

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI PROGRAMI
DOKTORA TEZİ

19. YÜZYILIN İKİNCİ YARISINDA KULA KAZASINDA
SOSYAL VE İKTİSADİ DURUM:
ŞER'İYE SİCİLLERİ VE ARŞİV KAYNAKLARI
İŞİĞİNDA
BİR İNCELEME

Mehmet Masum OCAK

Danışman
Prof. Dr. Mehmet ŞEKER

İZMİR-2014

TEZ ONAY SAYFASI

DOKTORA TEZ ONAY SAYFASI

1999800380

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : Mehmet Masum OCAK
Tez Başlığı : 19.Yüzyılın İkinci Yarısında Kula Kazasında Sosyal ve İktisadi Durum:
Şer'îye Sicilleri ve Arşiv Kaynakları Işığında Bir İnceleme
Savunma Tarihi : 30.05.2014
Danışmanı : Prof.Dr.Mehmet ŞEKER

JÜRİ ÜYELERİ

<u>Ünvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>	<u>İmza</u>
Prof.Dr.Mehmet ŞEKER	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Prof.Dr.Rıza SAVAŞ	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Prof.Dr.Mustafa YILDIRIM	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Yrd.Doç.Dr.Süleyman GENÇ	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Prof.Dr.Turan GÖKÇE	İZMİR KATİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ	

Oybirliği ( )

Oy Çokluğu (X)

Mehmet Masum OCAK tarafından hazırlanmış ve sunulmuş "19.Yüzyılın İkinci Yarısında Kula Kazasında Sosyal ve İktisadi Durum: Şer'îye Sicilleri ve Arşiv Kaynakları Işığında Bir İnceleme" başlıklı tezi kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Utku UTKULU
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Doktora Tezi olarak sunduğum ”**19. Yüzyılın İkinci Yarısında Kula Kazasında Sosyal Ve İktisadi Durum: Şer’iye Sicilleri Ve Arşiv Kaynakları Işığında Bir İnceleme**” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

30/06/2014

Mehmet Masum OCAK

İmza

ÖZET

Doktora Tezi

19. Yüzyılın İkinci Yarısında Kula Kazasında Sosyal ve İktisadi Durum:

Şer'îye Sicilleri ve Arşiv Kaynakları Işığında Bir İnceleme

Mehmet Masum OCAK

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı

İslam Tarihi ve Sanatları Programı

Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyılda genel görünümüne bakıldığında, dünyada giderek artan milliyetçilik akımlarının ve emperyalizm mücadelelerinin sadece kendisini savaş alanlarında değil, aynı zamanda toplumsal ve sosyal yaşamda da gösterdiği ifade edilebilir. Devlet yapısında bu dönemde yaşanan değişiklikler incelendiğinde, daha organize bir yapının teşkil edilmesi gayretleri ön plana çıkmakta, nitekim bu gayretlerin kırsala yansımalarının sınırlı olduğu da görülmektedir. Bir anlamda günümüz dünyasının siyasi ve toplumsal yapısına geçiş süreci olarak adlandırılabilir bu dönemin aydınlatılması, tarih bilimine önemli katkılar sağlayacaktır. Bu çalışmada, Kula Kazâsı'nın 19. Yüzyıl sosyal ve iktisadî durumu Şer'îye sicilleri, Temettuât Defterleri, Aydın Vilâyeti Salnâmeleri ve diğer arşiv belgeleri ışığında aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Çalışma kapsamında Kula Kazâsı Temettuât defterleri incelenerek Kula Kazâsı'nın sosyal ve ekonomik tarihi bilgileri alınırken, bu bilgiler vilâyet salnâmeleri ve Şer'îye sicilleri kayıtlarıyla desteklenmiştir. Çalışmada dönemimize ait Şer'îye Sicil Defterleri, Temettuât Defterleri, Salnâme ve arşiv belgeleri taranmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde, Kula Kazâsı'nın idarî yapısı ve taksimatı incelenmiştir. Bu bölümde kazâ idarecileri ve görevleri, mahalle, köy ve iskân yerleri incelenmiştir. İkinci bölümde ise Kazâ'nın sosyal yapısına yer verilmiştir. Bu bağlamda Kazâ'nın demografik yapısı, eğitim yapısı ve eğitim

kurumları, dinî ve sosyal yapılar, zanaat ve ticaret ile sosyal hayata dair bilgiler ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde ekonomik durum incelenmiştir. Bu bağlamda tarım ve hayvancılık, ticaret ve sanayi, esnaf ve diğer meslek grupları, fiyat ve ücretler konusu işlenmiştir. Dördüncü bölümde, askerî ve asayiş konuları ele alınmıştır. Bu bölümde askeriye, güvenlik ve suçlara ilişkin bilgiler derlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kula Kazâsı; Aydın Vilâyeti; Salnâme; Sicil; 19. Yüzyıl

ABSTRACT

Doctoral Thesis of Philosophy

**The Social and Economic Life in The Province of Kula in The Second Half of
the 19th Century:**

A Survey in The Light of Ser'i Sicils and Historical Archieves

Mehmet Masum OCAK

Dokuz Eylul University

Graduate School of Social Sciences

Department of Islamic Histray and Arts

Islamic Histray and Arts Program

Looking to general view of Ottoman Empire in the 19th century, it may be argued that imperialism competitions and nationality movements had been effective not only in the war area, but it also had effects on social and public life. Changes occurred during this period shows efforts for more organized structure, however, its reflections to the rural area was insignificant. Lighting of this period which can be interpreted a kind of transformation process to the today's politic and social life may add significant contributions to the history science. In this research, it is aimed to enlighten Kula City in the light of Şer'iyе Sicilleri (Judgment Records), Aydın Vilâyet Salnâmesi and other archive documents.

In the content of the research, knowledge on social and economic historic knowledge of Kula City has been gathered, and supported with Aydın Vilâyeti Salnâmeleri and Ser'iyе Sicilleri. In the research, 31 judgment records, 11 temettuât records and more than hundred archive documents were searched.

In the first chapter of the study, managerial structure and classification of Kula City has been examined. In this chapter, city managers and their obligations, village and accommodation places were examined. In the second chapter, social structure of the city was mentioned. In the chapter, demographic properties, education structure and education buildings, religion and social buildings, craft and trade places and knowledge on social life have been given. In the third chapter, economic structure of the city was evaluated. In this

respect, agriculture and animal care, trade and production, merchants and other occupations, price and fees were examined. In the last part of the study, knowledge on judgment, soldier structure, security and crime topics was examined.

Keywords: Kula City; Aydın Vilâyeti; Salnâme; Sicil; 19. Century

**19. YÜZYILIN İKİNCİ YARISINDA KULA KAZASINDA SOSYAL VE
İKTİSADİ DURUM:
ŞER'İYE SİCİLLERİ VE ARŞİV KAYNAKLARI IŞIĞINDA
BİR İNCELEME**

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiv
TABLOLAR LİSTESİ	xv
EKLER LİSTESİ	xvii
GİRİŞ	1

**BİRİNCİ BÖLÜM
İDARÎ YAPI**

1. 1. İDARÎ TEŞKİLAT	8
1.1.1. Tanzimat Öncesi ve Sonrası	8
1.2. KAZÂ İDARECİ VE GÖREVLİLERİ	10
1.2.1. Belediye İdaresi	11
1.2.2. Kaymakam	17
1.2.3. Mal Müdürleri	19
1.2.4. Müftü-Nâib	20
1.2.5. Diğer İdareciler	24
1.3. NAHİYELER	28
1.3.1. Selendi	28
1.3.2. Mendahore/Mendehorya	31

1.4. MAHALLE VE KÖYLER	31
1.4.1. Mahalleler	31
1.4.2. Köyler	34

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYAL YAPI

2.1. DEMOGRAFİK YAPI	42
2.1.1. Kazâ Merkezi Nüfusu	42
2.1.2. Hane-Nüfus Dağılımı	50
2.1.3. Gayr-i Müslim Nüfusu	54
2.1.4. Nüfusta Meydana Gelen Hareketlilik	58
2.2. EĞİTİM	63
2.2.1. Eğitim ve Eğitim Kurumları	64
2.2.1.1. Sıbyan Mektepleri ve İptidaîler	64
2.2.1.2. Rüşdiyeler	66
2.2.1.3. Medreseler	68
2.2.1.4. Gayr-ı Müslim Okulları	69
2.3. DİNÎ VE SOSYAL YAPILAR	70
2.3.1. İbadethâneler	70
2.3.1.1. Camiler ve Mescitler	71
2.3.1.2. Kiliseler	72
2.3.2. Tasavvufî Mekânlar	73
2.3.2.1. Tekke ve Zâviyeler	73
2.3.3. Sosyal Yapılar: Kaplıcalar ve Hamamlar	73
2.3.3.1. Kaplıcalar	73
2.3.3.2. Hamamlar	74
2.4. ULAŞIM, BELEDÎ HİZMETLER VE HABERLEŞME	75
2.4.1. Yol ve Ulaşım	75
2.4.2. Beledî Hizmetler	76
2.4.3. Haberleşme	78
2.5. SOSYAL HAYAT	79
2.5.1. Resmi, Özel Binalar ve İşletmeler	79

2.5.2. Dinî Cemaatler	82
2.5.2.1. Müslümanlar	82
2.5.2.2. Gayr-ı Müslimler	83
2.6. HUKUKÎ KONULAR	85
2.6.1. Evlenme ve Boşanmalar	85
2.6.1.1. Evlenmeler	85
2.6.1.2. Boşanmalar	87
2.6.1.3. Vâsi, Nâzır, Kayyım Tayini ve Nafaka	89
2.6.1.4. Miras ve Tereke İşleri	90

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İKTİSADÎ DURUM

3.1. TARIM VE HAYVANCILIK	93
3.1.1. Arazi Durumu ve Yetiştirilen Ürünler	93
3.1.2. Hayvancılık	95
3.1.2.1. Küçükbaş Hayvan	96
3.1.2.2. Büyükbaş Hayvan	100
3.1.2.3. Arıcılık	105
3.2. TİCARET VE SANAYİ	106
3.2.1. Deri Sanayi	109
3.2.2. Dokuma Sanayi	110
3.2.3. Vergi ve Kazâ Gelirleri	111

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ASKERLİYE VE GÜVENLİK

4.1. ASKERİYE	115
4.1.1. Tanzimat Sonrası Askerî Durum	115
4.1.2. Kula Redif Taburu	115
4.2. GÜVENLİK VE ASAYİŞ	117
4.2.1. Kazâ Zabıtası	117
4.2.2. Eşkîyalık	119

SONUÇ	121
KAYNAKÇA	124

KISALTMALAR

A.AMD.	Sadâret Âmedî Kalemî
A.DVN.	Sadâret Divanî Kalemî
A.MKT.	Sadâret Mektubî Kalemî
A.MKT.DV.	Sadâret Mektubî
A.MKT.NZD.	Sadâret Mektubî Nezaret ve Devâir Kalemî
A.MKT.UM.	Sadâret Mektubî Kalemî Umum Vilayât Evrâkı
AVS	Aydın Vilâyeti Salnâmesi
BEO	Bab-1 Âli Evrâk Odası
Bkz.	Bakınız
BOA	Başbakanlık Osmanlı Arşivleri
C.	Cilt
C.EV.	Cevdet Evkaf
C.İKT.	Cevdet İktisat
C.ML.	Cevdet Maliye
CRD.	Cerîde Odası Defterleri
Çev.	Çeviren
DH.MB.HPS	Mebânî-i Emîriye ve Hapishâneler Müdüriyeti Belgeleri
DH.UMUM	Dahiliye Umûr-ı Mahalliye-i Vilâyât Müdüriyeti Belgeleri
DİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
EV. d.	Evkâf Defteri
Hkm.	Hüküm
HR.	Hariciye
HR.MKT.	Hariciye Mektubî kalemî
İ. AZN.	İrade Adliye ve Mezahib
İ. PT	İrade Telgraf ve Posta
İ.AS	İ.AS İrade Askeri
İ.DFE.	İrade Defter-i Hakani
İ.MVL.	İrade-i Meclis-i Vâlâ
KK.d.	Kamil Kepeci (Nüfus) Defteri
M.Ş.S.	Manisa Şer'îye Sicili
MEB.	Milli Eğitim Bakanlığı

MF.	Maarif
ML.	Maliye
MUI	Muhabêrât-ı Umumiye İdaresi Belgeleri
MV.	Meclis-i Vükelâ Yazışmalarına Ait Belgeler
MVL.	Meclis-i Vala
NFS.d.	Nüfus Defterleri
No.	Numara
s.	Sayfa
S.	Sayı
SDAO	Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye
ŞD.	Şurâ-yı Devlet Evrâkı
TDK	Türk Dil Kurumu
TMT.d.	Temettuât Defteri
TTKY	Türk Tarih Kurumu Yayını
Vb.	Ve benzeri
VRD.	Vâridât Muhasebesi Defterleri
Y. PRK. AZJ	Yıldız Perakende Evrakı Arzuhal Jurnal
Y. PRK. UM.	Yıldız Perakende Evrakı Umumi
Y.MTV.	Yıldız Tasnif Mütenevvi
Y.N.	Yazarın Notu
YÖK	Yüksek Öğretim Kurumu

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Kazâ Nüfus ve Hanelerinin Mahallelere Göre Dağılımı	s. 44
Şekil 2: Yıllara Göre Nüfus Değişimi	s. 46
Şekil 3: Yıllara ve Cinsiyete Göre Müslüman Nüfusundaki Değişim	s. 56
Şekil 4: Yıllara ve Cinsiyete Göre Gayr-ı Müslim Nüfusundaki Değişim	s. 56
Şekil 5: Müslüman ve Gayr-ı Müslim Erkeklerin Nüfus Değişimi	s. 57
Şekil 6: Müslüman ve Gayr-ı Müslim Kadınların Nüfus Değişimi	s. 58
Şekil 7: Doğum ve Ölüm Sayı Değişimi	s. 62
Şekil 8: 1315/1897 Tarihli Kazâ Nüfusunu Değiştiren Olaylar	s. 62
Şekil 9: Mahallelere Göre Koyun/Kuzu Dağılımı	s. 97
Şekil 10: Mahallelere Göre Keçi Dağılımı	s. 98
Şekil 11: Mahallelere Göre Sağman Koyun Dağılımı	s. 99
Şekil 12: Mahallelere Göre Oğlak Sayısı Dağılımı	s. 100
Şekil 13: Mahallelere Göre İnek Dağılımı	s. 103
Şekil 14: Mahallelere Göre Öküz/Tosun Dağılımı	s. 103
Şekil 15: Mahallelere Göre Merkep Dağılımı	s. 104
Şekil 16: Mahallelere Göre Beygir/Kısrak Dağılımı	s. 105

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Yıllara Göre Belediye Görevlileri	s. 12
Tablo 2: Belediye Meclis Azaları	s. 14
Tablo 3: Kazâ'ya Ait Belediye Çalışanları	s. 16
Tablo 4: Kazâ Kaymakamları	s. 18
Tablo 5: Mal Müdürleri	s. 20
Tablo 6: Kazâ Nâib ve Müftüleri	s. 22
Tablo 7: 1844-45 Tarihli Temettuat Defterlerine Göre Muhtar-ı Evvel ve Muhtar-ı Sânilerin İsimleri	s. 25
Tablo 8: Selendi Müdür ve Nâibleri	s. 28
Tablo 9: Selendi Belediye Aza ve Çalışanları	s. 29
Tablo 10: Kula Kazâsı Mahalleleri	s. 33
Tablo 11: Kula Merkez Kasabasına Bağlı Köy ve Hane Sayıları	s. 34
Tablo 12: Selendi ve Mendehor Nahiyelerine Ait Köyler	s. 35
Tablo 13: Yıllara Göre Köy Sayısı	s. 36
Tablo 14: Kula Kazâsına Bağlı Bulunan Köylerin Kazâ Merkezine Olan Uzaklıkları	s. 37
Tablo 15: Selendi Nahiyesine Bağlı Bulunan Köylerin Kula Merkez Kazâ ve Nahiyeye Merkezine Olan Uzaklıkları	s. 39
Tablo 16: Mendehor Nahiyesine Bağlı Bulunan Köylerin, Merkez Kazâ ve Nahiyeye Merkezine Olan Uzaklıkları	s. 40
Tablo 17 : Kazâ Nüfusu (Temettuat Defterlerine Göre)	s. 43
Tablo 18: Kazânın Yıllara Göre Toplam Nüfusu	s. 45
Tablo 19: Kazâ Merkezi Hane ve Nüfusu	s. 47
Tablo 20: Kazâ Genelinde Kadın ve Erkek Nüfusu	s. 48
Tablo 21: Kazâ Merkezindeki Kadın ve Erkek Nüfusu	s. 49
Tablo 22: Kula Kazâ ve Köylerinin Hane-Nüfus Dağılımı	s. 50
Tablo 23: Selendi Nahiyesi ve Köylerinin Hane-Nüfus Dağılımı	s. 52
Tablo 24: Mendehor Nahiyesi ve Köylerinin Hane-Nüfus Dağılımı	s. 53
Tablo 25: Yıllara Göre Selendi Merkez Nüfusu Değişimi	s. 54
Tablo 26: Kazâ'da Müslim ve Gayr-ı Müslim Nüfusu	s. 55

Tablo 27: Yıllara Göre Nüfusta Meydana Gelen Değişimler	s. 59
Tablo 28: Kazânın Nüfus Hareketleri	s. 60
Tablo 29: Kazâda Doğum ve Ölüm Oranı	s. 61
Tablo 30: Yıllara Göre Mekteb-i İptidai Bilgileri	s. 65
Tablo 31: Yıllara Göre Rüşdiye Mektebi Bilgileri	s. 67
Tablo 32: Gayr-ı Müslim (Rum) Okullar	s. 70
Tablo 33: Kazâda Bulunan Resmi ve Özel Yapılar	s. 79
Tablo 34: 1316/1898 Salnamesine Göre Kazâ Merkezinde Mevcut Binalar	s. 81
Tablo 35: Evlenme ve Boşanma Oranları	s. 89
Tablo 36: Kula Kazâsı Toplam Hayvan Sayısı	s. 95
Tablo 37: Kula Kazâsı Küçükbaş Hayvan Sayıları	s. 96
Tablo 38: Kula Kazâsı Büyükbaş Hayvan Sayıları (TMT Kayıtlarına Göre)	s. 101
Tablo 39: Mahallelere Göre Düve Dağılımı	s. 102
Tablo 40: Mahallelerde Arıcılık	s. 106
Tablo 41: Ticaret ve Sanayiye İlgilendiren Kurum ve Binalar	s. 107
Tablo 42: Kazâ Dışına Satılan Ürünler	s. 108
Tablo 43: Mahallelere Göre Debbağ Sayısı	s. 109
Tablo 44: Yıllara Göre Kazâ Gelirleri Tablosu	s. 113
Tablo 45: Kula Redif Taburu Görevlileri	s. 116
Tablo 46: Kula Zaptiye Görevlileri	s. 118

EKLER LİSTESİ

Ek 1: Temettuât Defteri Belge Örnekleri	ek s.1
Ek 2: Şer'îye Sicili Belge Örnekleri	ek s.3
Ek 3: Kula Kazâsına Ait Bir Harita	ek s.6

GİRİŞ

Osmanlı Devleti, gününün koşullarına göre muazzam bir arşivleme ve gerek idarî ve siyasi, gerekse toplumsal ve şer'î konularda bilgileri toplama ve saklama geleneğine sahiptir. Bu nedenle günümüzde Türkiye arşivleri, dünyanın en önde gelen arşivleri arasında sayılmaktadır. Bu arşivlerden en mühim olanı Başbakanlık Arşivi olmakla beraber, bunun dışında muhafaza edilen Şer'îyye Sicilleri'nin de ciddi bir tarihi birikim ve kaynak teşkil ettiği ifade edilebilir. Fertler arasında meydana gelen hukuki olayları, kâdıların verdikleri karar suretlerini, hüccetleri ve yargıyı ilgilendiren çeşitli yazılı kayıtları ihtiva eden defterlere şeriyye sicilleri, kâdı defterleri, mahkeme defterleri, zabt-ı vekâyi sicilleri veya sicillat defteri denmektedir.¹ Bunların haricinde mâ'ruzlar, şahsi ve aile hukuku, i'lâmlar, hüccetler, tereke, izinnâme, vâsi tayini, emir ve fermanlar, vekâlet ve vekâletnâme gibi konu başlıkları altında ayrı ayrı tutulanlar olduğu gibi karışık da tutulanlar da mevcuttur.²

Bu siciller günümüzde Milli Kütüphane ve İstanbul'da Süleymaniye Külliyesinde bulunan Müftülük Arşivi'nde muhafaza edilmektedir. Şer'îyye Sicilleri, askerî, siyasî, kültürel, sosyal ve iktisadî yapı hakkında önemli bilgiler ihtiva etmekte olup, günümüz araştırmalarında da birinci elden kaynak olma durumundadır³. Her ne kadar günümüze kadar Şer'îyye Sicilleri münferit çalışmalara önemli kaynak ve konu teşkil etse de, gerek Osmanlı Şer'îyye Sicil kayıtlarının hacminin büyüklüğü, gerekse ihtiva ettiği konular göz önünde bulundurulduğunda, bu konudaki çalışmaların oldukça sınırlı olduğu da ifade edilebilir.

Osmanlı Devleti, Tanzimat (1839) ile birlikte birçok alanda köklü bir değişim ve yeniden yapılandırma sürecine girerek bu dönemden itibaren idarî, hukukî ve mali

---

¹Ahmet Akgündüz, **Şeriyye Sicilleri, Cilt 1**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1988, s.18.

²Abdulaziz Bayındır, "Osmanlı'da Yargının İşleyişi", **Yeni Türkiye Yayınları**, Cilt: 31, İstanbul, 2000, s. 671.

³Şer'îyye Sicilleri hakkında 20-21 Nisan 1998 yılında Ankara'da yapılan I. Millî Arşiv Şûrası'nın II. Oturumunda, Prof. Dr. Mübahat Küçükkoğlu başkanlığında etraflıca tartışılmıştır. Oturum tutanakları Rahim Erişti, Hacı Osman Yıldırım, Vahdettin Atik ve Yusuf Yay tarafından derlenmiş ve yayına hazırlanmıştır. bkz. Rahim Erişti, Hacı Osman Yıldırım, Vahdettin Atik ve Yusuf Yay, **I. Millî Arşiv Şûrası (Tebliğler-Tartışmalar)**, Ankara, 20-21 Nisan 1998, s. 157-159; Cahit Baltacı, "Şer'îyye Sicillerinin Tarihsel ve Kültürel Önemi", Osmanlı Arşivi ve Osmanlı Araştırmaları Sempozyumu, İstanbul, 1985, s. 127-132

alandaki büyük yenilikler yapılmıştır⁴. Bu doğrultuda herkesten kazancı ölçüsünde vergi olarak istisnasız herkesin vergilendirilmesi, güçlü bir mali yönetim oluşturacak bu gelirlerin doğrudan devlet adına toplanması hedeflenerek, halkın gelirlerinin tespiti için sayım yapılmasına karar verilmiştir. Osmanlı topraklarındaki tebaanın emlak, arazi ve hayvanat durumlarının tespiti için yapılan ilk sayım H. 1256 / M. 1840 tarihinde, ikincisi ise H.1260-61 / M. 1844-45 tarihlerinde yapılmıştır. Bu sayımların kaydedildiği defter serilerine Temettuât Defterleri adı verilmiştir⁵.

Temettü vergisi, tüccar ve esnafın senelik kazançları üzerinden alınan vergiye verilen addır. Temettü vergisinin adı daha sonra "Kazanç Vergisi"ne çevrilmiştir. Temettuât Defterleri'nde kazâ, köy gibi iskân merkezleri hâne hâne ele alınarak herkese ait şahsî mal varlığı, emlak, arazi, hayvanat, ürün gibi bilgiler kaydedilmiştir.

Temettuât Defterleri'nin tasnifi ve kataloglamasında o tarihlerdeki idarî taksimat esas alınmıştır. Defterler, içindeki bilgiler esas alınarak alfabetik olarak eyaletlere ayrılmıştır. Her eyalet de kendi içinde alfabetik olarak kazâlara ayrılmıştır. Defterler H. 1256-1261/ M. 1840-1845 tarihleri arasında toplam 17.747 adettir⁶. İstifade ettiğimiz temettuât defteri sayısı 11'dir. Temettuâtlar Kula'nın Kütahya Sancağına mülhak olduğu dönemlere aittir.

Kaynaklarımızdan biri de Salnâmelerdir. Bunlar, Osmanlı Devleti'nde bir yıllık olayları göstermek amacıyla hazırlanan eserlerdir⁷. Osmanlı tarihi, teşkilatı, biyografileri, coğrafyasıyla ilgili ilk salnâme H. 1263 (M. 1847) yılında Ahmed Vefik Efendi tarafından, Hayrullah ve Ahmed Cevdet Efendilerin yardımları ve sadrazam Büyük Reşid Paşa'nın emri ile yayınlanmıştır. Salnâmeler, yıldan yıla gerek sahife sayısı, gerek boy bakımından büyümüşler; küçük punto harflerle yazılan bin sayfalık eserler haline gelmişlerdir. Osmanlı Devleti'nin bütün memurları, rütbe ve nişanları ile bu eserlerde gösterilmiştir. 1297 (1880) yılına ait 35. cild, litografya tekniğiyle basılan son salnâmedir. Sonrakiler matbaa harfleriyle basılmıştır. 1888'den

---

⁴ Osman Öztürk, "Osmanlılarda Tanzimat Sonrası Yapılan Hukuki Çalışmalar ve Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye", **Yeni Türkiye Dergisi**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2000, Cilt: 31 s.736.

⁵ Bkz. M. Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, Cilt: 2, İstanbul 1971, s. 453-455; Mübahat Kütükoğlu, "Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettu Defterleri", *Belleten*, LIX/225, 1995, s.395-412; Said Öztürk, "Temettuât Tahrirleri", *Akademik Araştırmalar Dergisi Osmanlı Özel Sayısı*, İstanbul, 2000. s. 537-591; Tefik Güran, "19. Yüzyıl Temettuât Tahrirleri", *Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik, DİE (TÜİK) Ankara 2000*, s. 73-94.

⁶ Başbakanlık Osmanlı Arşivleri Rehberi, Komisyon, İstanbul, 2010, s.248

⁷ Bilgin Aydın, "Salnâmeler", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 36, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2001, s.51.

itibaren Sicill-i Ahvâl İdairesince, bütün devlet ünitelerinde resmi bilgiler bir araya getirilerek tanzim edilmeye başlanmıştır. II. Abdülhamid devrinde çıkan Salnameler en teferruatlılarıdır⁸.

Bu devlet salnâmeleri dışında yine resmî nezaret ve vilâyet salnâmeleri de hazırlanmıştır. Ayrıca Seraskerliğin çıkardığı 17 ciltlik Salnâme-i Askeriyye, dört ciltlik Salnâme-i Nezaret-i Hariciyye, 17 ciltlik Salnâme-i Bahriyye, Maarif Nezâreti Salnâmesi, Ticaret, Nâfia, Maliye Nezâretleri Salnâmeleri ve 1916 yılında, heyetin hazırladığı İlmîyye Salnâmeleri dikkat çekmektedir⁹.

Bunların dışında hususi salnâmeler de pek çoktur, bunlardan ilki Ali Suavi Efendi'nin 1871'de yayınladığı Türkiye salnâmesi ile Ebüzziya Tevfik Bey'in yayınladığı Salnâme-i Ebü'z-Ziya'sıdır¹⁰.

Tarih ilmini incelendiğinde, geçmişten günümüze özellikle insanlık tarihine yön veren savaşların, siyasi ve iktisadi değişikliklerin, büyük toplulukların yaşamlarında tesiri bulunan vakaların ve toplumlar arasındaki ilişkilerin konu edinildiği görülmektedir. Öte yandan son yüzyılda sayısı daha da artan bir şekilde, “şehir tarihçiliği” olarak da ifade edilebilecek çalışmaların arttığı izlenmektedir. Bu yönelimde birçok farklı unsurun etkisi olmakla birlikte, bu unsurların başında hem bilgi artışının, hem de eski yaşamların detaylarına duyulan merakın etkisinin geldiği bir gerçektir. Günümüzde gerek tarih ilminde çalışmalar ortaya koyan uzmanlar, gerekse bu ilmi dışarıdan izleyen tarih meraklılarının günlük kültürel, siyasî, etnik ya da dinî unsurlarla bezenmiş yaşam biçimini daha fazla öğrenme ve anlama ihtiyaçları, bu konuda yapılacak olan çalışmaları da teşvik etmektedir.

1. “Kula” İsmi'nin Menşei

Türk Dil Kurumu'nun Güncel Türkçe Sözlüğü'nde “kula”¹¹ gövdesi kirli sarı renkte, yele, kuyruk ve bacağı alt kısmındaki kılların koyu renkte olduğu at donu olarak tanımlanmaktadır. Öte yandan yine sözlükte Kula, ilçe özel ismi olarak verilmiştir. Bir başka kaynağa göre; Kula'nın ismi Lydia da birkaç yerde “Koloe” şehri olarak geçmekte olup, buranın bugünkü Kula ilçesi olduğu bildirilmektedir.

⁸ Hasan Duman, **Osmanlı Salnâmeleri ve Nevsâlleri Bibliyografyası ve Toplu Katoloğu**, Cilt: 1, Ankara, 1999, s. 5.

⁹ Aydın, s. 52

¹⁰ Aydın, s. 52

¹¹ Türk Dil Kurumu Sözlüğü, “kula” maddesi, Cilt:2, Ankara, 1988, s. 1398.

M.Ö. 50 yıllarda kurulduğu tahmin edilen Kula'nın isminin "müstahkem şehir" anlamına gelen "kale" kelimesiyle ilişkili olabileceği kanaati yanında, bu isimle Kula yakınlarındaki Gölde köyünün kastedildiği de iddia edilmektedir¹². 15-16. Yüzyıllardan itibaren başvuru kaynaklarda, Tahrir defterlerinde¹³ ve diğer kaynaklarda¹⁴ "Kula"dan başka anılan bir isme rastlanmamıştır.

Kula isminin buranın coğrafi özelliği ile alakalı bir yönü bulunduğu da belirtilmektedir. Kazânın kuzeyindeki Kula-Divlit dağı başta olmak üzere Kara Divlit, Kaplanalan ve diğer tepeler, geçmişte yaşanan volkanik patlamalar sonrasında yayılan lavlarla şekillenmiştir. Bazalt tipinde lavların yer aldığı koyu renkteki oluşumlar, bölgeye oldukça farklı bir görünüm vermiştir. Bundan ötürü ünlü coğrafyacı Strabon, yöreyi yanık diyar anlamındaki Katakekaumene ismiyle anmıştır¹⁵.

2. Coğrafi Durum

Kula, bazıları volkanik dağlarla çevrili bir çanak içerisinde yer almaktadır. Bölgenin yerleşim şekli de coğrafi konumuna göre şekillenmiştir. Çoğu düz alana yerleşmiş olan mahallelerden bazıları kuzey ve kuzeybatı bölgelerinde giderek daha yüksek alanlara kurulmuştur¹⁶. Kula, tarihsel süreçte etkin ticaret yolları üzerinde yer almaktadır. Kazâ Osmanlılar döneminde Ankara-Eskişehir-Afyon ve Kütahya yolu ile İzmir'e geçiş güzergahı olarak kullanılmıştır¹⁷.

Günümüzde de aynı konumunu muhafaza eden Kula Manisa iline bağlı bir ilçedir. Kulanın doğusunda Eşme, batısında Salihli, kuzeyinde Demirci, Selendi, güneyinde Alaşehir ilçeleri bulunmaktadır. İlçenin İzmir'e mesafesi 145 km olup, Alaşehir'e de 31 km uzaklıktadır. İlçe, deniz seviyesinden 720 m yükseklikte

---

¹² Turan Gökçe, "XVI. Yüzyılda Kula", **Manisa Araştırmaları -1**, Celal Bayar Üniversitesi Manisa Yöresi Türk Tarihi ve Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi, Manisa, 2001, s. 3.

¹³ Gökçe, s.2.

¹⁴ Manisa Şer'iyeye Sicilleri ve Aydın Vilayeti Salnameleri.

¹⁵ Gökçe, s.1.

¹⁶ Ela Çil, "Kula Tarihsel Kentinin Yirminci Yüzyıldaki Fiziksel Dönüşümünün Mekan Dizin Analiziyle İncelenmesi", **Gazi Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Dergisi**, Cilt:23, No 2, Ankara, 2008, s. 284

¹⁷ Neziha Köşklük, "Kula Halı Dokumacılığının Tarihsel Süreçte Geleneksel Konut ve Doku ile İlişkisi", **Ege Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi**, 2007, s. 15.

bulunan bir ovanın yanına kurulan bir yerleşim bölgesidir¹⁸.Kuzeyde Divlit dağına yaslanmış olan ilçe, küçük bir ovanın güney kesimine yerleşmiştir¹⁹.

Kulanın kapladığı alan 960 km² dir. Kulanın güneydoğusunda Umur Baba Dağı (2.555 m) ve kuzeyinde Demirci Kula sınırında Yağcı Dağı (1511 m) dağları vardır. Bu dağların haricinde yükseltileri değişen Danayiyen, Tepesidelik, Sarıkız, Üşümüş, Konurca tepeleri ve Soğanlı Sivrisi yer almaktadır²⁰.

Ege bölgesinin büyük akarsuları arasında sayılan Gediz nehri Kula'dan geçerken Murat ve Şaphane dağlarından gelen dere yataklarıyla beslenerek yoluna devam etmektedir. Bu dereler arasında Söğüt, Selendi ve Hacılar Çayları içlerinde büyük olanlarıdır²¹

3. Türk Hâkimiyeti Öncesi

Kula'nın tarihi m.ö. 56 yıllarına kadar gitmektedir. Buraya ilk olarak Lidyalılar'ın yerleştiği, daha sonra bunu Perslerin ve Doğu Romalıların hakim olduğu kabul edilmektedir²². Kazânın Türk idaresinden önce bir Bizans garnizon yerleşimi olduğu da nakledilmektedir²³. Bizans hakimiyetinde iken Kula'nın adının Opsikion olduğu bunun da Kula'nın 20 km. batısındaki Menye ile beraber oluşturulan Piskoposlukla alakalı olduğu söylenmektedir. XI. yüzyılın ikinci yarısında Türkmen aşiretleri Kula ve çevresine gelerek yerleşmişler, ancak şehir 1098 yılı haçlı seferleri sırasında tekrar Bizanslılar'ın eline geçmiştir. Kula ve çevresi Anadolu Selçuklu Hükümdarı Alaeddin Keykubad zamanında tamamen Türklerin eline geçmiştir²⁴. Bizanslılar'dan sonra bu bölge, Germiyanoğulları idaresine ve daha sonra ise Osmanlı Devleti'nin genişlemesi ile birlikte 1381 yılında Osmanlı idaresine girmiştir²⁵.

---

¹⁸ **Manisa İl Yıllığı**, 1932, s. 282.

¹⁹ Hüseyin Şahin, **Tarihin Güzel Mirası Kula**, Ezgi Yayınları, 2.Baskı, Kula 2010, s. 8

²⁰ Şahin, s. 8.

²¹ Manisa Yıllığı, 1932, s. 282

²² Ela Çil, Morphogenetic History of Kula, A Preserved Ottoman Town in Aegean Anatolia, (Erişim: 24.05.2013) http://www.isuf2010.de/Papers/Cil_Ela.pdf

²³ Çil, KKT, "Kula Kentinin Yirminci.." s.284.

²⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988, s. 45

²⁵ Besim Darkot, "Kula", **İslam Ansiklopedisi**, C. 6, MEB, İstanbul, 1967, s. 974

4. Türk Hâkimiyeti Dönemi

Kula'nın ilk olarak Türk hâkimiyetine girişi Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurucusu Kutalmış oğlu Süleyman Şah (1075-1086) dönemi olarak bilinmektedir²⁶.

14. yüzyıl başlarında da Germiyanogulları Beyliği'nin idaresine geçen hatta kısa süre de başşehir olan Kula, daha sonra, 14. yüzyılın sonunda, Osmanlı Devleti'nin idaresine girmiştir²⁷. Osmanlı dönemine ait Kula'ya ilişkin kaynaklardan biri de Evliya Çelebinin seyahatnamesidir²⁸.

5. Beylikler Dönemi

Germiyanogulları'nın kurucusu I. Yakup Bey'in Alaşehir'i kuşatmasıyla ilgili bilgiler, yörenin Türk hâkimiyeti altında olduğunu göstermektedir. Bizans'ın önemli yerlerinden olan Alaşehir'i kuşatan Yakup Bey, Katalan kuvvetlerinin destekleri nedeniyle kuvvetlerini geri çekmek zorunda kalmıştır. Bu geri çekilme sürecinden sonra tekrar Bizans idaresine giren Kula, Mehmet Bey zamanında (1340–1361) yeniden ve nihaî olarak Türk idaresine geçmiştir²⁹.

Kula'nın beylikler dönemine ilişkin tarihi I. Yakup Bey'le başlar. (I) Yakup Beyden sonra yerine oğlu Çahsedan lakaplı Mehmet Bey geçti (1340-1361). Mehmet Bey Katalanlar tarafından zaptedilen Kula ile Augri (Hisar Köy) geri aldığı, II. Yakup Bey'e ait Kütahya'daki Taş vakfiyede yazılıdır³⁰. Bu bilgi, II. Yakup Bey'e ait ünlü taş vakfiyede “Küldi babam atası Mehmet bey kâfirden ve Simav kölün dahi babam atası Mehmet Bey kâfirden aldı. Geri kalan varislere helal ettirip bunları vakf ettim” şeklinde kaydedilmiştir³¹. Mehmed beyin oğlu Süleyman Şah Karaman Beyliğiyle aralarının açılmasından dolayı Osmanlı beyliğini yanına almak ve işbirliğini sağlamak amacıyla kızını Murad Hüdâvendigâr'ın oğlu Yıldırım Bayezid'e vermiş, çeyiz olarak da Kütahya, Simav, Eğrigöz (Emet) ve Tavşanlı

---

²⁶ Gökçe, s.3.

²⁷ Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri, s. 45.

²⁸ Evliya Çelebi, **Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi**: Kütahya-Manisa-İzmir-Antalya-Karaman-Adana-Halep-Şam-Kudüs-Mekke Medine, Haz. Seyit Ali Kahraman, 9. Kitap, Yapı Kredi Yayını, İstanbul, 2005, s. 30.

²⁹ Mustafa Çetin Varlık, “Germiyanogulları”, **DİA**, Cilt:14, s. 33; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, Cilt 1, T.T.K. Basımevi, Ankara, 1988, s. 68.

³⁰ Uzunçarşılı, **Anadolu Beylikleri**, s. 44.

³¹ Varlık, s. 33.

kasabası ve civarını verip kendisi de Kula kasabasına çekilmiştir³². İşte bu dönemde Kula'nın Germiyanogulları Beyliğinin başkentliğini yaptığını görüyoruz.

6. Osmanlı Dönemi

Osmanlı Devleti döneminde Kula, 1852³³ tarihine kadar Kütahya Sancağı'na bağlı iken bu tarihten sonra Aydın Vilayeti Manisa Sancağına bağlı kazâ statüsünde olan bir yerdir. Bu dönemde Kula; doğuda Uşak, kuzeyde Selendi kazâları, güneybatıda ise Aydın Sancağı ile çevrili bir alanı kaplamaktadır. Yaklaşık 95 köyün bağlı olduğu Kula, idarî merkez kabul edilip kâdı bulundurulması, mahallelerden mürekkep, çarşı pazar içeren, nüfusunun önemli bir bölümü tarım dışı faaliyetlerle uğraşan, deftere kayıtlı vergi mükellefi bulundurulması ve şehrin en alt kademesini teşkil eden 400-1000 diliminde olması nedeniyle, Osmanlı döneminde kasaba-şehir olarak tanımlanmıştır³⁴. Osmanlı Devletine katılan şehirlere Bey tayin edilerek idarî birimler oluşturulmuş ve akabinde ise sancak teşkilatı kurularak idarî birimlerin temeli atılmıştır³⁵. Evliya Çelebi, Kula hakkında (1671) bilgi verirken; 150 akçelik kazâ, sekiz mahalle, 1200 toprak örtülü müstakil ev, 24 mihrap, üç hamam, altı han ve 200 dükkân bulunduğunu, burada kıymetli halı ve kilimlerin dokunduğunu aktarmaktadır³⁶.

---

³² Uzunçarşılı, **Anadolu Beylikleri**, s. 45.

³³ BOA, A.MKT.MVL, 52/65, 05/B /1268 (25/Nisan/1852)

³⁴ Gökçe, s.5.

³⁵ Tahir Sezen, **Osmanlı Yer Adları (Alfabetik Sırayla)**, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayın Nu:21, Ankara, 2006, s. VII

³⁶ Evliya Çelebi, s. 30

BİRİNCİ BÖLÜM

İDARÎ YAPI

Kula Kazâsı'nın 19. yüzyıl sonundaki idarî yapısı, tabii olarak o dönemin Osmanlı idarî yapısının özelliklerini taşımaktadır. Bunun yanında sosyal yaşamın da, geleneksel Türk ve İslâm sosyal hayatının bir yansıması olduğu görülmektedir.

1. 1. İDARÎ TEŞKİLAT

Osmanlı taşra idaresinin de temel birimi sancaktır. Fetihlerle birlikte sınırlar genişleyince, daha büyük idarî birimleri kurulmasını gerektirmiştir. Bu bağlamda beylerbeyi denilen kimselerin idaresinde olan ve birkaç sancaktan oluşan beylerbeyilikler kurulmuştur. Zamanla beylerbeyilik unvanı yanında eyâlet, beylerbeyi unvanıyla birlikte de vali terimleri kullanılmaya başlanmıştır. XVI. yüzyılın ortalarından itibaren ise tımar sisteminin bozulması ve iltizâm usulünün devreye sokulması taşra yönetiminde de önemli değişikliklere sebep olmuştur. Valiler eyâlet askerî sisteminin zayıflamasıyla birlikte kendi imkânlarıyla kapı halkı denilen askerî güvenlik birimleri kurmuş olup, giderek merkezden bağımsız bir şekilde hareket etmeye başlamışlardır. Ayrıca bu durum valilerin fiilî olarak sancak beylerinin işlerine müdahale etmelerine neden olmuştur³⁷.

Kula Kazâsı'nın idarî teşkilat ve idarî taksimat özellikleri, 19. yüzyıl Osmanlı Devleti'nin idarî teşkilat ve taksimat yapısının özelliklerini taşımaktadır.

1.1. 1. Tanzimat Öncesi ve Sonrası

Tanzimât öncesi Osmanlı Devletinin idarî teşkilât yapısı, bugünkü manada ve yapıda olmasa da, elbette yerel hizmetlerin görülmesini sağlayacak nitelikli unsurlara sahip olduğu muhakkaktır. Bu meyanda yerel hizmetler birtakım gönüllü kuruluşlarca veya atanmış kişilerce yani vakıflar, loncalar, mahalle teşkilatı ve

---

³⁷ Yusuf Halaçoğlu, **XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilâtı**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991, s. 75

kâdîlar tarafından görülmekte olup, gerek idarî gerekse malî özerkliği bulunmayan bu kuruluşların tüzel kişiliğe de sahip olmadıkları bilinmektedir³⁸.

Osmanlı Devleti'nde Tanzimât'tan önceki dönemde belediye hizmetlerinin temel olarak daha önceki devletlerin uygulama ve tecrübelerine dayalı idi. Bu bağlamda bir kazaya merkezden tayin edilen Kâdî adlî göreviyle beraber idarî, ve beledî yetkilerin tümüne sahip ve atama yolu ile göreve gelen bir devlet memuruydu. Kâdî hem hâkim hem mülkî amir hem de belediye başkanı gibi görevlere sahipti. Dolayısıyla kâdînin görevini yerine getirmesinde, kentin muhtelif yerlerinde “ayak nâibi” adı verilen vekilleriyle beraber Subaşı, Mimarbaşı ve Muhtesib gibi görevli yardımcıları vardı. Semtlerden bir alt kademede bulunan mahallelerde ise mahalle imamları, kâdînin görevlerini yerine getirmekle mükelleftir. Muhtesip esnafın denetlenmesinde, narhın saptanmasında, temizliğin kontrolünde ve beledî müeyyidelerin uygulanmasında kâdînin yardımcısı olup bir tür belediye zabıtası müdürü vazifesi görmekteydi³⁹.

Bu idarî taksimat zamanın getirdiği moderleşme ve değişen şehir hayat şartları karşısında hantal ve takibi zor bir hal almıştır. Bunun üzerine II. Mahmud merkezî yönetimi güçlendirmek amacıyla kapsamlı reformlara girişmiş, buna bağlı olarak da mülkî taksimatta ve taşra idaresinde çeşitli düzenlemelere gitmiştir. Bu dönemde askerî amaçlarla yeni eyaletler kurulmuş ve buralara Asâkir-i Mansure-i Muhammediye ordusunun üst rütbeli subayları müşir olarak atanmıştır. Mali işler için de muhassıllar görevlendirilmiştir⁴⁰. Kula kazâsı 1400-1856 yılları arası Kütahya Sancağına⁴¹ bağlı iken, 1856'dan itibaren Manisa Sancağına bağlı bir kazâ merkezi olmuştur⁴².

---

³⁸ Bkz.: İlber Ortaylı, **Osmanlı Kâdîsı, Tarihi Temeli ve Yargı Görevi**, Ankara Üniversitesi Yayınları, s. 124; http://www.politics.ankara.edu.tr/dergi/pdf/30/1/7_Ilber_ORTAYLI.pdf, s. 117-128.; Musa Çadırcı, **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları**, T.T.K. Basımevi, Ankara, 1991, s.79-95

³⁹ İlber Ortaylı, “Kadî”, **DİA**. Cilt:24, s. 73

⁴⁰ Gençoğlu, s. 30

⁴¹ Feridun Emecen, “Manisa” **DİA**. Cilt:27, s. 557; İsmail Tosun, **Kula Tarihi ve Folklor Notları, Tarihi, Sosyal, Kültürel ve Turizm Yönü ile Kula**, Kula Belediyesi, (basım yılı verilmemiş), 2. Baskı, s. 37.

⁴² Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, , A.MKT.MVL, 52/65, 05/B /1268 (25/Nisan/1852)

1.2. KAZÂ İDARECİ VE GÖREVLİLERİ

Osmanlının kuruluş döneminde, idarî yapılanmanın temel birimi olarak her kazânın başına da bir subaşı ve bir kâdı atanmak suretiyle, idarî teşkilat kurulmuştu⁴³. Öte yandan devletin genişlemesiyle birlikte, klasik idarî yapılanma ve teşkilatta yetersiz kalınmıştır. İdarî, malî ve askerî kurumların yönetilmesinde katı bir merkeziyetçi yapının yetersiz kalması, önce zorunlu daha sonra da bilinçli olarak yerel güçlerin ülke yönetiminde aktif hale getirilmesine yol açmıştır. Bu durum, savaş masraflarının arttığı ve devlet yönetiminin daha pahalıya mal olmaya başladığı dönemlerde büyük bir engele dönüşmüştür. Özellikle, 1774 yılından sonra ordunun yeniden yapılandırılması ve mali kaynakların kontrol edilmesi zorunluluğu, idarî, mali ve askeri alanda yeni düzenlemelerin ve reformların ortaya çıkmasına sebep olmuştur⁴⁴. İltizâm yöntemi kaldırılmış ve sancak yönetimi mütesellimlerden alınarak muhassıla verilmiştir. Geniş yetkili muhassılların hem sancağı yönetmesi hem de vergileri toplayıp hazineye göndermeleri sağlanmıştır⁴⁵.

1871 Vilayet Nizamnâmesi mülkî memurlarının yetki ve sorumluluklarına, idâre meclisleri, vilâyet umumî meclisi, vilâyet, kazâ, nahiye ve köy idareleri ve belediye yönetimine dair maddeleri yüklemektedir.

Yeni düzenlemeye göre, eyâletlerin adı değişerek vilâyet oluyor ve sınırları daraltılarak buna göre yeni vilâyet teşkilatı ortaya çıkıyordu. Vilâyetler livâlara, livâlar kazâlara ve kazâlar da nahiye ve köylere ayrıldı. Bütün bu idarî birimlerin en üst amiri valiydi.

Kazâ İdare Meclislerinin taşra idaresi hiyerarşisi içerisinde etkinliği azdı. Uygulamada bu meclislerin yüklendikleri görevi taşıyamayacağı ortadaydı. Ayrıca bu meclisler, en küçük problemlerini dahi üst mercilerle danışma konusu yaparak vilâyet idaresinde kırtasiyeciliği arttırmışlardır. Bununla birlikte kazâ düzeyinde eşrâfın yöneticilerle işbirliği kurmalarında ve işlerin kolay yürütülmesinde idarecilere önemli katkılar sağlamıştır⁴⁶.

⁴³ İlber Ortaylı, "Türkiye'de Taşra Yönetim ve Yöneticiliğinin Evrimi" **Türkiye'de Mülki İdare Amirliği**, Ed.: K. Fişek, Türk İdareciler Derneği, Ankara, 1976. s.8.

⁴⁴ Mehmet Yaşar Ertaş, "Tanzimat Döneminde Beşiri Kazâ Müdürlüğü", **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi** Mayıs 2012, Sayı:25, s.27

⁴⁵ Musa Çadırcı, **Ülke Yönetimi**, İmge, Ankara, 2007. s. 61.

⁴⁶ Gençoğlu, s. 30

1.2.1. Belediye İdaresi

Osmanlı Devleti'nde bazı beledî hizmetleri de başta vakıflar olmak üzere bazı sivil ökurumlar tarafından yerine getirilmekteydi. Mesela vakıflar yerleşim birimlerinde, hastane, medrese, han, hamam, çeşme, köprü gibi eğitim, kültür, sağlık ve sosyal yardım tesisleri inşa ederken birer meslek kuruluşu olan loncalar da çarşı ve pazarların düzen, temizlik ve aydınlatma gereksinimlerini temin etmekteydiler. Şehremini, şehir nâibi, voyvoda, âyân, şehir kethüdası, köy kethüdası ve çöplük subaşı gibi memurlar da bazı belediye hizmetlerinin ifasına memurlardı. Büyük kentlerde bu görevleri âyan, voyvoda veya şehir kethüdarları, küçük yerleşim birimlerinde de köy kethüdarları yerine getirmekteydi⁴⁷.

Osmanlı döneminde şehrin belediye hizmetlerini yürütecek özel bir bütçesi olmayıp, şehir yönetiminden sorumlu kişiler birer devlet memuruydu ve maaşlarını halkın ödediği vergi ve cezalardan karşılarlar⁴⁸.

Osmanlı Devleti'nde belediye idaresini yerine getirmek üzere kurulan Kazâ İdare Meclisleri, idarî davaları ve gelir-giderleri inceler, mîrî malların yönetimi ve korunması, yerel sağlıkla ilgili tedbirler, beledî binaların yapımı ve tamiri, köy yollarının yapımı ve onarımı gibi konuları görüşür ve karara bağlardı. Bundan başka vergiyle ilgili itirazların görüşüldüğü ilk merci idi. Kazâ Meclisleri, kaymakamın yetkisi dâhilindeki sözleşmelerin ve alım-satım işlemlerinin usule uygun olup olmadığını denetledikten sonra itirazlarını veya yetkisini aşan konuları Livâ İdare Meclisine havale ederdi⁴⁹.

Kula'da belediye hizmetlerinin yerine getirilmesine ilişkin birçok belge bulunmaktadır. Bunlarda belediyenin beledî hizmetlerin yanında, sağlık, eğitim, imar gibi konularda da hizmet verdiği görülmektedir. Örnek olarak, Kula Belediyesinde görevli Ermeni asıllı gayr-ı müslim Tabip Mihran Boyacıyan Efendi'ye başarılı hizmetlerinden dolayı rütbe-i sâlise nişânı⁵⁰ verilmiştir. Bu tevcih belediyenin yetkisi ve teklifiyle gerçekleşmiştir. Bu dönemde Kula belediyesinde çalışan bazı görevliler ve çalıştıkları yıllara ait tarihler Tablo 1.'de verilmiştir.

⁴⁷ Kemal Kaya, "Tanzimat'tan Önce Belediye Hizmetleri ve Voyvodalar", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt 26 Sayı: 41, 2007, s. 102

⁴⁸ Ortaylı, "Türkiyede Taşra ve Yönetim.." s. 10

⁴⁹ Gençoğlu, s. 31

⁵⁰ BOA, İ.DH, 1135/88572.

Tablo 1: Yıllara Göre Belediye Görevlileri

Yıllar	Belediye Reisi	Katip	Sandık Emni	Belediye Komiseri
1296/1878 ⁵¹	Yusuf Ağa	Yorgaki Efendi	İzzet Efendi	Süleyman Efendi
1297/1879 ⁵²	Yusuf Ağa	İzzet Efendi	İlyaszâde Efendi	Mehmed Ağa
1298/1880 ⁵³	Yusuf Ağa	İzzet Efendi		Mehmed Ağa
1299/1881 ⁵⁴	İbrahim Ağa			
1300/1882 ⁵⁵	Abdülhalim Ağa	İzzet Efendi	Süleyman Efendi	Mehmed Ağa
1301/1883 ⁵⁶	Abdülhalim Ağa	İzzet Efendi	Süleyman Efendi	
1302/1884 ⁵⁷	Abdülhalim Ağa	İzzet Efendi	Süleyman Efendi	
1303/1885 ⁵⁸	İzzet Efendi	Ali Efendi	Süleyman Efendi	
1304/1886 ⁵⁹	İzzet Efendi		Süleyman Efendi	
1306/1888 ⁶⁰	Halil Efendi	Vâsıf Efendi	Halil Efendi	
1307/1889 ⁶¹	Halil Efendi	Vâsıf Efendi	Halil Efendi	
1308/1890 ⁶²	Halil Efendi	Vâsıf Efendi	Halil Efendi	
1311/1893 ⁶³	Halil Efendi	Şerif Efendi	Halil Efendi	
1312/1894 ⁶⁴	Halil Efendi	Hakkı Efendi	Süleyman Efendi	
1313/1895 ⁶⁵	Halil Efendi	Hakkı Efendi	Halil Efendi	
1314/1896 ⁶⁶	Halil Efendi	Hakkı Efendi	Mehmed Efendi	
1315/1897 ⁶⁷	Mehmed İzzet	Muhammed Esat	Muhammed Esat	

⁵¹ Aydın Vilayeti Savfhanemes, 1296/1878, s.126

⁵² AVS, 1297/1879, s.138

⁵³ AVS, 1298/1880, s.163

⁵⁴ AVS, 1299/1881, s.205

⁵⁵ AVS, 1300/1882, s.142

⁵⁶ AVS, 1301/1883, s.158

⁵⁷ AVS, 1302/1884, s.142

⁵⁸ AVS, 1303/1885, s.122

⁵⁹ AVS, 1304/1886, s.321

⁶⁰ AVS, 1306/1888, s.169

⁶¹ AVS, 1307/1889, s.570

⁶² AVS, 1308/1890, s.142

⁶³ AVS, 1311/1893, s.265

⁶⁴ AVS, 1312/1894, s.443

⁶⁵ AVS, 1313/1895, s.433

⁶⁶ AVS, 1314/1896, s.430

⁶⁷ AVS, 1315/1897, s.472

	Efendi	Efendi	Efendi	
1316/1898 ⁶⁸	Halil Ağa	Hacı Mehmed Efendi	Edhem Efendi	
1317/1899 ⁶⁹	Halil Ağa	Mehmed Esad Efendi	Edhem Efendi	
1318/1900 ⁷⁰	Ali Ağa	Mehmed Efendi	Ahmet Efendi	
1320/1902 ⁷¹	Ali Ağa	Mehmed Efendi	Ahmet Efendi	
1321/1903 ⁷²	Ali Ağa	Ethem Efendi	Ahmet Efendi	
1323/1905 ⁷³	Halil Ağa	Ethem Efendi	Ahmet Efendi	
1326/1908 ⁷⁴	Ali Ağa	Haseni Efendi	Hüseyin Efendi	

Belediyede görev yapan meclis âzâlarının salnâmede geçen bilgileri Tablo 1.2'de verilmiştir.

---

⁶⁸ AVS, 1316/1898, s.453

⁶⁹ AVS, 1317/1899, s.399

⁷⁰ AVS, 1318/1900, s.356

⁷¹ AVS, 1320/1902, s.360

⁷² AVS, 1321/1903, s.350

⁷³ AVS, 1323/1905, s.338

⁷⁴ AVS, 1326/1908, s.668

Tablo 2: Belediye Meclis Azaları

Yıllar	Aza	Aza	Aza	Aza
1296/1878 ⁷⁵	Râşid Ağa	Şerif Efendi	Hacı Mehmed Efendi	Eftem Efendi
1297/1879 ⁷⁶	Müftizâde Şeref Ağa	Musa oğlu İbrahim	Konstanti Efendi	Yorgadaki Efendi
1298/1880 ⁷⁷	Müftizâde Şeref Ağa	İbrahim Ağa	Konstanti Efendi	Yorgadaki Efendi
1299/1881 ⁷⁸	Hüseyin Efendi	Mustafa Efendi	Yorgaki Efendi	Simon Efendi
1300/1882 ⁷⁹	Ahmet Ağa	Halil Ağa	Konstanti Efendi	Mustafa Efendi
1301/1883 ⁸⁰	Ahmet Ağa	Hacı Halil Ağa	Mustafa Efendi	Konstanti Efendi
1302/1884 ⁸¹	Ahmet Ağa	Hacı Halil Ağa	Konstanti Efendi	Yorgaki Efendi
1303/1885 ⁸²	Hacı Halil Efendi	Hacı Mehmed Efendi	Süleyman Efendi	Yorgaki Efendi
1304/1886 ⁸³	Hacı Halil Efendi	Hacı Mehmed Ağa	Yorgaki Efendi	Halil Efendi
1306/1888 ⁸⁴	Hacı Mehmed Efendi	Yorgaki Efendi	Filipo Efendi	Hacı Mehmed Efendi
1307/1889 ⁸⁵	Süleyman Efendi	Hacı Mehmed Efendi	Yorgaki Efendi	Filipo Efendi

⁷⁵ AVS, 1296/1878, s.126

⁷⁶ AVS, 1297/1879, s.138

⁷⁷ AVS, 1298/1880, s.163

⁷⁸ AVS, 1299/1881, s.205

⁷⁹ AVS, 1300/1882, s.142

⁸⁰ AVS, 1301/1883, s.158

⁸¹ AVS, 1302/1884, s.142

⁸² AVS, 1303/1885, s.122

⁸³ AVS, 1304/1886, s.321

⁸⁴ AVS, 1306/1888, s.169

⁸⁵ AVS, 1307/1889, s.570

1308/1890 ⁸⁶	Süleyman Efendi	Hacı Mehmed Efendi	Hacı Halil Efendi	Yorgaki Efendi
1311/1893 ⁸⁷	İzzet Efendi	Hasan Ağa	Hristo Efendi	Vasil Efendi
1312/1894 ⁸⁸	İzzet Efendi	Hasan Ağa	Ahmed Efendi	Vasil Efendi
1313/1895 ⁸⁹	İzzet Efendi	Hacı Halil Ağa	Hasan Ağa	Vasil Efendi
1314/1896 ⁹⁰	Süleyman Efendi	Hasan Efendi	Vasil Efendi	Estaviri Efendi
1315/1897 ⁹¹	Hacı Mehmed Efendi	Dimet Efendi	Hristo Efendi	
1316/1898 ⁹²	Hacı Mehmed Ağa	Hasan Efendi	İstavri Efendi	Vasil Efendi
1317/1899 ⁹³	Ahmet Remzi Efendi	İstavri Efendi	Hasan Ağa	Anastaş Efendi
1318/1900 ⁹⁴	Ahmed Ağa	Ahmet Efendi	Hasan Ağa	Vasil Efendi
1320/1902 ⁹⁵	Ahmet Efendi	Ahmed Ağa	Hasan Ağa	Vasil Efendi
1321/1903 ⁹⁶	Ahmet Efendi	Ali Ağa	Hasan Ağa	Vasil Efendi
1323/1905 ⁹⁷	Hilmi Efendi	Ali Efendi	Hasan Ağa	İstavri Efendi
1326/1908 ⁹⁸	Hacı Sait Efendi	Ali Efendi	Hasan Ağa	İstavri Efendi

⁸⁶ AVS, 1308/1890, s.142

⁸⁷ AVS, 1311/1893, s.265

⁸⁸ AVS, 1312/1894, s.443

⁸⁹ AVS, 1313/1895, s.433

⁹⁰ AVS, 1314/1896, s.430

⁹¹ AVS, 1315/1897, s.472

⁹² AVS, 1316/1898, s.453

⁹³ AVS, 1317/1899, s.399

⁹⁴ AVS, 1318/1900, s.356

⁹⁵ AVS, 1320/1902, s.360

⁹⁶ AVS, 1321/1903, s.350

⁹⁷ AVS, 1323/1905, s.338

⁹⁸ AVS, 1326/1908, s.668

Belediye meclis azalarının her yıl düzenli olarak isimlerinin kaydedildiği görülmektedir. Bunun yanında, İstavri Efendi, Vasil Efendi, Yorgaki Efendi gibi gayr-ı müslimlerin de belediye âzâ görevlisi oldukları görülmektedir. Kazâ'ya ait diğer belediye çalışanları ve mesleklerine ait Tablo 3aşağıdadır.

Tablo 3: Kazâ'ya Ait Belediye Çalışanları

Yıllar	Tabip	Mimar	Zabıta Memuru	Tapu katibi
1296/1878 ⁹⁹			Receb Ağa	Şerif Efendi
1297/1879 ¹⁰⁰	Mihail Efendi	Lazari Ağa	Osman Ağa	Şerif Efendi
1298/1880 ¹⁰¹		Lazari Ağa		
1300/1882 ¹⁰²	Todaraki Efendi	Lazari Ağa	Süleyman Ağa	
1301/1883 ¹⁰³	Mihalaki Efendi	Nazar Efendi	İsmail Çavuş	Şerif Efendi
1302/1884 ¹⁰⁴	Todoraki Efendi	Nazar Efendi	Süleyman Ağa	
1303/1885 ¹⁰⁵	Mihran Efendi			
1304/1886 ¹⁰⁶	Mihran Efendi			
1307/1889 ¹⁰⁷	Mihran Efendi			
1308/1890 ¹⁰⁸	Mihran Efendi		Atnaş Efendi	
1311/1893 ¹⁰⁹	Mihran Efendi			
1314/1896 ¹¹⁰	Mihran Efendi			İsmail Efendi
1315/1897 ¹¹¹	Mihran Efendi			
1316/1898 ¹¹²	Mihran Efendi			İsmail Efendi
1318/1900 ¹¹³	İzak Avam Efendi			
1320/1902 ¹¹⁴				İsmail Efendi

⁹⁹ AVS, 1296/1878, s.126

¹⁰⁰ AVS, 1297/1879, s.138

¹⁰¹ AVS, 1298/1880, s.163

¹⁰² AVS, 1300/1882, s.205

¹⁰³ AVS, 1301/1883, s.158

¹⁰⁴ AVS, 1302/1884, s.142

¹⁰⁵ AVS, 1303/1885, s.122

¹⁰⁶ AVS, 1304/1886, s.321

¹⁰⁷ AVS, 1307/1889, s.169

¹⁰⁸ AVS, 1308/1890, s.570

¹⁰⁹ AVS, 1311/1893, s.265

¹¹⁰ AVS, 1314/1896, s.433

¹¹¹ AVS, 1315/1897, s.472

¹¹² AVS, 1316/1898, s.453

¹¹³ AVS, 1318/1900, s.356

¹¹⁴ AVS, 1320/1902, s.360

1.2.2. Kaymakam

1871 Vilayet Nizamnâmesi, merkez livâ mutasarrıf ve kaymakamlıklarını da kaldırmıştır. 1864 Vilayet Nizamnâmesinde açıkça belirtilmemiş ve iyi tarif edilmemişken 1871 Vilayet Nizamnâmesi, nahiye idarelerini daha geniş ve etraflı olarak düzenlemekteydi. Mutasarrıf kaymakamın âmiri olduğuna göre Livâ İdare Meclisi hem Kazâ İdare Meclislerinin ve hem de Nahiyeye Meclislerinin de doğrudan üst organıydı. Dolayısıyla bu meclislerin kararlarını ve uygulamalarını denetledi. Diğer bir ifadeyle mevcut nahiyelerin kontrol organı Kazâ İdâre Meclisi olmayıp doğrudan Livâ İdâre Meclisiydi¹¹⁵.

1871 Vilayet Nizamnâmesindeki mülkî idâre yapılanmasına göre memleket eyâletlere, eyâletler sancaklara, sancaklar da kazâlara taksim olundu. Bir eyâlete bağlı olmayan müstakil sancakların idâresi mutasarrıfa, eyâletlere bağlı sancakların idareleri kaymakamlara, kazâların idareleri de müdürlere tevdi ediliyordu¹¹⁶.

Kula Kazâsı'nda da, Osmanlı Devleti'nin dönemin yapısına uygun olarak atamalar yapılırdı. Nitekim doğrudan merkezden 1907 tarihli belgede, Kula Kaymakamlığı'na Sadâret Mektubî Kalemi hulefasından Mehmed Eşref Bey'in tayin edildiği görülmektedir¹¹⁷.

Kaymakam tayin ve değişiklikleri bazen farklı vilayetlerden olmakla beraber yakın kazâlar arasında becayiş tarzında da gerçekleşmiştir. Bugün Turgutlu olan ve o dönem Kasaba olarak bilinen yerleşim biriminde görev yapan kaymakam Kula'ya tayin olmuştur. 01/C/1323 (17/Temmuz/1905) tarihli belgede, Kula Kazâsı Kaymakamlığı'na, Kasaba Kaymakamlığı'ndan ayrılan İsmail Hakkı Efendi'nin tayin edildiği¹¹⁸ve bunun dahiliye nezâretiyle yapılan yazışmalar sonunda gerçekleştirildiği bildirimiştir¹¹⁹. Nitekim bu bağlamda, ilgili senelere ait Salnamelerde, kula kaza kaymakamlığına tayin edilenlerin isimleri verilmektedir. Vilâyet salnâmelerinde ilgili senelere ait kazâ kaymakamlarının isimleri geçmektedir. Aradaki boş olan senelerde ise kazâ kaymakamının değişmediği ve bu nedenle

¹¹⁵ Gençoğlu, s. 33

¹¹⁶ Çadırcı, **Tanzimat Döneminde Anadolu**, s. 10

¹¹⁷ BOA, BEO, 3085/231371, 14/Ca/1325; BOA, İ.DFE, 19/8, 24/R/1325/1908.

¹¹⁸ BOA, BEO, 2636/ 197635, 01/C/1323/1906.

¹¹⁹ BOA, İ.DH. 1436, GN: 1323/Ca-27, 29/Ca/1323/1906.

isminin yazılmadığı düşünülmektedir. Kula kaymakamlarının senelere göre isimleri Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4: Kazâ Kaymakamları

Görev Yılları	Kaymakamın Adı	Görev Yılları	Kaymakamın Adı
1296/1878	Mehmed Afif Efendi ¹²⁰	1315/1897	Eşref Bey ¹²¹
1297/1879	İsmail Hakkı Efendi ¹²²	1316/1898	Alaeddin Efendi ¹²³
1298/1880	Refet Efendi ¹²⁴	1317/1899	Abdülhalim Efendi ¹²⁵
1299/1881	Hakkı Efendi ¹²⁶	1318/1900	Abdülhalim Efendi ¹²⁷
1300/1882	Abdî Bey ¹²⁸	1319/1901	Abdülhalim Efendi ¹²⁹
1301/1883	Abdî Bey ¹³⁰	1320/1902	Abdülhalim Efendi ¹³¹
1302/1884	Abdî Bey ¹³²	1321/1903	Mehmed Emin Efendi ¹³³
1303/1885	Abdî Bey ¹³⁴	1322/1904	Mehmed Emin Efendi ¹³⁵
1304/1886	Abdî Bey ¹³⁶	1323/1905	İsmail Hakkı Efendi ¹³⁷
1306/1888	Abdî Bey ¹³⁸	1324/1906	İsmail Hakkı Bey ¹³⁹
1307/1889	Abdi Bey ¹⁴⁰	1325/1907	İsmail Hakkı Bey ¹⁴¹
1308/1890	Said Bey ¹⁴²	1326/1908	Mehmed Eşref Bey ¹⁴³
1309/1891	Said Bey ¹⁴⁴	1327/1909	Ahmed Rıfat Efendi ¹⁴⁵

¹²⁰ AVS, 1296/1878, s.126

¹²¹ AVS, 1315/1897, s.472

¹²² AVS, 1297/1879, s.138

¹²³ AVS, 1316/1898, s.453

¹²⁴ AVS, 1298/1880, s.163

¹²⁵ AVS, 1317/1899, s.399

¹²⁶ AVS, 1299/1881, s.205

¹²⁷ AVS, 1318/1900, s.356

¹²⁸ AVS, 1300/1882, s.142

¹²⁹ Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, 1319/1901, s.584

¹³⁰ AVS, 1301/1883, s.158

¹³¹ AVS, 1320/1902, s.360

¹³² AVS, 1302/1884, s.142

¹³³ AVS, 1321/1903, s.350

¹³⁴ AVS, 1303/1885, s.122

¹³⁵ SDAO, 1322/1904, s.670

¹³⁶ AVS, 1304/1886, s.321

¹³⁷ AVS, 1323/1905, s.338

¹³⁸ AVS, 1306/1888, s.169

¹³⁹ SDAO, 1324/1906, s.805

¹⁴⁰ AVS, 1307/1889, s.570

¹⁴¹ SDAO, 1325/1907, s.801

¹⁴² AVS, 1308/1890, s.142

¹⁴³ AVS, 1326/1908, s.668

1310/1892	Said Bey ¹⁴⁶	1328/1910	Yusuf Ziya Efendi ¹⁴⁷
1311/1893	İsmail Hakkı Efendi ¹⁴⁸		
1312/1894	İsmail Hakkı Bey ¹⁴⁹		
1313/1895	İsmail Hakkı Bey ¹⁵⁰		
1314/1896	Eşref Bey ¹⁵¹		

Kazâ kaymakamları arasında dikkati çeken isim, Şair Eşref olarak bilinen Eşref Bey'dir. Eşref Bey, 1896 senesine ait salnâmede, kazâda kaymakamlık yapmıştır. Kaymakamların kazâda kalma süreleri değişmektedir. Bir yıldan az kalan olduğu gibi yedi yıl kaymakamlık yapan da vardır.

1.2.3. Mal Müdürleri

Tanzimât döneminden sonra idarî yapı üzerinde yapılan reformlarla, eyâletlerin yönetimindeki farklılıklar ortadan kaldırılarak, taşradaki idarî yapının standartlaştırılması hedeflenmiş ve kazâ müdürlükleri, bu şekilde düzenlenen kazâ yönetiminin ilk nüvesini oluşturmuştur¹⁵².

Buna göre Kula Kazâsında da, dönemin idarî yapısına uygun şekilde müdür görevlendirilmekteydi. Bu müdürün çalışmalarında usulsüzlük olduğu durumda, kanunî muamele istenmekteydi. Bir belgede, Kula Mal Müdürü defalarca yapılan uyarılara rağmen tapu hasılatından elde edilen parayı müsaade almadan başka yerlere harcadığı ve bu konuda kendisinin uyarılıp, kanunî olarak hakkında gereğinin yapılması istenmiştir¹⁵³. Bu dönemde görev yapan mal müdürlerinin isimleri Tablo 5'teki gibidir.

¹⁴⁴ SDAO, 1309/1891, s.591

¹⁴⁵ AVS, 1327/1909, s.800

¹⁴⁶ SDAO, 1310/1892, s.599

¹⁴⁷ SDAO, 1328/1910, s.801

¹⁴⁸ AVS, 1311/1893, s.265

¹⁴⁹ AVS, 1312/1894, s.443

¹⁵⁰ AVS, 1313/1895, s.433

¹⁵¹ AVS, 1314/1896, s.430

¹⁵² Ertaş, s. 36

¹⁵³ BOA, BEO, 2094/157036.

Tablo 5: Mal Müdürleri

Sene	Mal Müdürü
1298/1881 ¹⁵⁴	Hayri Efendi
1299/1882 ¹⁵⁵	İsmail Efendi
1300/1883 ¹⁵⁶	İsmail Efendi
1302/1885 ¹⁵⁷	Hüsnü Efendi
1311/1893 ¹⁵⁸	Hakkı Efendi
1314/1896 ¹⁵⁹	Kamil Efendi
1320/1902 ¹⁶⁰	Kamil Efendi
1326/1908 ¹⁶¹	Rıfat Efendi

Kazâ müdürü ismi olarak, 1881-1908 seneleri arasında, altı isim geçmektedir. Kazâ müdürlerinin görev süreleri buradaki bilgilerden çıkarılamasa da, aynı kişinin farklı dönemlerde kazâ müdürü olarak görev yapmış olması kuvvetle muhtemeldir.

1.2.4. Müftü-Nâib

Müftü, Kazâ İdare Meclisi'nin azalarından birisi olup, aynı zamanda din ile ilgili işleri de yerine getiren idarî görevlidir. Müftü, Devletin merkezinde bulunan ve ilmiye teşkilatının başında bulunan Şeyhülislâmın devlet ve hükümet merkezinde gördüğü işleri, eyâlet, sancak ve kazâ merkezlerinde gören kimselerdi¹⁶². Kazâdaki yönetici, kâdî ve nâiblerin çözemedikleri dinî bir konu ile karşılaştıklarında, ya da bir konunun dinî kaynakla teyidi gerektiğinde müftülere başvururlardı. Müftüler görüşleri istenilen konular hakkında “fetvâ” verirlerdi. Kazâda müftülerin olmadığı dönemlerde “fetvâ”lar ya sancak merkezindeki müftüye ya da Meşîhat makamına (Şeyhülislâm'a) sorulurdu. Mahkemelerdeki ihtilafı konularda da fetvâ istenirdi.

¹⁵⁴ AVS, 1298/1881, s.163.

¹⁵⁵ AVS, 1299/1882, s.205.

¹⁵⁶ AVS, 1300/1883, s.209.

¹⁵⁷ AVS, 1302/1885, s.240.

¹⁵⁸ AVS, 1311/1893, s.265.

¹⁵⁹ AVS, 1314/1896, s.430.

¹⁶⁰ AVS, 1320/1902, s.360.

¹⁶¹ AVS, 1326/1908, s.668.

¹⁶² Çadırcı, **Tanzimat Döneminde Anadolu**, s. 91

Müftüleri şeyhülislam tayin ederdi. Özel konularda fetvâ taleplerini İstanbul'da Şeyhülislam, kazâlarda müftü cevaplandırır¹⁶³. Manisa Şer'îye Sicillerinden 385 nolu defterin tamamına yakını Kulada kâdî veya nâibler tarafından sorulan çeşitli konularda fetvâları ihtiva etmektedir¹⁶⁴. Defterde hem Manisa¹⁶⁵, hem İzmir¹⁶⁶ hem de Şeyhülislâmlık¹⁶⁷ makamlarına sorulan ve bunlardan gelen fetvâlar kaydedilmiştir.

Arşiv belgeleri, sicil ve temettuât kayıtlarında, Kula Kazâsı'nda dönem içerisinde görev yapan nâib ve müftüler hakkında bilgiler mevcuttur. Salnâmede Kulada görev yapan nâib ve müftülerin isimleri vardır. Ancak müftü olarak yalnız iki kişinin ismi geçerken, nâib olarak altı isim yer almaktadır.

Şer'îye Sicillerinde söz konusu dönemde görev yapan müftü veya nâibler hakkında ayrıntılı bilgi olmamakla beraber hüküm ve kararların sonuna eklenen isim ve mühürlerden yola çıkarak isimleri ve görevde kaldıkları süreleri tespit etmek mümkündür.

Kâdî yaptıkları vazife sebebiyle halk ve idareciler arasında köprü işlevi görmektedirler. Özellikle vergilerin dağıtımı ve toplanması gibi münazaâlı konularda kâdîlara büyük görev düşmekteydi. Bir belgede Kula eski nâibi İbrahim Efendi'nin görevini kötüye kullanmasından dolayı şikâyet edilmiş ve yaptıklarından dolayı da tutuklanmıştır. Ayriyeten kendisine göz yuman kaymakam ve zâbita memurları hakkında da kanunî işlem yapılmıştır¹⁶⁸.

Yine başka bir belgede, ahali tarafından Meşihat'a gönderilen şikâyette Kula Kazâsı Nâibi Ahmet Fevzi Efendi'nin uygunsuz davranış ve hareketlerinden dolayı değiştirilmesi talep edilmiştir¹⁶⁹.

Vilâyet salnâmelerine göre kazâ nâib ve müftülerinin isimleri Tablo 6'daki gibidir.

---

¹⁶³ Çadırcı, **Tanzimat Döneminde Anadolu**, s. 92

¹⁶⁴ MŞS, 385 nolu defter.

¹⁶⁵ MŞS, 385, 94768, 94825 nolu dialar.

¹⁶⁶ MŞS, 385, 94901 nolu dia.

¹⁶⁷ MŞS, 385, 94745, 94747 nolu dialar.

¹⁶⁸ BOA, DH. MKT, 1375/12.

¹⁶⁹ BOA, HR. MKT, 17/27.

Tablo 6: Kazâ Nâib ve Müftüleri

Görev Yılı	Nâib	Müftü	Görev Yılı	Nâib	Müftü
1296/1878 ¹⁷⁰	Mehmed Afif Efendi		1315/1897 ¹⁷¹	Mustafa Ahmed Efendi	
1297/1879 ¹⁷²	Mehmed Afif Efendi	Hasan Efendi	1316/1898 ¹⁷³	Ahmed Muhtar Efendi	
1298/1880 ¹⁷⁴	Afif Efn.	Hasan Efendi	1317/1899 ¹⁷⁵	İbrahim Halil Efendi	Hasan Efendi
1299/1881 ¹⁷⁶	Afif Efendi		1318/1900 ¹⁷⁷	Ömer Lütfi Efendi	Hasan Efendi
1300/1882 ¹⁷⁸	Mehmet Emin Efendi	Hasan Efendi	1319/1901 ¹⁷⁹	Muhyiddin Ruşen Efendi	
1301/1883 ¹⁸⁰	Mehmed Emin Efendi	Hasan Efendi	1320/1902 ¹⁸¹	Ömer Lütfi Efendi	Hasan Efendi
1302/1884 ¹⁸²	İbrahim Edhem Efendi	Hasan Efendi	1321/1903 ¹⁸³	Ömer Lütfi Efendi	Hasan Efendi
1303/1885 ¹⁸⁴	Mehmed Emin Efendi		1322/1904 ¹⁸⁵	Mehmed Vehib Efendi	
1306/1888 ¹⁸⁶	Hüseyin Kamil		1323/1905 ¹⁸⁷	Mehmed Vehib	Hasan

¹⁷⁰ AVS, 1296/1878, s.126

¹⁷¹ AVS, 1315/1897, s.472

¹⁷² AVS, 1297/1879, s.138

¹⁷³ AVS, 1316/1898, s.453

¹⁷⁴ AVS, 1298/1880, s.163

¹⁷⁵ AVS, 1317/1899, s.399

¹⁷⁶ AVS, 1299/1881, s.205

¹⁷⁷ AVS, 1318/1900, s.356

¹⁷⁸ AVS, 1300/1882, s.142

¹⁷⁹ AVS, 1319/1901, s.584

¹⁸⁰ AVS, 1301/1883, s.158

¹⁸¹ AVS, 1320/1902, s.360

¹⁸² AVS, 1302/1884, s.142

¹⁸³ AVS, 1321/1903, s.350

¹⁸⁴ AVS, 1303/1885, s.122

¹⁸⁵ SDAO, 1322/1904, s.670

	Efendi			Efendi	Efendi
1307/1889 ¹⁸⁸	Hüseyin Kamil Efendi		1324/1906 ¹⁸⁹	Halil Hamdullah Efendi	
1308/1890 ¹⁹⁰	Ali Niyazi Efendi		1325/1907 ¹⁹¹	Halil Hamdullah Efendi	
1309/1891 ¹⁹²	Ali Niyazi Efendi		1326/1908 ¹⁹³	Hüseyin Husni Efendi	Hüseyin Husni Efendi
1310/1892 ¹⁹⁴	Nazif Efendi		1327/1909 ¹⁹⁵	Mustafa Hulusi Efendi	
1311/1893 ¹⁹⁶	Hasan Tahsin Efendi		1328/1910 ¹⁹⁷	Nazif Efendi	
1312/1894 ¹⁹⁸	Hasan Tahsin Efendi				
1313/1895 ¹⁹⁹	Ahmet Tevfik Efendi				
1314/1896 ²⁰⁰	Ahmet Tevfik Efendi				

¹⁸⁶ AVS, 1306/1888, s.169

¹⁸⁷ AVS, 1323/1905, s.338

¹⁸⁸ AVS, 1307/1889, s.570

¹⁸⁹ SDAO, 1324/1906, s.805

¹⁹⁰ AVS, 1308/1890, s.142

¹⁹¹ SDAO, 1325/1907, s.801

¹⁹² SDAO, 1309/1891, s.591

¹⁹³ AVS, 1326/1908, s.668

¹⁹⁴ SDAO, 1310/1892, s.599

¹⁹⁵ SDAO, 1327/1909, s.801

¹⁹⁶ AVS, 1311/1893, s.265

¹⁹⁷ SDAO, 1328/1910, s.801

¹⁹⁸ AVS, 1312/1894, s.443

¹⁹⁹ AVS, 1313/1895, s.433

²⁰⁰ AVS, 1314/1896, s.430

1.2.5. Diğer İdareciler

Kazada yukarıda belirttiklerimizin dışında şu görevliler de bulunmaktadır. Bunlardan muhtarlığın günümüzdeki idarî ve teşkilat yapısına benzer görevler yapacak şekilde ortaya çıkması, II. Mahmut döneminde (1785-1839) taşrada teşkilatın oluşturulmasıyla mümkün olmuştur²⁰¹. Taşra teşkilatının oluşmasıyla birlikte, kırsal kesimde, halkı Müslüman olan her köyde yine halkın katılımıyla birinci ve ikinci muhtar olmak üzere iki kişi belirlenmiştir. Bu iki muhtar, merkezî hükümetin onayı alındıktan sonra kendilerine verilen resmî mühürlerini alır ve görevlerine başlardı. İki muhtarın (Muhtar-ı Evvel ve Muhtar-ı Sâni) varolduğu bu dönemde dikkat çeken husus köy ihtiyar heyetlerinin bulunmamasıdır. Hâlbuki kazâ, sancak, eyâlet merkezlerinde bu dönemde, Mal Müdürü, Tahrirat Kâtibi, Kazâ Nâibi, Müftü ve gayr-ı müslim cemaatin ruhanî reisleri gibi tabiî üyeler ve ikisi Müslüman ikisi de gayr-ı müslim dört üyeden müteşekkil meclislerin bulunduğu bilinmektedir²⁰². Öte yandan bu meclislerin, idarî teşkilatlanma içerisinde yeterli etkinliğinin olmadığı da anlaşılmaktadır.

Bazı kaynaklar, muhtarların “bi’l-intihab” halk seçimi ile göreve getirildiğini iddia etmektedir. Bu iddia, muhtemelen ilgili metinlerde geçen ibarenin yanlış yorumlanmasından kaynaklanmaktadır. Öte yandan muhtarların tayininde veya görevden alınmalarında mahalle veya köy halkının tercih ve yönelimlerinin de göz önünde bulundurulduğu da bilinmektedir²⁰³.

1867’den itibaren Tuna Vilâyeti Nizamnâmesinin Osmanlı Devleti genelinde uygulanmaya konmasıyla birlikte köy ve mahallelerde ihtiyar meclislerine yer verilmiş olup, muhtarların ve ihtiyar heyeti üyelerinin nasıl belirleneceğine ilişkin bazı kurallar getirilmişti. Öte yandan, özellikle muhtarlara yüklenen sorumluluk ve görevlerde zaman içinde farklılıklar ortaya çıkmıştır. Hatta halk arasında muhtarlar vergi tahsildarı gibi göründüklerinden kendilerine “kâbız-ı mal” adı bile verilmiştir.

---

²⁰¹ Musa Çadrcı, “Türkiye’de Muhtarlık Teşkilatının Kurulması Üzerine Bir İnceleme”, **Bellekten**, Cilt XXXIV (1970), s. 409.

²⁰² Çadrcı, “Türkiye’de Muhtarlık”, s.410; Tülay Ercoşkun, “Osmanlı Devleti’nde Muhtarlık Kurumunun İşleyişine İlişkin Düzenlemeler ve Gözlemler”, **Bilig**, Kış 2012 / Sayı:60, s.135

²⁰³ Ali Akyıldız, “Türkiye’de Muhtarlık Teşkilâtının Kuruluşu ve Gelişimine Genel Bir Bakış”. **Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi**, 2006, 14: s.18.

Muhtarların alacakları ücretlerle ilgili sağlıklı bir düzenleme yapılmadığından başlangıçta istenilen, özenilen bir görev niteliği taşıırken sonraları yetenekli ve nitelikli kimselerin muhtarlığa talip olmadıkları ve işlerin aksadığı görülmektedir²⁰⁴.

Bazı mahallerin birinci ve ikinci muhtarları tabloda gösterilmiştir.

Tablo 7:1844-45 Tarihli Temettuat Defterlerine Göre Muhtar-ı Evvel ve Muhtar-ı Sâni İsimleri

Mahalle	Muhtar-ı Evvel	Muhtar-ı Sâni
Bey ²⁰⁵	Buruşukoğlu Hacı İsmail	İdrisoğlu İsmail
Cami-i Atik ²⁰⁶	Kara İbrahimioğlu Abdülkerim	Seferoğlu Hacı Süleyman
Cami-i Cedit ²⁰⁷	Çolakoğlu Şerif Efendi	Dökmecioğlu Mahmut
Kızılkaya ²⁰⁸	Hacı Hasanoğlu Hacı Hüseyin	Ahvalcioğlu Hacı Mustafa
Mehamid ²⁰⁹	Mısırlıoğlu Mustafa	
Seyid Ali ²¹⁰	Hurdacıoğlu Ahmed	
Uşşaki ²¹¹	Kethüdaoğlu Hacı Süleyman	Mumcuoğlu Hacı Mehmed
Taş ²¹²	Beşeoğlu Hacı Halil	Hacı Abdurrahmanoğlu Hacı Mehmed

Köy muhtarları ahalinin resmi yazışmalarını yapmakla da sorumluydu. Bir belgede, Tokmak karyesi muhtarının, kuraklık sebebiyle İzmirli Akkaş oğullarından zahire ihtiyaçlarını giderdikleri halde karye ihtiyar heyetinin hapsedilme sebebini sormuştur²¹³.

²⁰⁴ Ercoşkun, s. 140

²⁰⁵ BOA, ML.VRD.TMT_d. 08531

²⁰⁶ BOA, ML.VRD.TMT_d. 08548

²⁰⁷ BOA, ML.VRD.TMT. d. 08539

²⁰⁸ BOA, ML.VRD.TMT_d. 08543

²⁰⁹ BOA, ML.VRD.TMT_d. 08523

²¹⁰ BOA, ML.VRD.TMT_d. 08540

²¹¹ BOA, ML.VRD.TMT_d. 08522

²¹² BOA, ML.VRD.TMT_d. 08558

²¹³ BOA, DH.MKT, 1494/2.

Kula Kazâsı'nda da, mimarlık görevini üstlenen ve belediye meclis üyeliği görevini de icra eden iki isme rastlanmaktadır. Bunlardan birincisi Mimar Lazari Efendi olup, 1883 senesinde Meclis-i Belediye azalarındandır²¹⁴. Bir diğer salnâmede ismi geçen mimar ise Mimar Nazar Efendi olup, bu mimar da 1885 senesinde Meclis-i Belediye âzalarındandır²¹⁵. Belgelere göre dönem dönem kaza meclis üyeleri arasında mimarlar bulunmaktadır.

Osmanlı Devleti'nde hekimlik uygulaması ve hekimin yetiştirilme tarzının kendine has özellikleri vardı. Dâhiliyeciler olarak bugünkü tıbbî birimlere denk gelen tabiplerin yanı sıra cerrahlar, kehhaller, kırık-çıkıkçılar, şerbetçiler, aktarlar gibi halkın sağlığı ile ilgilenen ihtisas sahipleri bulunmaktaydı²¹⁶. Bunun yanında devlet içinde hekimler, İslam ülkelerinde yüzyıllardır devam eden, darüşşifalarda usta-çırak usulü, tıp medreselerinde eğitim ve özel hocalardan alınan derslerle eğitilmekteydi²¹⁷. Dolayısıyla devletin günümüzdeki gibi sağlık bakanlığına ya da benzeri bir nezarete bağlı tabip gönderen kurumları olmayıp, bu tabipler genellikle darüşşifalarda eğitim alan, bölge içerisinden yetişmiş kimselerdir. Ancak son dönemlerde yetiştirilen tabiplerin bir kısmının yurt dışında eğitim aldıklarını ve belediye dâhilinde görevlendirilen doktorların gayr-ı müslim olduklarını²¹⁸ da görmekteyiz.

H.1307 (M.1889) tarihli belgede, Kulada doktorluk yaptığı belirtilen Kayserili Pehlivanoglu Hacı Ahmed Efendi b. Abdullah'ın diploması var ise askerlik işleminin Ahz-ı Asker Kanunu'nun yirmi sekizinci maddesine göre işlemlerinin yapılması istenmiştir²¹⁹. Kazâda doktorluk yapanlardan bazılarının yurtiçinde veya yurtdışında eğitim almış diplomalı, bazılarının da usta-çırak usulüyle bu mesleği icra ettikleri anlaşılmaktadır.

Yine mimarlar gibi, kazâ doktorlarının da belediye meclisinde âzalık görevi üstlendikleri, salnâmelerden anlaşılmaktadır. 1893 senesi belediye azaları arasında Tabip Mihran Efendi²²⁰, 1896 senesinde ise tabip Kisti Efendi de bulunmaktadır²²¹.

---

²¹⁴ AVS, 1300/1883, s.210.

²¹⁵ AVS, 1302/1885, s.143.

²¹⁶ Nil Akdeniz Sarı, "Osmanlılarda Tıbbanenin Kuruluşuna Kadar Tıp Eğitimi", **Türk Dünyası Araştırmaları**, Sayı: 22, İstanbul,1983, s. 152.

²¹⁷ Ali Haydar Bayat, **Tıp Tarihi**, İzmir, 2003, s. 253.

²¹⁸ AVS, 1880, s.135; 1883, s. 143; 1897, s. 473

²¹⁹ BOA, DH.MKT, 1672/11

²²⁰ AVS, 1311/1893, s.265.

Kazâda bulunan ve zaman zaman belediye meclisinde görev yapan tabiplerin, sadece tedavi hekimliği yapmadığı, çocuk aşılarını da yaptığı görülmektedir. 1895 senesinde de 85 çocuğa²²², 1896 senesinde de 477 çocuğa çiçek aşısı yapılmıştır²²³. Aşı uygulamasıyla Kulada da koruyucu hekimliğin önem arz ettiği ve bir yıl içinde aşılana çocuk sayısında ciddi bir artışın olduğu görülmektedir.

Vakıflar, tarihimizde ve medeniyetimiz içinde bireyin ve toplumun çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak üzere, Allah'ın rızasını kazanmak üzere kurulmuş hayır kurumlarıdır. Osmanlı Devleti, Müslüman ya da gayr-ı müslim olsun ayıt etmeksizin vakıflara büyük değer vermiş ve vakıfların icraatlarında gerekli kolaylıkların sağlanması için idarecilere birçok yetki vermiştir. Vakıflar tüzel kişiliğe sahip olsa da, gerçek kişilerin vakıflara vekâlet ettiği görülmektedir.

Manisa'nın Danişmend Halil Mahallesinde bulunan Nakşibendi dergahının mütevellisi olan Yunus Bey, vakfın Kula kazâsında Mehmed Ağa çiftliği sınırındaki arazi, değirmen ve sair müştemilatının, vefat etmiş olan Gölde Köyünden Mehmed Ağa'nın varisleri ve bazı diğer kimseler tarafından gasp edilmiş olduğunu, bu yerlerin vakfa geri iadesi hususunda açılan davada Rıza Efendi'yi vekil tayin etmiştir²²⁴.

Mehamid Mahallesi ahalisinden Beyzâde İzzet Efendi, kendilerine baba ve dedelerinden miras kalan değirmen ve suyun bitişiğinde bulunan vakıf değirmenler için mütevellisi ile oluşacak her türlü davasına Mehmed Rakım Efendi'yi vekil tayin etmiştir²²⁵.

Bir diğer belgede de Kula'nın Hacı Abdurrahman Mahallesi ahalisinden Sipahioğlu Ali Ağa, iki adet berat ibraz ederek, vefat eden babası Hacı Süleyman'ın Rükneddin Vakfından bazı arazi ve çiftliklere tasarruf etmekte olduğu ve kendisinden başka varis olmadığından beratının yenilenecek buraların kendisine verilmesi talebinde bulunmuştur²²⁶.

---

²²¹ AVS, 1314/1896, s.430.

²²² AVS, 1319/1901, s.453.

²²³ AVS, 1317/1899, s.399.

²²⁴ MŞS, 370, 60/1.

²²⁵ MŞS, 370, 199/1.

²²⁶ MŞS, 370, 131/1.

1.3. NAHİYELER

Arşiv belgeleri, Salnâme ve Sicillerde Kula kazâsına ait iki nahiyeden bahsedilir: Selendi ve Mendehor.

1.3.1. Selendi

Selendi, İzmir-Ankara asfaltına 16 km mesafede Kula'nın kuzey-doğu istikametinde olup, Demirci, Köprübaşı, Kula, Kütahya ve Uşak arasında yer almaktadır.

Selendi, Kula kazâsının nahiyeye statüsünde yönetilen yerleşim birimi olup, Aydın Vilâyeti Salnâmelerinde, Selendi'ye ait müdür, nâib ve beledî hizmetleri yerine getiren belediye azaları ve isimleri geçmektedir. Selendi'ye ait 19. yüzyılın ikinci yarısında müdür ve nâiblerin yıllara göre isimleri Tablo 1.8.deki gibidir.

Tablo 8: Selendi Müdür ve Nâibleri

Yıllar	Müdür	Nâib
1296/1878 ²²⁷	Mehmet Nusret Efendi	
1297/1879 ²²⁸	Ali Rıza Efendi	Şaban Efendi
1301/1883 ²²⁹	Hakkı Bey	
1303/1885 ²³⁰	Osman Efendi	Şaban Ali Rıza Efendi
1304/1886 ²³¹	Ali Rıza Efendi	Şaban Efendi
1306/1888 ²³²	Zeynelabidin Efendi	Hafız Hüseyin Efendi
1308/1890 ²³³	Zeynelabidin Efendi	Dilekzâde Mustafa Bey
1311/1893 ²³⁴	Halil Rıfat Efendi	
1312/1894 ²³⁵	Halil Rıfat Efendi	Mustafa Efendi
1313/1895 ²³⁶	Hüseyin Efendi	Ali Efendi

²²⁷ AVS, 1296/1878, s.126

²²⁸ AVS, 1297/1879, s.138

²²⁹ AVS, 1301/1883, s.160

²³⁰ AVS, 1303/1885, s.124

²³¹ AVS, 1304/1886, s.323

²³² AVS, 1306/1888, s.170

²³³ AVS, 1308/1890, s.144

²³⁴ AVS, 1311/1893, s.267

²³⁵ AVS, 1312/1894, s.445

1314/1896 ²³⁷	Fehmi Efendi	Asaf Efendi
1315/1897 ²³⁸	Fehmi Efendi	Mustafa Efendi
1316/1898 ²³⁹	Mehmed Niyazi Efendi	
1317/1899 ²⁴⁰	Muhyiddin Efendi	
1318/1900 ²⁴¹	Abdullah Rif'at Efendi	
1320/1902 ²⁴²	Ali Rıza Efendi	
1321/1903 ²⁴³	Ali Efendi	
1323/1905 ²⁴⁴	Ali Naci Efendi	Nuri Efendi
1326/1909 ²⁴⁵	Mehmed Sadullah Efendi	Abdullah Zühdü Efendi

Selendi'nin müdür ve nâiblerinin salnâmelerde isimlerine göre, Zeynelabidin, Halil Rıfat ve Fehmi Efendinin isimleri iki belgede zikredilirken, müdürlerden gayr-ı müslim isimlerin olmadığı görülmektedir. Aynı durum Selendi nâibi için de geçerlidir. Selendi Belediye çalışanları Tablo 9'de verilmiştir.

Tablo 9: Selendi Belediye Aza ve Çalışanları

Yıllar	Belediye Reisi	Katip	Sandık Emini	Aza	Aza	Aza
1297/1879 ²⁴⁶	Hacı Şerif Ağa	Süleyman Efendi		Hacı Talib	Mustafa Ağa	Sadık Ağa
1298/1880 ²⁴⁷	Hacı Şerif Ağa					
1304/1886 ²⁴⁸	Hacı Şerif					

²³⁶ AVS, 1313/1895, s.435

²³⁷ AVS, 1314/1896, s.432

²³⁸ AVS, 1315/1897, s.474

²³⁹ AVS, 1316/1898, s.454

²⁴⁰ AVS, 1317/1899, s.399

²⁴¹ AVS, 1318/1900, s.357

²⁴² AVS, 1320/1902, s.361

²⁴³ AVS, 1321/1903, s.350

²⁴⁴ AVS, 1323/1905, s.339

²⁴⁵ AVS, 1326/1909, s.669

²⁴⁶ AVS, 1297/1879, s.139

²⁴⁷ AVS, 1298/1880, s.164

	Ağa					
1306/1888 ²⁴⁹	Hacı Şerif Ağa					
1308/1890 ²⁵⁰	Hacı Şerif Ağa			Mustafa Ağa	Sadık Ağa	Hacı Talip Ağa
1311/1893 ²⁵¹	Şerif Ağa	Süleyman Efendi	Hacı Ahmed Efendi	Hacı Sadık Ağa	Hacı Ali Ağa	
1312/1894 ²⁵²	Hacı Sadık Ağa		Hacı Ahmed Efendi	Hacı Hüseyin Ağa	Mustafa Ağa	İbrahim Efendi
1313/1895 ²⁵³	Hacı Şerif Ağa		Hacı Ahmed Efendi	Mustafa Ağa	Hacı Sadık Ağa	Hacı Hüseyin Ağa
1314/1896 ²⁵⁴	Hacı Şerif Ağa		Hacı Ahmed Efendi	Hacı Sadık Efendi	Hacı Ahmed Efendi	Mustafa Efendi

Salnâmelerden edinilen bilgilere göre, Selendi de belediye reisi, katip, sandık emini ve bunların dışında üç tane belediye azası bulunurdu. Kula kazâsından farklı olarak Selendi’de belediye eşrafından gayr-ı müslim isim yoktu.

²⁴⁸ AVS, 1304/1886, s.322

²⁴⁹ AVS, 1306/1888, s.170

²⁵⁰ AVS, 1308/1890, s.143

²⁵¹ AVS, 1311/1893, s.265

²⁵² AVS, 1312/1894, s.443

²⁵³ AVS, 1313/1895, s.434

²⁵⁴ AVS, 1314/1896, s.432

1.3.2. Mendahore/Mendehorya

Mendehorya/Mendehore nahiyesi, farklı tarihlerde nahiye, kazâ ya da kasaba statüsü verilmiş bir yerleşim yeridir. Belgelerde Mendehorya ve Mendehore şeklinde geçmektedir. Mendehorya ise bugünkü adıyla Kemaliye olup, tarihi Saruhan Bey'e dayanmaktadır. Saruhan Bey, 1308 yılına kadar civâr kasaba ve köyleri ele geçirdikten sonra, Manisa'yı alır. Manisa'yı merkez yapan Saruhan Bey, kardeşi Çuğa Beye Demirci ve yöresini, diğer kardeşi Ali Paşaya ise, Nif (M.Kemâl Paşa)'in idâresini vermiştir. Bunun akabinde, hudutlarını Ege Denizi sâhiline kadar genişleten Saruhan Bey, Manisa dâhil Adalar, Akhisar, Gördes, Göndük, Ilıca/Turgutlu, Kayacık, Marmara/Zarhaniyet, Menemen, Güzelhisar ve Mendehorya'ya hâkim olmuştur²⁵⁵.

Nahiye olarak anıldığı döneme ilişkin belgelerde, her ne kadar nahiye olarak zikredilse de, incelediğimiz dönemde yönetici atamasına ilişkin bilgiye rastlanmamıştır. Dahiliye Nezaretinin 1332/1914 tarihli belgesinde, Mendehor'un nahiye olarak zikredilmesine karşın, teşkilata sahip olmadığı, bundan dolayı da Dahiliye Nezareti nazarında köy kabul edildiği görülmektedir²⁵⁶. Tahir Sezen "Osmanlı Yer Adları" başlığını taşıyan çalışmasında, Mendehor'un farklı belgelere göre idarî durum ve statüsünün zaman içindeki değişimini aşağıdaki gibi vermiştir²⁵⁷.

- i. 1530- Nahiye-Adala-Saruhan-Anadolu Eyaleti
- ii. 1811-Kazâ-Saruhan-Aydın Vilâyeti
- iii. 1882-Nahiye-Kula-Manisa-Aydın Vilâyeti
- iv. 2013-Kasaba-Alaşehir-Manisa

1.4. MAHALLE VE KÖYLER

1.4.1. Mahalleler

Mahalle günümüzde olduğu gibi Osmanlı 19. yüzyılında da şehrin en küçük idarî birimi olmakla beraber devlete karşı olan yükümlülüklerin yerine getirilmesinde

²⁵⁵ Emecen, "Manisa" **DİA**. CİLT 27, s. 557

²⁵⁶ BOA, DH.İD.222/2, 1332/1914

²⁵⁷ Tahir Sezen, **Osmanlı Yer Adları**, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü yay. Ankara, 2006, s.359.

bir yerleşim ve nüfus ölçüsü olarak kabul edilmiştir²⁵⁸. Mahallede câmi, mescit, mahalle okulu gibi mahalle sâkinlerinin müşterek olarak kullandıkları kurumlar vardır. Muhtarlık teşkilatının kurulduğu 19. Yüzyılın ilk yarısına kadar imamlar mahallenin idaresi, problemlerin çözümü, mahallenin temizliği gibi konulardan sorumluydular²⁵⁹.

Osmanlı Devleti'nde mahalleler, milliyet veya aynı dine mensup kişilerin birarada olma tercihinine göre şekillenmiştir. Bu sebeple müslim ve gayr-ı müslim mahalleler tabii olarak ortaya çıkmıştır. Öte yandan fiziksel yapıları itibariyle müslim ve gayr-ı müslim mahallelerin yapısal özelliklerini birbirinden ayırt etmek oldukça güçtür. Mahalleler genellikle iç içe geçmiş evlerden oluşan, dar sokakları ve birbirine yakın bahçeleri olan meskun alandır.

Anadolu'nun genelinde olduğu gibi Kula'da da mahalleler isimlerini şeyh ve derviş gibi dinî kimlikleriyle ön planda olan şahıslardan²⁶⁰ ya da cami, mescit, mektep, çeşme ve diğer hayır amaçlı yapılan eserleri ortaya koyan varlıklı şahıslardan almışlardır²⁶¹. Kula'daki Sinan Bey²⁶², Seyid Ali²⁶³, Cami-i Cedid²⁶⁴ mahalleri gibi.

“XVI. Yüzyılda Kula” adlı çalışmasında Turan Gökçe; Kuladaki mahalle sayısının Müslüman nüfusa göre 1481-1512 yıllarında üç olduğunu (Uşaklı, Mescid-i Mihmad ve Cami)²⁶⁵, 1520 senesinde Cami-i Seyfeddin mahallesinin eklenmesiyle bu sayı dörde çıktığını²⁶⁶, 1571 yılına kadar da Sinan Beg, Hoca Bâlî ve Hızır Bâlî mahallerinin ilavesiyle mahalle sayısının yediye ulaştığını, bunun yanında 1520 ve 1571 yıllarındaki tespitinde de gayr-ı müslim nüfusun yaşadığı “ Cemâat-i Kefere” ismiyle bir mahallenin mevcudiyetinden bahsetmektedir²⁶⁷. Fakat Evliya Çelebi

---

²⁵⁸ Çadircı, **Tanzimat Döneminde Anadolu...**, s. 40

²⁵⁹ Çadircı, **Tanzimat Döneminde Anadolu...**, s. 40

²⁶⁰ Doğan Kuban, “Anadolu Türk Şehri, Tarihi, Sosyal ve Fiziki Özellikleri Üzerine Bazı Gelişmeler”, **Vakıflar Dergisi**, VII, İstanbul, 196, s. 60.

²⁶¹ Tuncer Baykara, **Türk Kültürü Araştırmaları**, İzmir, 1987, s. 85

²⁶² BOA, ML.VRD. TMT.d_08531

²⁶³ BOA, ML.VRD. TMT.d_08540

²⁶⁴ BOA, ML.VRD. TMT.d_08539

²⁶⁵ Gökçe, s. 23

²⁶⁶ Gökçe, s. 24

²⁶⁷ Gökçe, s. 23

1670'lerde mahalle sayını sekiz olarak söyler²⁶⁸. 1831 tarihli Osmanlının ilk nüfus sayımı kayıtlarına göre Kuladaki mahalle sayısı dokuzdur²⁶⁹.

Kula Kazâsı'nda da 19. yüzyıldan günümüze bu yapı çok fazla değişmemiştir. Kula'nın 19. yüzyıl belgelerinde mevcut mahallelerinin isimleri Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10: Kula Kazâsı Mahalleleri

Mahalle Adı
Bey Mahallesi ²⁷⁰
Cami-i Atik Mahallesi ²⁷¹
Cami-i Cedid Mahallesi ²⁷²
Hacı Abdurrahman Mahallesi ²⁷³
Hızır İlyas Mahallesi ²⁷⁴
Kızılkaya Mahallesi ²⁷⁵
Kuzguncuk Mahallesi ²⁷⁶
Mehamid Mahallesi ²⁷⁷
Seyid Ali Mahallesi ²⁷⁸
Uşşaki Mahallesi ²⁷⁹
Taş Mahallesi ²⁸⁰

²⁶⁸ Evliya Çelebi, s. 30.

²⁶⁹ Karal, s. 167

²⁷⁰ BOA, ML.VRD. TMT.d_08531

²⁷¹ BOA, ML.VRD. TMT.d_08548

²⁷² BOA, ML.VRD. TMT.d_08539

²⁷³ BOA, ML.VRD. TMT.d_08544

²⁷⁴ BOA, ML.VRD. TMT.d_08521

²⁷⁵ BOA, ML.VRD. TMT.d_08543

²⁷⁶ BOA, ML.VRD. TMT.d_08529

²⁷⁷ BOA, ML.VRD. TMT.d_08523

²⁷⁸ BOA, ML.VRD. TMT.d_08540

²⁷⁹ BOA, ML.VRD. TMT.d_08522

²⁸⁰ BOA, ML.VRD. TMT.d_08558

Tablodan da görüleceği gibi, mahalle isimleri ya mahallede bulunan bir cami, ya bir mahalle sakininin ismi, ya da mahallenin kazâ sakinleri arasında bilinen bir özelliğini ön plana çıkaracak şekilde seçilmiştir. Mahalle isimlerinden çoğunun günümüze kadar taşınması, bu isimlerin geçmişten XIX. yüzyıla benzer şekilde taşındığını da göstermektedir.

1.4.2. Köyler

1897 senesinde Kula merkez kasabaya bağlı 45 adet köy bulunmaktadır. Bunun yanında, Selendi ve Mendehore olmak üzere iki nahiyesi vardır. Selendi nahiyesinde 22, Mendehor nahiyesinde 23 adet köy bulunmaktadır²⁸¹. Kula kazâsına bağlı köyler ve hane sayıları Tablo11'deki gibidir.

Tablo 11: Kula Merkez Kasabasına Bağlı Köy ve Hane Sayıları

Köy Adı	Hane Sayısı	Köy Adı	Hane Sayısı
Balıbey	31	Buruşukoğlu	16
Köldere	165	Ahmetli	16
Sandal	178	Şermen	13
Kavacık	32	Muhammed Ağa	20
Saraçlar	26	Molla Mustafa	22
Ayvazlar	15	Hamidiye	44
Gayus	12	Kayış Harman	22
Ayazviran	82	Babuşli maa Argaç	25
İbrahim Ağa	35	Oğli Köyü	25
Şeridli	42	Abalorlu	45
Çakırça	12	Manaklar	11
Sarnıç	16	Akçataş	25
Burgaz	15	Evcek	13
Dere Köyü	11	Karakoca	11
Karahisar	12	Körez	76
Taval maa Kut	22	Şirinli	6

²⁸¹ AVS, 1315/1897, s. 478.

Eroğlu	26	Harik Aşireti Köy	162
Çelengöz	29	Şehidlioğlu	78
Battallar Köyü	11	Kadıkörce	12
Beyli Köyü	54	Karacalar	15
Başbüyük	31	Kavaklı	11

Köylerdeki hane sayıları incelendiğinde, hane sayısı 100'ü geçen üç tane köy vardı. Bunlardan Harik Aşireti Köyü, aşirete ait bir yerleşim yeridir. 1897 senesi Aydın Vilâyeti Salnâmesinde Kula Kazâsına bağlı iki nahiyenin, Selendi ve Mendehorya'nın köylerin isimleri aşığıda tablo halinde verilmiştir²⁸².

Tablo 12: Selendi ve Mendehor Nahiyelerine Ait Köyler

	Selendi Nahiyesi Köyleri	Mendehore Nahiyesi Köyleri
1	Eskin	Elçi
2	Evvelşe	Bıyıklı
3	Ayanoğlu	Tepeköy
4	Bala Tefen	Tepeköy Sağır
5	Telliköy	Caber Fakılı
6	Cami	Caferli
7	Çalıklı	Hacılar
8	Hacılar	Hotallı
9	Rahmanlar	Dedeli
10	ZİR Tefen	Selce
11	ZİR Eman	Şehitli
12	Seyyar Kozan Aşireti	Sarı Sığırlı
13	Selendi Yeniköy	Soğanlı
14	Kazgancık	Toygar
15	Karabeyler maa Süleymeniye	Arablı Ahmet
16	Kara Kozan maa Muradiye	Kocabeyli maa Kasaplı
17	Kızılkeçili Aşireti	Kocabeyli maa Kasaplı Sağır
18	Kazıklı	Killik
19	Körükçü	Gürnevit

²⁸² AVS, 1315/1897, s. 476

20	Mader	Mendehora Yeniköy
21	Mıdıklı	Mendehora Sağır
22	Yenice Cananlar	Boğacalı
23		Torumlu

Kazâya bağlı nahiyelere bağlı köylerin isimlerinin genel olarak yöresel yapıya ve sosyal yaşama göre şekillendiği görülmektedir. Salnâmelerdeki bilgiler ışığında kazâya ait köy sayısının yıllara göre değişimi Tablo 13'deki gibidir.

Tablo 13: Yıllara Göre Köy Sayısı

Yıllar	Merkez	Selendi	Mendehor	Toplam
1306/1888 ²⁸³	65	20		85
1307/1889 ²⁸⁴	65	20		85
1308/1890 ²⁸⁵	43	20	22	85
1312/1894 ²⁸⁶	46	23	23	92
1313/1895 ²⁸⁷	46	22	23	106
1314/1896 ²⁸⁸	46	22	23	98
1315/1897 ²⁸⁹	46	22	25	106 ²⁹⁰
1316/1898 ²⁹¹	46	24	25	111 ²⁹²
1317/1899 ²⁹³				111
1318/1900 ²⁹⁴				111
1320/1902 ²⁹⁵				111

Salnâmelere göre kazâya ait köy sayısı 85 ile 111 arasındaydı. 1895 yılında ve 1897 yılındaki salnâmelerde köy sayısı 106 iken, 1896 yılında ise 98 olarak kaydedilmiştir. Bazı salnâmelerde mahalle ve köy toplamı verilirken bazılarında sadece köy sayıları verilmiştir.

²⁸³ SDAO, 1306/1888, s.525

²⁸⁴ SDAO, 1307/1899, s.571

²⁸⁵ AVS, 1308/1890, s.486-487

²⁸⁶ AVS, 1312/1894, s.446-447

²⁸⁷ AVS, 1313/1895, s.436-438

²⁸⁸ AVS, 1314/1896, s.436-437

²⁸⁹ AVS, 1315/1897, s.478-479

²⁹⁰ Köy ve mahalle toplamı olarak verilmiştir

²⁹¹ AVS, 1316/1898, s.462-463

²⁹² Köy ve mahalle toplamı olarak verilmiştir.

²⁹³ AVS, 1317/1899, s.404

²⁹⁴ AVS, 1318/1900, s.360

²⁹⁵ AVS, 1320/1902, s.363

Salnâmelerde aynı zamanda kazâ merkezinin köylere olan uzaklıkları da verilmekteydi. Bu uzaklıkların saat birimi ile verildiği, bir iki köyün ise dakika olarak verildiği görülmektedir. Bu sürelerin yürüme mesafesi olduğu düşünülmektedir. Kazâ merkezinin köylere olan uzaklıkları Tablo 14'teki gibiydi.

Tablo 14: Kula Kazâsına Bağlı Bulunan Köylerin Kazâ Merkezine Olan Uzaklıkları²⁹⁶

		Saat
1	Argaç maa Babuşlu	4
2	Aktaş	4
3	Abdal Muradiye	1
4	Eroğlu	3
5	İbrahim Ağa	2
6	Burgaz maa Güvercinlik	4
7	Bebekli	4
8	Balıbey	3
9	Buruşuk oğlu	2
10	Başbüyük	3
11	Çakırca	2
12	Çarıkbalı Kahya	4
13	Dereköy	2
14	Saraçlar	2
15	Şehitlioğlu	3
16	Şeyhli Hamidiye	3
17	Şermet	2
18	Şehitli Çiftçi Hacı İbrahim	1
19	Şehitli Hacı Tufan	2
20	Sarnıç	3
21	Sandal	2
22	Tatlıçeşme maa Çelengöz	3
23	Ayvazlar	2
24	Ayazviran	3

²⁹⁶ AVS, 1315/1987, s.479

25	Folus	2
26	Karayer hisarı	2
27	Karakoca	1
28	Kalınharman	2
29	Kaçar Hacıbekir	1
30	Konurca	2
31	Karacalar	3
32	Körez	1
33	Gölde	1
34	Manaklar	2
35	Davala maa Güşmen	3
36	Kavaklı	2
37	Molla Mustafa çiftliği	2
38	Mehmed Ağa	3
39	Narıncalar Süleyman Efendi	4
40	Narıncalı Hacı Mustafa Mahallesi	3
41	Narıncalı Battal Bey	3
42	Narıncalı Deli Hacıoğlu	1
43	Yeniköy	2
44	Yalımlar	1
45	Şeridli	1
46	Kulacık	0,5

Kazâ merkezinin köylere olan uzaklıkları incelendiğinde, genel olarak 2 ile 4 saat mesafede olduğu görülmektedir. Ortalama bir insanın saatte 3 km yol gittiği düşünüldüğünde, ortalama kazâ merkezinin köylere uzaklığı 6 ile 12 km arasında olmalıdır. Kazâ merkezinin Kulacık köyüne uzaklığı ise dakika olarak salnâmelerde geçmektedir. Selendi nahiyesinin Kula merkezi ve nahiyeye olan uzaklıkları Tablo 15'teki gibidir.

Tablo 15: Selendi Nahiyesine Bağlı Bulunan Köylerin Kula Merkez Kazâ ve Nahiye Merkezine Olan Uzaklıkları²⁹⁷

		Nahiyeye olan mesafe	Kazâya olan mesafe
		Saat	Saat
1	Selendi Nahiyesi		6
2	Eskin	4	12
3	Evvelşe	3	8
4	Âyânoglu	4	12
5	Bala Tefen	2	6
6	Telliköy	2	8
7	Cananlar	3	11
8	Çalıklı	3	5
9	Hacılı	1	5
10	Rahmanlar	3	11
11	Ziir Tefen	2	6
12	Seyyar Kozan Aşireti	4	12
13	Selendi Yeniköy	4	12
14	Kazgancık	3	11
15	Karabeyler Maa Beyar	2	8
16	Kara Kozan maa Muradiye	3	11
17	Kızıl Keçili Aşireti	1	9
18	Kazıklı	2	10
19	Kürekçi	3	11
20	Madir	4	12
21	Mıdıklı	2	6
22	Yenice	2	10
23	Toraman	4	12

Selendi'nin köylerine olan uzaklıkları ile Kula Kazâsı'nın kendi köylerinin merkeze uzaklıkları benzerlik göstermektedir. Selendi'nin de köyleri ortalama 3-4 saatlik mesafededir. Mendehor nahiyesinin köylerinin nahiye merkezi ve kazâ merkezine olan uzaklıkları Tablo 16'teki gibidir.

²⁹⁷ AVS, 1315/1897, s. 479

Tablo 16: Mendehor Nahiyesine Bağlı Bulunan Köylerin, Merkez Kazâ ve Nahiye Merkezine Olan Uzaklıkları²⁹⁸

		Nahiyeye Olan Mesafe	Kazâya Oan Mesafe
		Saat	Saat
1	Mendehor		4
2	Elçi maa Kocabeyli	2	3
3	Bıyıklı	2	3
4	Tepeköy	3	3
5	Tepeköy Sağır	2	3
6	Caber Fakılı	2	3
7	Caferli	1	5
8	Hacılar	1	5
9	Hotallı	3	2
10	Dedeli	2	6
11	Selce	2	3
12	Matarlı	2	3
13	Sarı Sığırlı	1	3
14	Soğanlı	2	2
15	Toygar	1	4
16	Arablı Ahmetli Mahallesi	2	6
17	Kocabeyli maaKasaplı	1	3
18	Kocabeyli maa Kasaplı Sağır	1	3
19	Killik	3	3
20	Gürnevit	2	2
21	Mendehora Yeniköy	2	3
22	Mendehora Sağır	15	5
23	Dedeli	2	6

²⁹⁸ AVS, 1315/1897, s. 479

24	Torunlu	2	6
25	Dedeli	2	6
26	Gökdere	3	2

Kula kazâsı ve Selendi nahiyesi gibi, Mendehor nahiyesinin de köyleri aşağı yukarı 3-4 saat mesafedeydi. Köylerin nahiyeye ve kaza merkezine olan mesafe oranları sürelerin yürüme mesafesi olduğudur. Çünkü köylerin merkeze olan uzaklıkları ile nahiyeye olan uzaklıkları toplamı çok büyüktür. Bunun yanında, Osmanlı devlet sisteminin de bir bütüncül plan dahilinde olduğu, ya da en azından idari birimlerin tespitinde ve tayininde, mesafelerin dikkate alındığını göstermektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYAL YAPI

Kula Kazâsı sosyal olarak, bölgede yaşayan etnik, dinî, sosyal, kültürel ve dönemin Osmanlı kültürü ile birleştiği bir yapıya sahiptir. Bunun yanında bölge insanının günümüze kadar uzanan bir kültürel birikiminin de bu dönemden beri görüldüğü ifade edilebilir.

2.1. DEMOGRAFİK YAPI

Osmanlı Devleti'nde demografik durum incelenirken, iki farklı yapının görüldüğü ifade edilebilir. Bunlar Müslümanların yaşadığı mahalleler ve gayr-ı müslimlerin yaşadığı mahalleler olarak ele alınabilir. Burada temel ve etken konunun din olması, dönemin genel özellikleri ile de paralellik göstermektedir. Zira Osmanlı Devleti, dini temalar üzerine kurulan, adli ve idarî taksimatı da bu minvalde şekillenen bir yapıya sahiptir.

2.1.1. Kazâ Merkezi Nüfusu

Temettuât defterlerinden elde edilen bilgilere göre Kula, 1845 senesinde yaklaşık 7075 kişilik bir nüfusa sahiptir. Temettuât defterlerinde sadece Müslümanların vergilerinin ve gelirlerinin kayıt altında tutulmasından dolayı, Kula'nın o dönemki nüfusunun bundan daha fazla olması gerekir. Zira Kula'da üç adet kilise olup, kentte gayr-ı müslimlerin de yaşadığı bilinmektedir. Temettuât defterlerinin kayıt tutulduğu tarihlerde en kalabalık mahalle Seyyid Ali Mahallesi olup, bunu Kızılkaya ve Hacı Abdurrahman Mahalleleri izlemektedir. Arıkan çalışmasında²⁹⁹, Kula Kazâsı'nın temettuât defterlerinde dokuz mahallesinin kayıtlı olduğunu belirtmiştir. Osmanlıda yapılan ilk nüfus çalışmasında da Müslüman mahalle sayısı 9 olarak geçmektedir³⁰⁰. Öte yandan bu çalışma kapsamında yapılan incelemede, Kula Kazâsı'na ait olduğu bilinen toplam 11 mahalle bulunmuştur. Aradaki bu farkın ya mahallelerin birleştirilip verilmesi, ya da defterlerin farklı

²⁹⁹ Zeki Arıkan, "Temettuât Defterlerinde Kula", **Birinci İktisat Tarihi Kongresi Tebliğleri-1**, Ekonomik ve Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul 2010, s. 104.

³⁰⁰ Enver Ziya Karal, **Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı: 1831**, Ankara, 1943, s.167

dönemlere istinaden okunmasından kaynaklandığını ifade etmek mümkündür. Gözden kaçan Kuzguncuk ve Hızır İlyas mahalleleri zimmîlere (gayrı müslim) ait mahallelerdir. Zeki Arıkan'ın³⁰¹ çalışmasına göre bu mahalleler, mahallelerdeki hane ve tahmini nüfus sayılarına ilaveten tespit ettiğimiz iki mahalleyi de ekleyerek aşağıda tablo halinde verilmiştir. Ancak Temettuât³⁰² defterlerindeki hane sayılarında eksiklik olduğunu tahmin ediyoruz. Zira 1259/1843 tarihli iki ayrı nüfus defterinde³⁰³ bu iki mahalleye ait verilen hane sayısı farklıdır.

Tablo 17 :Kazâ Nüfusu (Temettuât Defterlerine Göre)

Mahalle Adı	Hane Sayısı	Tahmini Nüfus
Cami-i Atik ³⁰⁴	78	390
Cami-i Cedid ³⁰⁵	101	505
Bey Mahallesi ³⁰⁶	64	320
Taş Mahallesi ³⁰⁷	96	480
Seyyid Ali Mahallesi ³⁰⁸	274	1370
Uşşaki Mahallesi ³⁰⁹	65	325
Mehamid Mahallesi ³¹⁰	98	490
Kızılkaya Mahallesi ³¹¹	179	895
Hacı Abdurrahman Mahallesi ³¹²	165	825
Kuzguncuk Mahallesi ³¹³	170	190
Hızırilyas Mahallesi ³¹⁴	125	225

³⁰¹ Arıkan, Zeki. "Tarih İçinde Kula", Geçmişten Geleceğe Köprü: **Yanık Ülke Kula Sempozyumu**, 1-3 Eylül, (Tarihsiz), s. 37

³⁰² BOA, ML.VRD.TMT.d_08529; BOA, ML.VRD.TMT.d_08521

³⁰³ BOA, NFS.d._01614; NFS.d._01615

³⁰⁴ BOA, ML.VRD.TMT.d_08548

³⁰⁵ BOA, ML.VRD.TMT.d_08539

³⁰⁶ BOA, ML.VRD.TMT.d_08531

³⁰⁷ BOA, ML.VRD.TMT.d_08558

³⁰⁸ BOA, ML.VRD.TMT.d_08540

³⁰⁹ BOA, ML.VRD.TMT.d_08522

³¹⁰ BOA, ML.VRD.TMT.d_08523

³¹¹ BOA, ML.VRD.TMT.d_08543

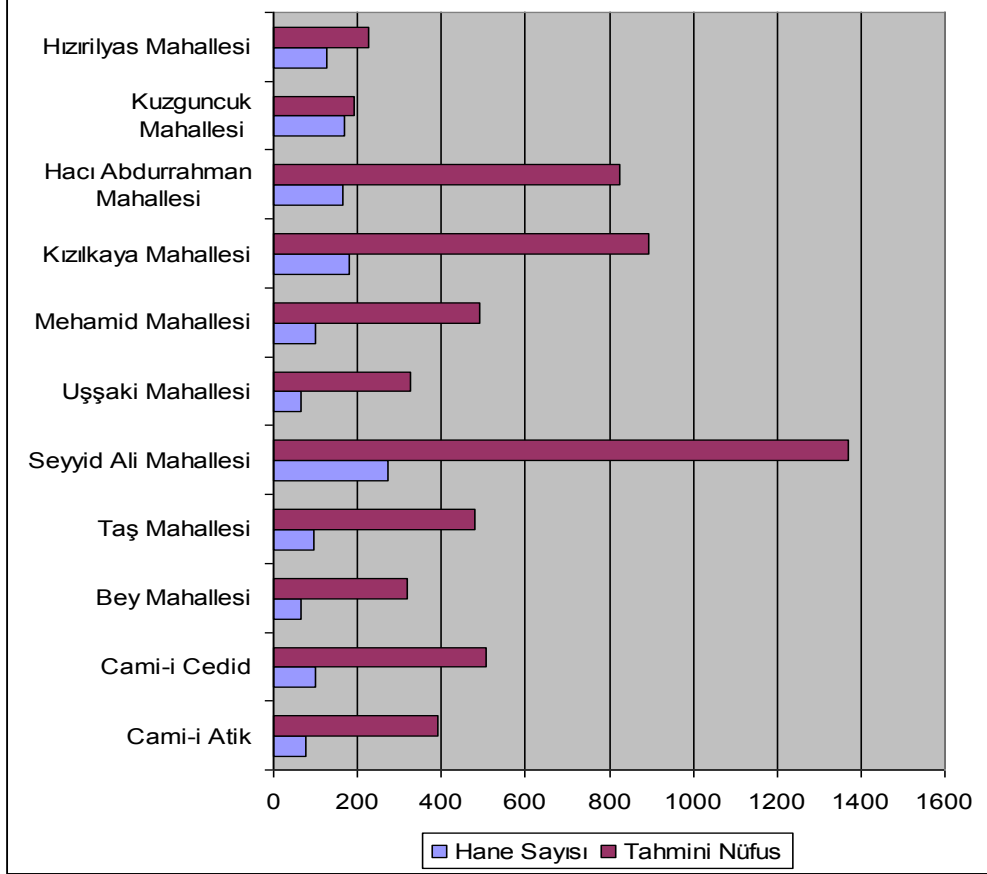
³¹² BOA, ML.VRD.TMT.d_08544

³¹³ BOA, NFS.d_01533.064 (Cizye Defteri)

³¹⁴ BOA, NFS.d_01533.064 (Cizye Defteri)

Tablodan da görüldüğü gibi, on bir mahalleden en fazla hane Seyyid Ali Mahallesinde ve en az hane ise Hızır İlyas Mahallesindedir. Kazânın hane sayısı ve nüfusunun mahallelere göre dağılım oranı aşağıdaki şekilde de gösterilmektedir.

Şekil 1: Kazâ Nüfus ve Hanelerinin Mahallelere Göre Dağılımı

Şekilde de görüldüğü gibi, Seyyid Ali mahallesi hane ve nüfusun en fazla olduğu mahalledir. Öte yandan hane sayıları birbirine yakın olsa da, Cami-i Cedid, Kızılkaya ve Hacı Abdurrahman mahallelerinin daha fazla nüfusa sahip oldukları görülmektedir. Dolayısıyla bu mahallelerde daha kalabalık hanelerin yaşadığı görülmektedir.

Aydın Vilâyeti salnâmelerine göre kazânın toplam nüfusunun 1296/1880 yılından itibaren yıllara göre dağılımı Tablo 18'deki gibidir.

Tablo 18: Kazânın Yıllara Göre Toplam Nüfusu

YIL	Toplam
1481-1512 ³¹⁵	1.150
1520 ³¹⁶	1.990
1530 ³¹⁷	2.029
1571 ³¹⁸	2.730
1671 ³¹⁹	6.000
1831 ³²⁰	8.883
1844 ³²¹	7.575
1878 ³²²	13.192
1891 ³²³	9.980
1880 ³²⁴	23.874
1889 ³²⁵	29.111
1891 ³²⁶	29.111
1895 ³²⁷	29.650
1897 ³²⁸	29.872
1899 ³²⁹	31.331
1900 ³³⁰	31.792
1901 ³³¹	30.616
1905 ³³²	32.716
1908 ³³³	34.884

³¹⁵ Gökçe, s. 26

³¹⁶ Gökçe, s. 27

³¹⁷ Gökçe, s. 30

³¹⁸ Gökçe, s. 32

³¹⁹ Çelebi, s. 30

³²⁰ Karal, s. 167

³²¹ BOA. NFS. d. 01614

³²² BOA. NFS. d. 3189

³²³ BOA. Y. PRK. UM. 4/86

³²⁴ AVS, 1297/1880, s.134.

³²⁵ AVS, 1306/1889, s.169.

³²⁶ AVS, 1308/1891, s.142.

³²⁷ AVS, 1313/1895, s.433.

³²⁸ AVS, 1315/1897, s.472.

³²⁹ AVS, 1317/1899, s.399.

³³⁰ AVS, 1318/1900, s.360.

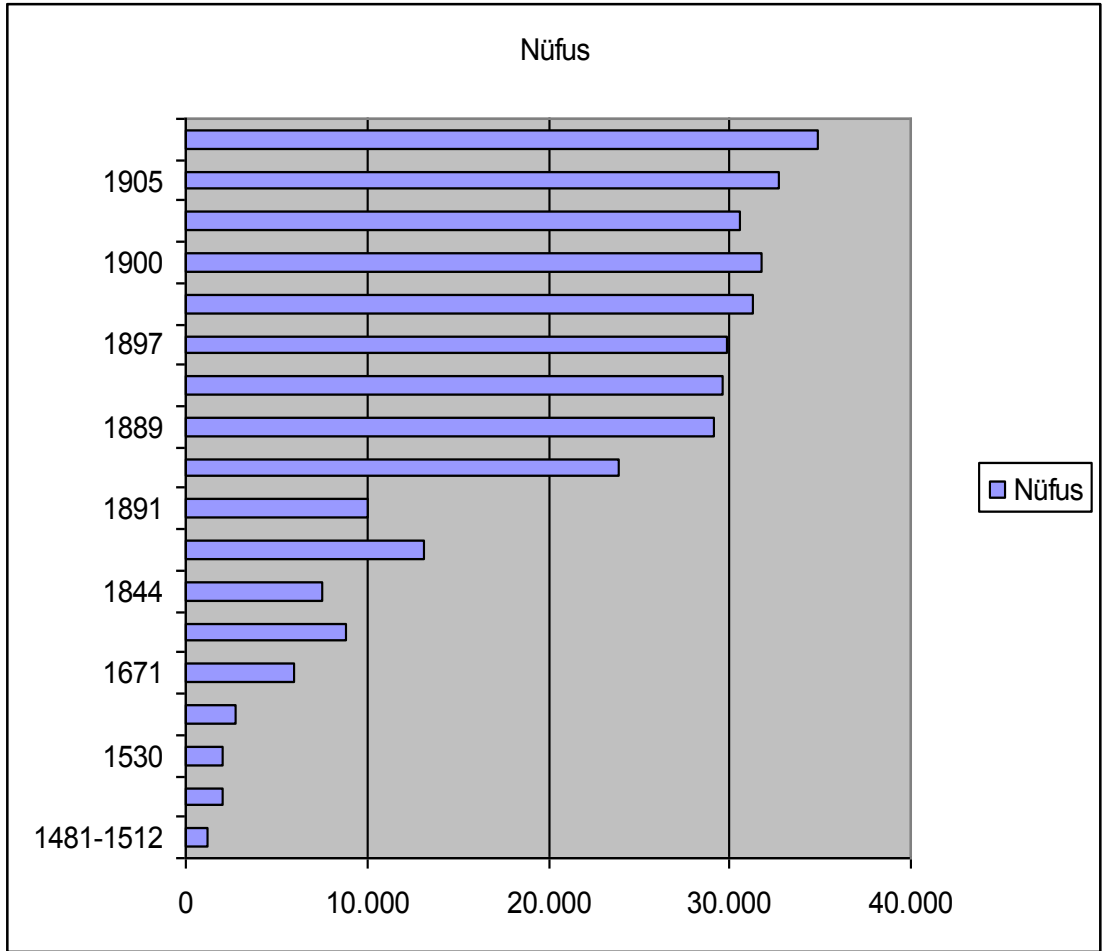
³³¹ AVS, 1319/1901, s.453.

³³² AVS, 1323/1905, s.338.

³³³ AVS, 1326/1908, s.668.

Kazâ nüfusunun 1880 yılı ile 1908 yılları arasında 23874 ile 34884 arasında değiştiği görülmektedir. Genel olarak kazânın toplam nüfusunun 30 bin civarında olduğu ifade edilebilir. Verilerdeki yıllar seçilirken, tekrar yıllara ilişkin veriler konulmamıştır. Yıllara göre nüfus dağılımı aşağıdaki Şekil 2’de de gösterilmiştir.

Şekil 2: Yıllara Göre Nüfus Değişimi

Kazânın yıllara göre nüfus dağılımı incelendiğinde, 1899-1900 arasında ve 1880-1889 arasında artışın olduğu, ancak 1901 yılında bir düşüşün yaşandığı görülmektedir. Daha sonra, normal artış seyrinde nüfus hareketinin değişimi devam etmiştir.

Tablo 19: Kazâ Merkezi Hane ve Nüfusu

Yıllar	Hane	Nüfus
1308/1890 ³³⁴		10041
1311/1893 ³³⁵		10041
1312/1894 ³³⁶		10041
1313/1895 ³³⁷	2052	10173
1314/1896 ³³⁸	2085	10285
1315/1897 ³³⁹		11292
1316/1898 ³⁴⁰		13661
1317/1899 ³⁴¹		11089
1318/1900 ³⁴²		11269
1320/1902 ³⁴³		11268
1323/1905 ³⁴⁴		11269
1326/1908 ³⁴⁵		11384

Kazâ merkezindeki hane sayıları 1895 senesine ait salnâmede 2052 iken, bir yıl sonraki salnâmede ise 33 hane artmış görülmektedir. Nüfusta aynı yıl değişim ise 112'dir. Aslında hane sayısındaki artışla nüfus artışı birlikte değerlendirildiğinde, sanki kazâ merkezi göç almış gibi görülmektedir. Kazâ genelindeki erkek ve kadın nüfuslarının değişimi Tablo 4'teki gibidir.

---

³³⁴ AVS, 1308/1890, s.585

³³⁵ AVS, 1311/1893, s.268

³³⁶ AVS, 1312/1894, s.444

³³⁷ AVS, 1313/1895, s.436

³³⁸ AVS, 1314/1896, s.433

³³⁹ AVS, 1315/1897, s.477

³⁴⁰ AVS, 1316/1897, s.458

³⁴¹ AVS, 1317/1898, s.404

³⁴² AVS, 1318/1900, s.360

³⁴³ AVS, 1320/1902, s.364

³⁴⁴ AVS, 1323/1905, s.342

³⁴⁵ AVS, 1326/1908, s.672

Tablo 20: Kazâ Genelinde Kadın ve Erkek Nüfusu

Yıllar	Erkek Nüfus	Kadın Nüfusu	Toplam	Toplam İçinde Erkeklerin %'si	Toplam İçinde Kadınların %'si
1297/1879 ³⁴⁶	12216	11668	23874	51,15	48,85
1308/1890 ³⁴⁷	14943	12168	29111	55,12	44,88
1311/1893 ³⁴⁸	14943	12168	29111	55,12	44,88
1312/1894 ³⁴⁹	14943	12168	29111	55,12	44,88
1313/1895 ³⁵⁰	15017	14633	29650	50,65	49,35
1314/1896 ³⁵¹	15073	14685	29758	50,65	49,35
1315/1897 ³⁵²	15107	14765	29872	50,57	49,43
1316/1898 ³⁵³	15490	15127	30616	50,59	49,41
1317/1899 ³⁵⁴	15787	15544	31331	50,39	49,61
1318/1900 ³⁵⁵	16033	15759	31792	50,43	49,57
1320/1902 ³⁵⁶	16033	15759	31792	50,43	49,57
1323/1905 ³⁵⁷	16389	16327	32716	50,09	49,91
1326/1908 ³⁵⁸	17506	17178	34684	50,47	49,53

Kazâ genelinde erkek ve kadınların toplam nüfus içerisindeki oranları çok fazla değişiklik göstermemekteydi. 1890-93 ve 94 yıllarına ait salnâmelerde ise nüfus aynı şekilde verilmiştir. Kazâ merkezinde kadın ve erkeklerin nüfusu ile toplam nüfus içindeki oranları Tablo 21'deki gibidir.

³⁴⁶ AVS, 1297/1879, s.197

³⁴⁷ AVS, 1308/1890, s.585

³⁴⁸ AVS, 1311/1893, s.268

³⁴⁹ AVS, 1312/1894, s.444

³⁵⁰ AVS, 1313/1895, s.436

³⁵¹ AVS, 1314/1896, s.433

³⁵² AVS, 1315/1897, s.477

³⁵³ AVS, 1316/1898, s.458

³⁵⁴ AVS, 1317/1899, s.404

³⁵⁵ AVS, 1318/1900, s.360

³⁵⁶ AVS, 1320/1902, s.364

³⁵⁷ AVS, 1323/1905, s.342

³⁵⁸ AVS, 1326/1908, s.672

Tablo 21: Kazâ Merkezindeki Kadın ve Erkek Nüfusu

Yıl	Erkek Nüfus	Kadın Nüfusu	Toplam	Toplam İçinde Erkeklerin %'si	Toplam İçinde Kadınların %'si
1308/1890 ³⁵⁹	4967	5074	10041	49,47	50,53
1311/1893 ³⁶⁰	4967	5074	10041	49,47	50,53
1312/1894 ³⁶¹	4967	5074	10041	49,47	50,53
1313/1895 ³⁶²	5058	5115	10173	49,72	50,28
1314/1896 ³⁶³	5105	5180	10285	49,64	50,36
1315/1897 ³⁶⁴	5657	5635	11292	50,10	49,90
1316/1898 ³⁶⁵	6780	6881	13661	49,63	50,37
1317/1899 ³⁶⁶	5550	5539	11089	50,05	49,95
1318/1900 ³⁶⁷	5683	5636	11269	50,43	50,01
1320/1902 ³⁶⁸	5633	5636	11269	49,99	50,01
1323/1905 ³⁶⁹	5633	5636	11269	49,99	50,01
1326/1908 ³⁷⁰	5700	5684	11384	50,07	49,93

Kazâ merkezinde de kadın ve erkeklerin toplam nüfus içindeki oranlarının yıllar içinde çok fazla değişiklik göstermediği görülmektedir. Burada da, ortalama bir kadına bir erkek düşecek şekilde birebir bir oran olduğu anlaşılmaktadır.

³⁵⁹ AVS, 1308/1890, s.585

³⁶⁰ AVS, 1311/1893, s.268

³⁶¹ AVS, 1312/1894, s.444

³⁶² AVS, 1313/1895, s.436

³⁶³ AVS, 1314/1896, s.433

³⁶⁴ AVS, 1315/1897, s.477

³⁶⁵ AVS, 1316/1898, s.458

³⁶⁶ AVS, 1317/1889, s.404

³⁶⁷ AVS, 1318/1900, s.360

³⁶⁸ AVS, 1320/1902, s.364

³⁶⁹ AVS, 1323/1905, s.342

³⁷⁰ AVS, 1326/1908, s.672

2.1.2. Hane-Nüfus Dağılımı

Kula Kazâsına bağlı köylerin 1890 tarihli salnâmeğe göre nüfus ve hane sayılarının dağılımı Tablo 22'deki gibiydi.

Tablo 22: Kula Kazâ ve Köylerinin Hane-Nüfus Dağılımı³⁷¹

	Köy adı	Nüfus	Hane
1	Başbüyük	165	31
2	Şehidli Aşireti	359	78
3	Gölde	811	165
4	Kadıkörce	50	12
5	Sandal	874	178
6	Karacalar	71	15
7	Kavacık	154	32
8	Kavaklı	58	11
9	Saraçlar	122	26
10	Buruşık oğlu Ahmetli	74	16
11	Ayvazlar	74	15
12	Balı Bek	163	31
13	Kayus	54	12
14	Şermen	55	13
15	Ayazviran	396	82
16	Mehmed Ağa	98	20
17	İbrahim Ağa	160	35
18	Molla Mustafa	107	22
19	Şehidli	211	42
20	Hamidiye	208	44
21	Çakırça	61	12
22	Kayış Harman	109	22
23	Sarnıç	80	16
24	Babuşli maa Argaç Oğlu	148	25
25	Burgaz	234	15
26	Narınçalı Aşireti	148	25

³⁷¹ AVS, 1308/1891, s. 485.

27	Dere	56	11
28	Ablorli عبورلى	210	45
29	Karahisar	59	12
30	Manaklar	54	11
31	Taval maa Küt	108	22
32	Akçataş	118	25
33	Eroğlu	122	26
34	Evcek	64	13
35	Çelengöz	144	29
36	Karakoca	43	11
37	Battallar	56	11
38	Görez	355	76
39	Begli	284	54
40	Şirinli	26	6
41	Harik Aşireti	782	162
42	Çarık Aşireti	782	162

Salnâmedeki bilgiler ışığında, kazâ merkezi ve köylerindeki nüfus-hane dağılımı incelendiğinde, bir ailede ortalama 4 ile 5 kişi arasında birey vardı. Burgaz gibi bazı köylerde ise hane ile nüfus oranı oldukça yüksek olup, bir hanede ortalama 15 kişinin yaşadığı nakledilmektedir. Burada, kayıta hata olabileceği gibi, göç etmiş olan aşiretlerde de kalabalık nüfus olabilir. Selendi nahiyesi köylerin nüfus-hane dağılımı Tablo 23'deki gibiydi.

Tablo 23: Selendi Nahiyesi ve Köylerinin Hane-Nüfus Dağılımı³⁷²

	Köy adı	Nüfus	Hane
1	Selendi kasabası	893	182
2	Evvelşe اولشه	178	18
3	Hacılar	47	9
4	Bala Fadan	316	94
5	Telli	59	12
6	Eskin	205	41
7	Çalıklı	81	16
8	Kazıklı	155	32
9	Rahmanlar	112	21
10	Zir Tefen	152	32
11	Yenice	135	20
12	Kazıklı	126	28
13	Yeniköy	94	19
14	Körükçü	192	40
15	Toramanlı	81	16
16	Tokmaklar	748	152
17	Sarı Kozak	222	45
18	Çanak	465	88
19	Karakozak	374	70
20	Binar	193	40

Yine burada da, kazâ merkezine benzer bir durum söz konusudur. Benyar gibi bazı köylerde hane başına yaklaşık 4 kişi düşerken, Evvelşe gibi köylerde ise 10 kişiye kadar çıkmaktadır. Mendehore nahiyesi ve köylerine ait nüfus-hane dağılımı Tablo 23'deki gibiydi.

³⁷² AVS, 1308/1891, s. 486

Tablo 24: Mendehor Nahiyesi ve Köylerinin Hane-Nüfus Dağılımı³⁷³

	Köy adı	Nüfus	Hane
1	Mendehor-ı sağır	594	120
2	Kelek كاك	381	82
3	Tepe	97	62
4	Yeniköy	17	5
5	Caber Fadlı جعبر فضلى	90	20
6	Boğçalı	88	17
7	Gökdere	160	28
8	Hotallı	77	16
9	Sahil	294	63
10	Salice	67	12
11	Matarlı	111	23
12	Sarı Sağırlı	249	60
13	Soğanlı	193	42
14	Toygar	233	23
15	Arablının Ahmedli	264	57
16	Kocabeyli	64	12
17	Molorlu	225	85
18	Gürenbet	151	28
19	Kasablı	142	25
20	Torunlu	298	63
21	Yahya Elçi	114	23
22	Manavlı	233	23

Selendi nahiyesindeki hane başına düşen nüfus oranı, Mendehore için de geçerliydi. Yine burada da, bir hanede ortalama 4-5 kişi yaşayan köyler olduğu gibi, Manavlı gibi hane başına 10 kişi düşen köyler de mevcuttu. Merkezin nüfus değişimi Tablo 24'deki gibiydi.

³⁷³ AVS, 1308/1891, s. 486

Tablo 25: Yıllara Göre Selendi Merkez Nüfusu Değişimi

Yıllar	Erkek	Kadın	Toplam	Hane sayısı
1308/1890 ³⁷⁴	455	438	893	
1311/1893 ³⁷⁵	455	438	893	182
1312/1894 ³⁷⁶	455	438	893	182
1313/1895 ³⁷⁷	455	438	893	182
1314/1896 ³⁷⁸	458	445	903	183
1315/1897 ³⁷⁹			937	194
1316/1898 ³⁸⁰			930	194
1317/1899 ³⁸¹			937	194
1321/1903 ³⁸²			930	194
1326/1908 ³⁸³	455	438	893	172

Salnâmelerdeki bilgilere göre 1890 ile 95 yılları arasında nüfus değişmemiştir. Esasen bunun sehven yazıldığı ya da, bir önceki yıla ait rakamın bir sonraki yıla yazıldığı şeklinde düşünmek daha mümkündür. Zira 1908 yılında da, aynı nüfus değerleri geçmektedir. Dolayısıyla bu tarihler arasında sağlıklı bir nüfus sayımının olmadığı ifade edilebilir.

2.1.3. Gayr-i Müslim Nüfusu

Müslüman kesimin nüfusu, Rum tebaanın nüfusundan yaklaşık 7 kat daha fazladır. Öte yandan Müslüman ve Rum tebaanın kadın ve erkek sayılarının birbirine yakın olduğu da görülmektedir. Kazâ'nın Müslüman ve Rum tebaaya göre dağılımı Tablo 26'daki gibidir³⁸⁴.

³⁷⁴ AVS, 1308/1890, s.585

³⁷⁵ AVS, 1311/1893, s.268

³⁷⁶ AVS, 1312/1894, s.444

³⁷⁷ AVS, 1313/1895, s. 436

³⁷⁸ AVS, 1314/1896, s. 433

³⁷⁹ AVS, 1315/1897, s. 477

³⁸⁰ AVS, 1316/1898, s. 458

³⁸¹ AVS, 1317/1899, s. 404

³⁸² AVS, 1321/1903, s. 354

³⁸³ AVS, 1326/1908, s. 672

³⁸⁴ AVS, 1313/1895, s. 436.

Tablo 26: Kazâ'da Müslim ve Gayr-ı Müslim Nüfusu

YIL	Müslüman Nüfus		Gayr-ı Müslim Nüfus		Toplam
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	
1297/1880 ³⁸⁵	10631	10036	1585	1565	23874
1306/1889 ³⁸⁶	13355	12612	1588	1556	29111
1308/1891 ³⁸⁷	13355	12612	1588	1556	29111
1313/1895 ³⁸⁸	15017	14633	1531	1524	29650
1315/1897 ³⁸⁹	13558	13190	1517	1547	29872
1317/1899 ³⁹⁰	14208	13938	1551	1581	31331
1318/1900 ³⁹¹	14452	14130	1556	1606	31792
1319/1901 ³⁹²	13948	13581	1512	1515	30616
1323/1905 ³⁹³	14787	14660	1538	1614	32716
1326/1908 ³⁹⁴	15905	15581	1601	1587	34884

Tablodaki verilerden de anlaşılacağı üzere, kazâ nüfusu yıllara göre çok fazla bir artış göstermemektedir. Müslim ve Gayr-ı müslim tebaa arasındaki nüfus oranının da yaklaşık olarak korunduğu ifade edilebilir. Yıllara göre Müslüman nüfusunun cinsiyete göre değişimi Şekil 3'teki gibidir.

³⁸⁵ AVS, 1297/1880, s.134.

³⁸⁶ AVS, 1306/1889, s.169.

³⁸⁷ AVS, 1308/1891, s.142.

³⁸⁸ AVS, 1313/1895, s.433.

³⁸⁹ AVS, 1315/1897, s.472.

³⁹⁰ AVS, 1317/1899, s.399.

³⁹¹ AVS, 1318/1900, s.360.

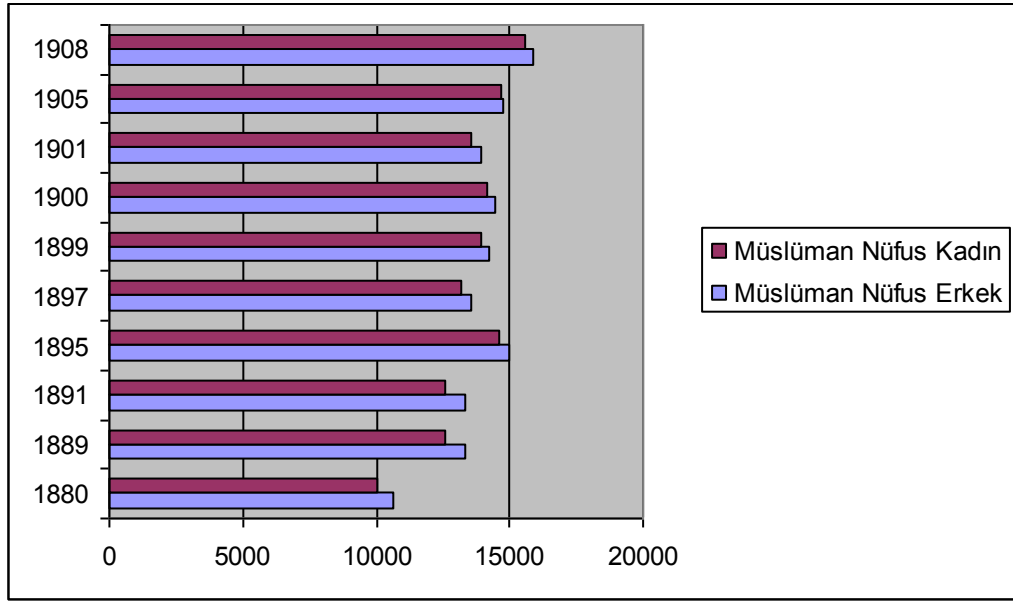
³⁹² AVS, 1319/1901, s.453.

³⁹³ AVS, 1323/1905, s.338.

³⁹⁴ AVS, 1326/1908, s.668.

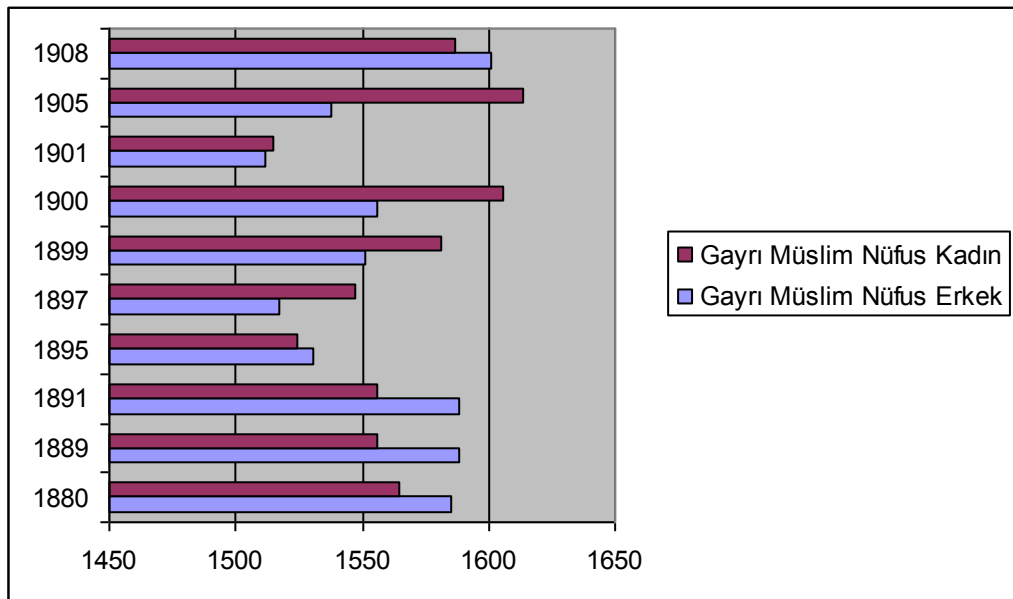

Şekil 3: Yıllara ve Cinsiyete Göre Müslüman Nüfusundaki Değişim

Yıllara göre Müslüman nüfusun cinsiyete göre değişimi incelendiğinde, 1900 yılından itibaren, az da olsa fark olan kadın erkek nüfusunun, giderek arasındaki makasın kapandığı görülmektedir. Yıllara ve cinsiyete göre gayr-ı müslim nüfusunun değişimi aşağıdaki Şekil 4’de verilmiştir.

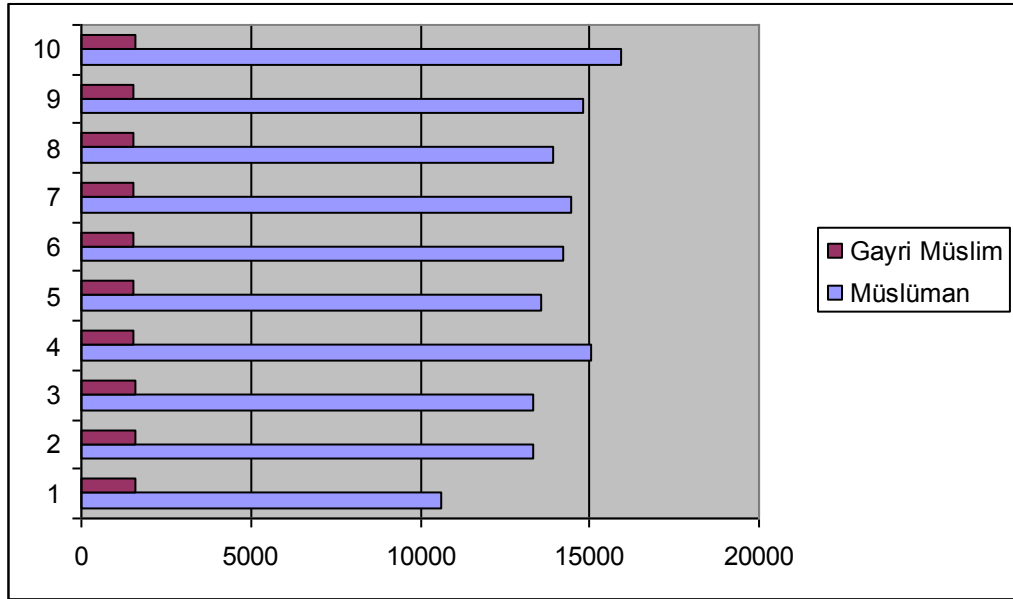
Şekil 4: Yıllara ve Cinsiyete Göre Gayr-ı Müslim Nüfusundaki Değişim

Gayr-ı müslim tebaanın cinsiyete göre nüfus arasının daha fazla değişkenlik arz ettiği görülmektedir. 1895 senesine kadar erkekler çoğunlukta, 1908 senesine kadar kadın gayr-ı müslimler çoğunluktadır.

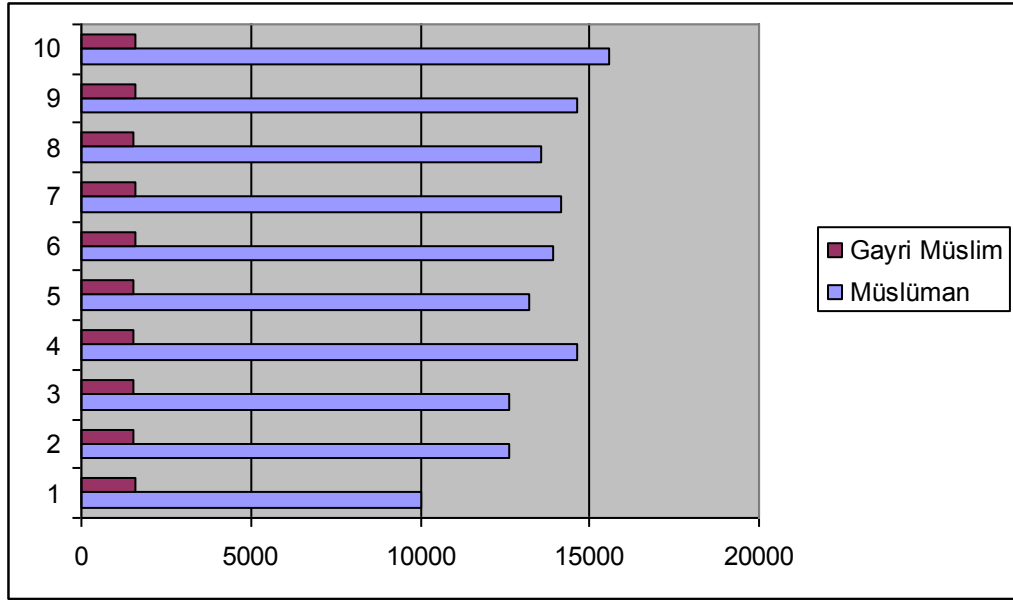
Erkek ve kadın bazında Müslüman ve gayr-ı müslim tebaanın nüfus değişimleri de önemlidir. Şekil 5'te, Müslüman ve gayr-ı müslim erkeklerin nüfus değişimleri verilmektedir.

Şekil 5: Müslüman ve Gayr-ı Müslim Erkeklerin Nüfus Değişimi

Şekilde de görüleceği gibi, Müslüman erkek nüfusu azalırken, gayr-ı müslim tebaanın erkeklerinin sayısında ciddi bir değişim görülmemektedir. 1901 yılındaki erkek Müslüman nüfusundaki düşüşü sadece bir önceki seneden düşüş gibi değerlendirmemek gerekir. Çünkü aslında nüfusun normal artış hızında artması gerekirken düşmüştür. Bu dönemde, Müslüman ve gayr-ı müslim kadınların nüfus değişimleri de Şekil 6'da gösterilmiştir.

Şekil 6: Müslüman ve Gayr-ı Müslim Kadınların Nüfus Değişimi

Kadın nüfusundaki değişimin, Müslüman ve gayr-ı müslim tebaaya göre değişiminde ise çok farklılık görülmemektedir. Aslında burada da, kadın nüfusunda değişkenlik Müslümanlarda daha fazladır. Ancak genel olarak kadın nüfusunda tebaaya göre değişim oranı erkek nüfusu gibi değildir.

2.1.4. Nüfusta Meydana Gelen Hareketlilik

Çalışma kapsamında incelenen dönemde, nüfusta meydana gelen değişikliklerin yıllara göre dağılımları Tablo 27'deki gibidir.

Tablo 27: Yıllara Göre Nüfusta Meydana Gelen Değişimler

YIL	Toplam
1297/1880 ³⁹⁵	23874
1306/1889 ³⁹⁶	29111
1308/1891 ³⁹⁷	29111
1313/1895 ³⁹⁸	29650
1315/1897 ³⁹⁹	29872
1317/1899 ⁴⁰⁰	31331
1318/1900 ⁴⁰¹	31792
1319/1901 ⁴⁰²	30616
1323/1905 ⁴⁰³	32716
1326/1908 ⁴⁰⁴	34884

Kazâ nüfusunun yıllar içinde çok fazla değişmediği görülmektedir. Artışın oldukça sınırlı olduğu kazâda, 1880 yılında 23874 olan nüfus, 1908 yılında 34884'e yükselmiştir. Kazâ nüfusunun değişiminde, 1901 yılında bir düşüşün yaşandığı görülmektedir. Bu dönem, Osmanlı Devleti bünyesindeki isyan, kalkışma ve bölgesel çatışmaların olduğu bir dönemdir. 1897 yılında kazâdaki nüfus değişimlerini etkileyen doğum, ölüm, evlenme, boşanma ve nakil dağılımları aşağıdaki gibidir⁴⁰⁵.

³⁹⁵ AVS, 1297/1880, s.134.

³⁹⁶ AVS, 1306/1889, s.169.

³⁹⁷ AVS, 1308/1891, s. 142.

³⁹⁸ AVS, 1313/1895, s.433.

³⁹⁹ AVS, 1315/1897, s.472.

⁴⁰⁰ AVS, 1317/1899, s.399.

⁴⁰¹ AVS, 1318/1900, s.360.

⁴⁰² AVS, 1319/1901, s.453.

⁴⁰³ AVS, 1323/1905, s.338.

⁴⁰⁴ AVS, 1326/1908, s. 668.

⁴⁰⁵ AVS, 1315/1897, s. 477.

Tablo 28: Kazânın Nüfus Hareketleri

	Doğum			Ölüm			Nikah	Boşan ma	Nakil (Taşın ma)
	Erk.	K.	Top.	Erk.	K.	Top.	Erk.	K.	Top.
1311/1893 ⁴⁰⁶	620	497	1117	617	654	1271	488		
1312/1894 ⁴⁰⁷	452	359	811	399	269	668	452		
1313/1895 ⁴⁰⁸	363	288	651	462	266	708	471		
1314/1896 ⁴⁰⁹	363	288	651	462	266	728	472	20	
1315/1897 ⁴¹⁰			640			599	387	45	42
1316/1898 ⁴¹¹			1473			477	358	50	20
1317/1899 ⁴¹²			1472			876	439	69	52
1318/1900 ⁴¹³			627			412	379	39	
1320/1902 ⁴¹⁴			626			412	379	39	
1321/1903 ⁴¹⁵			891			627	484	35	
1323/1905 ⁴¹⁶			622			41	380	20	

Kazâ genelinde doğum ve ölüm olaylarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Nüfus olaylarında ön plana çıkan bu olayların dağılımı Şekil 13’de de gösterilmektedir.

⁴⁰⁶ AVS, 1311/1893, s.435

⁴⁰⁷ AVS, 1312/1894, s.445

⁴⁰⁸ AVS, 1313/1895, s.438

⁴⁰⁹ AVS, 1314/1896, s.435

⁴¹⁰ AVS, 1315/1897, s.477

⁴¹¹ AVS, 1316/1898, s.458

⁴¹² AVS, 1317/1899, s.406

⁴¹³ AVS, 1318/1900, s.361

⁴¹⁴ AVS, 1320/1902, s.366

⁴¹⁵ AVS, 1321/1903, s.356

⁴¹⁶ AVS, 1323/1905, s.343

Tablo 29: Kazâda Doğum ve Ölüm Oranı

	Doğum	Ölüm
1311/1893 ⁴¹⁷	1.117	1.271
1312/1894 ⁴¹⁸	811	668
1313/1895 ⁴¹⁹	651	708
1314/1896 ⁴²⁰	651	728
1315/1897 ⁴²¹	640	599
1316/1898 ⁴²²	1.473	477
1317/1899 ⁴²³	1.472	876
1318/1900 ⁴²⁴	627	412
1320/1902 ⁴²⁵	626	412
1321/1903 ⁴²⁶	891	627
1323/1905 ⁴²⁷	622	41

---

⁴¹⁷ AVS, 1311/1893, s.435

⁴¹⁸ AVS, 1312/1894, s.445

⁴¹⁹ AVS, 1313/1895, s.438

⁴²⁰ AVS, 1314/1896, s.435

⁴²¹ AVS, 1315/1897, s.477

⁴²² AVS, 1316/1898, s.458

⁴²³ AVS, 1317/1899, s.406

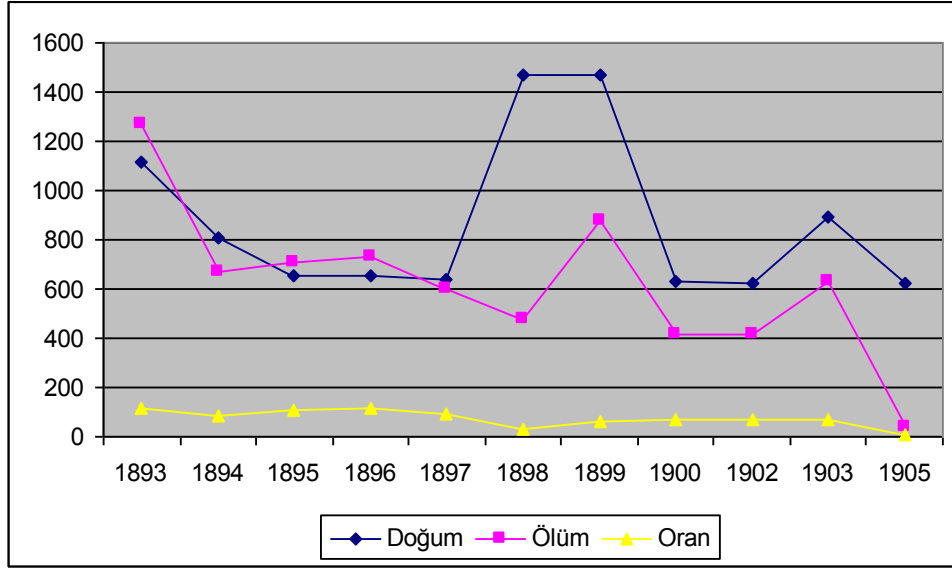
⁴²⁴ AVS, 1318/1900, s.361

⁴²⁵ AVS, 1320/1902, s.366

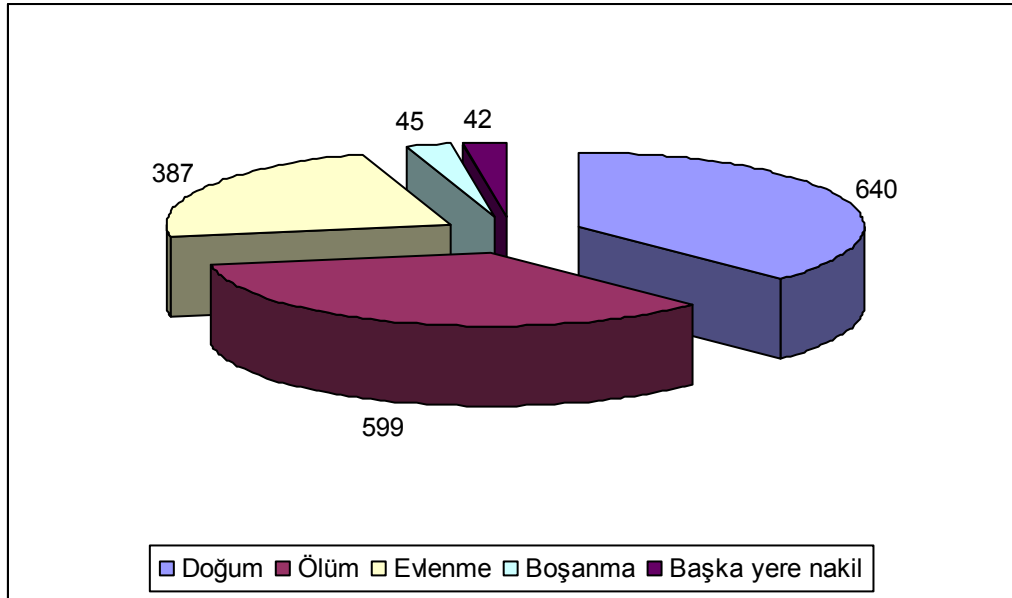
⁴²⁶ AVS, 1321/1903, s.356

⁴²⁷ AVS, 1323/1905, s.343

Şekil 7: Doğum ve Ölüm Sayı Değişimi

Şekil 8: 1315/1897 Tarihli Kazâ Nüfusunu Değiştiren Olaylar

Nüfus hareketlerinde en ön plana çıkan unsurlar doğum ve ölüm olaylarıdır. Öte yandan evlenme ve boşanma arasında her ne kadar sekiz kata yakın bir fark olsa da, kasabanın büyüklüğüne göre boşanma oranlarının fazla olduğu ifade edilebilir. Bu boşanmaların tamamının Şer'îye sicillerinde yer aldığı görülmektedir.

2.2. EĞİTİM

Osmanlı Devleti'nde eğitimi, Tanzimat öncesi ve sonrası olarak iki ayrı dönemde incelemek mümkündür. Tanzimat öncesi dönemde eğitim Fatih döneminde kurulan Sahn-ı Seman ve Süleymaniye gibi medreseler başta olmak üzere bu müesseseler eğitimin öncülüğünü yapmaktaydı. Tanzimat'tan sonra ise eğitimde batılılaşma hareketlerinin hız kazandığı ve 1869 yılında Saffet Paşa (1814-1883) tarafından tercüme edilen "Maârif Nizamnâmesi" ile Fransız eğitim sisteminin örnek alındığı görülmektedir. Öte yandan her ne kadar Tanzimat öncesinde ve sonrasında eğitim yaklaşımları farklılık gösterse de, eğitimin genel olarak askerî ve dinî eğitim üzerinde yoğunlaştığı ve toplumun her kesimine ulaşmadığı görülmektedir.

Osmanlı Devleti, duraklama ve gerileme dönemlerindeki aksaklıkların sebebi olarak askerî sahada geri kalmışlığı düşünerek, eğitimle ilgili yenilikleri askerî alanlarda yapmıştır⁴²⁸. Bu sebeple ilk olarak 1773'de "Mühendishâne-i Bahr-i Hümayun", 1796'da da "Mühendishâne-i Berr-î Hümayun", II. Mahmut devrinde 1827'de "Mekteb-i Tıbbiye", 1834'te de "Mekteb-i Harbiye" açılmıştır⁴²⁹. Bu yeni açılan okulların tamamı İstanbul'daydı ve Anadolu'da sadece mektep ve medreseler mevcuttu⁴³⁰. 1838 yılında kurulan "Meclis-i Umûr-u Nâfia", ziraat, bayındırlık, sanayi ve eğitim hakkında hazırladığı raporda çocukların mutlaka okula gönderilmesini, eğitimin sınıflarda ve yetişmiş öğretmenler tarafından verilmesini belirtmiştir⁴³¹.

1869 yılında çıkarılan "Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi" ile okullar genel ve özel olarak ikiye ayrıldı. Genel kısmında sıbyan mektepleri, rüşdiyeler, idâdiler, sultanîlerle, Dârü'l-fünun ve Dârü'l-muallimât gibi yüksek okullar vardı. Özel okullar arasında da Müslüman ve Müslüman olmayan Osmanlı uyruklular ile yabancıların açacakları okullar yer alıyordu⁴³².

İncelediğimiz belgelerden, üzerinde durduğumuz dönemde Kula'daki eğitim faaliyetlerinin, Osmanlı eğitim sistemi içinde yürütüldüğü anlaşılmaktadır. Buna

⁴²⁸ Bayram Kodaman, **Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi**, Ankara, 1991, s. 1

⁴²⁹ Bayram Kodaman-A. Saydam, "Tanzimat Devri Eğitim Sistemi", **150. Yılında Tanzimat**, (Yay. Haz. Hakkı Dursun Yıldız), Ankara, 1992, s. 476

⁴³⁰ Çadircı, **Tanzimat Dönemi Anadolu**, s. 284

⁴³¹ Kodaman, s. 5

⁴³² Çadircı, **TDA**, s. 288

göre, ilk önce Sıbyan ve İbtidâî daha sonra da açılan Rüşdiye mektepleri belli başlı eğitim kurumları olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2.1. Eğitim ve Eğitim Kurumları

2.2.1.1. Sıbyan Mektepleri ve İptidaîler

Sıbyan Mektepleri, Osmanlı eğitim sisteminde, medreselerden sonra temel eğitimin en önemli müesseseleridir. Bu kurumlar, günümüzde ilköğretim okullarının yerine geçmekte olup, en yaygın maarif kurumlarının başında gelmekteydi. Tanzimat sonrasında sıbyan mekteplerinin yerine mekteb-i ibtidai ve medreselerin yerine de rüşdiyelerin açılması ile eğitime yeni boyut getirilmiştir. Tanzimat öncesinde, sıbyan mektepleri ile medreseler eğitim-öğretim işlevini yerine getirirken, bu kurumlardaki muallimler/eğiticiler kendi içlerinden yetişmekteydi. Tanzimat'tan sonra bu kurumlarda eğitim veren öğretmenlerin de eğitildiği, ilkokulların yerini tutan Sıbyan Mekteplerinde eğitim veren öğretmenlerin yetiştirildiği “Darümuallimîn-i Sıbyan”ların açılmasıyla birlikte, bu alanda eğitim verecek olan kurumlar açılmıştır⁴³³.

Sıbyan mektepleri padişahlar tarafından yaptırıldıkları gibi, valide sultanlar ya da hayırsever kişiler tarafından da inşa olunmuşlardır. Buralarda çocuklara Kur’ân okutmanın yanında, namaz kılma, namaz sure ve duâlarını öğretmeyle, yazı yazdırmak gibi eğitimler verilmekteydi. Sıbyan mektebine başlama yaşı kimi kaynaklarda 5-10 arası gösterilirken, kimilerinde ise 5-6 yaşları gösterilmektedir. Vakfiyelerde bu kurumların sıbyan ve eytam, fakir çocuklar, oğlancıklar eytamı ve Müslümanların yetimlerine ders verme amacıyla kuruldukları nakledilmektedir⁴³⁴.

Kazâ genelinde ibtidai mektebinin muallim sayıları ve öğrenci sayıları salnâmelere göre değişmektedir. 1879 senesine ait salnâmede⁴³⁵ kazâ merkezinde 48 sıbyan mektebi bulunurken, 1884⁴³⁶ ve 1891⁴³⁷ senelerinde kazâ merkezinde bir adet

---

⁴³³ Karataş, s. 1-2.

⁴³⁴ Mefail Hızlı , “Osmanlı Sıbyan Mektepleri”, **Osmanlı**, (edt. Güler Eren), Cilt V, Ankara, 1999, s. 212

⁴³⁵ AVS, 1296/1879, s.126.

⁴³⁶ AVS, 1301/1884. S.160

⁴³⁷ AVS, 1308/1891, s.585.

mekteb-i ibtidai bulunmaktadır. Yıllara göre mekteb-i iptidai bilgileri Tablo 30'daki gibiydi.

Tablo 30: Yıllara Göre Mekteb-i İptidai Bilgileri

Yıl	Muallim-i Evvel	Muallim-i Sâni	Muallim-i Sâlis	Sınıftaki Öğrenci Sayısı	Hatt-ı Rik'a Muallimi
1306 ⁴³⁸	Ali Rıza Efendi	Hüseyin Efendi	Ahmet Efendi		
1307 ⁴³⁹	Ali Rıza Efendi	Hüseyin Efendi	Ahmet Efendi		
1308 ⁴⁴⁰	Ali Rıza Efendi	Ahmet Efendi			
1311 ⁴⁴¹	Mustafa Efendi	Ahmed Efendi	Osman Efendi		
1312 ⁴⁴²	Mustafa Efendi	Ahmed Efendi	Osman Efendi		
1313 ⁴⁴³	Ahmet Efendi	Ali Rıza Efendi	Ahmet Efendi		
1314 ⁴⁴⁴	Ahmet Efendi	Halid Efendi	Ali Rıza Efendi		
1315 ⁴⁴⁵	Osman Efendi	Ahmet Efendi	Hafız Ali Efendi		
1316 ⁴⁴⁶	Osman Efendi	Hafız Ali Efendi	Ahmed Efendi		Rıza Efendi
1317 ⁴⁴⁷	Osman Efendi	Ali Efendi	Vekil Süleyman Efendi		

⁴³⁸ AVS, 1306/1889, s. 170

⁴³⁹ AVS, 1307/1890, s. 570.

⁴⁴⁰ AVS, 1308/1891, s. 141

⁴⁴¹ AVS, 1311/1893, s. 264

⁴⁴² AVS, 1312/1894, s. 442

⁴⁴³ AVS, 1313/1895, s. 432

⁴⁴⁴ AVS, 1314/1896, s. 429

⁴⁴⁵ AVS, 1315/1897, s. 471

⁴⁴⁶ AVS; 1316/1898, s. 453

1318 ⁴⁴⁸	Osman Efendi	Ali Efendi	Hasan Efendi	70	
1320 ⁴⁴⁹	Osman Efendi	Ahmet Efendi	Hafız Ali Efendi		Hafız Ahmet Efendi
1321 ⁴⁵⁰	Osman Efendi	Ali Efendi	Hasan Efendi	70	
1323 ⁴⁵¹	Osman Efendi	Rüstem Efendi	Haseni Efendi		
1326 ⁴⁵²	Osman Efendi	Süleyman Efendi	Ahmet Efendi		

2.2.1.2. Rüşdiyeler

Rüşdiye, reşit kelimesinden gelen, erişkinlerin ya da reşit olanların devam ettiği eğitim kurumlar olup, günümüz eğitim sisteminde, lise ve dengi eğitim kurumları statüsündedir.

Kula Kazâ'sında mekteplerin 19. Yüzyılın ikinci yarısında maarif komisyonunca muallimlerinin teklif edildiği görülmektedir. 1895 seneli bir belgede, Aydın'ın Kula Kazâsı rüşdiyesi'ne bir adet muallim-i sani kadrosu tahsisi ve maarif komisyonu tarafından teklif edilen muallimlerin arzının yapıldığı görülmektedir⁴⁵³.

Kula Kazâsı'nda 19. Yüzyılda bir adet rüşdiye mektebinin mevcut olduğu görülmektedir⁴⁵⁴. 1908 seneli salnâmede ise merkez kazâ ve Selendi nahiyelerindeki Mekteb-i İbtidai sayısı 38'dir⁴⁵⁵. Yıllara göre salnâmelerdeki rüşdiye okulu bilgileri Tablo 31'teki gibiydi.

⁴⁴⁷ AVS, 1317/1899, s. 399

⁴⁴⁸ AVS, 1318/1900, s. 355

⁴⁴⁹ AVS, 1320/1902, s. 360

⁴⁵⁰ AVS, 1321/1903, s. 350

⁴⁵¹ AVS, 1323/1905, s. 338

⁴⁵² AVS, 1326/1908, s. 668

⁴⁵³ BOA. MF. MKT/287/34

⁴⁵⁴ AVS, 1315/1897, s. 477.

⁴⁵⁵ AVS, 1326/1908, s. 675.

Tablo 31: Yıllara Göre Rüşdiye Mektebi Bilgileri

Yıl	Muallim-i Evvel	Muallim-i Sâni	Muallim-i Salis	Öğrenci Sayısı	Hatt-ı Rik'a Muallimi	Diploma Alan Öğrenci Sayısı
1306 ⁴⁵⁶	Ahmet Efendi	Halid Efendi				23
1307 ⁴⁵⁷	Ahmet Efendi	Halid Efendi				
1308 ⁴⁵⁸	Ahmet Nuri Efendi	Mehmed Halil Efendi		67	İsmail Hamdi Efendi	
1311 ⁴⁵⁹	Ahmet Efendi	Halid Efendi	İsmail Efendi			
1312 ⁴⁶⁰	Ahmet Efendi	Halid Efendi	İsmail Efendi			
1313 ⁴⁶¹	Ahmet Efendi	Mustafa Efendi	Mehmed Efendi		İsmail Efendi	
1314 ⁴⁶²	Ahmet Efendi	Mustafa Efendi	Mehmed Efendi		İsmail Sabri Efendi	
1315 ⁴⁶³	Ahmet Nuri Efendi	Mustafa Efendi	Ahmet Efendi	124	İsmail Hamdi Efendi	1315'e kadar 312

⁴⁵⁶ AVS, 1306/1888, s. 171

⁴⁵⁷ AVS, 1307/1889, s.570

⁴⁵⁸ AVS, 1308/1890, s.141

⁴⁵⁹ AVS, 1311/1893, s.267

⁴⁶⁰ AVS, 1312/1894, s.444

⁴⁶¹ AVS, 1313/1895, s.432

⁴⁶² AVS, 1313/1895, s.432

⁴⁶³ AVS, 1315/1897, s.472

1316 ⁴⁶⁴	Ahmet Nuri Efendi	Mustafa Efendi	Ahmed Efendi	118		
1317 ⁴⁶⁵	Ahmet Nuri Efendi	Mustafa Efendi	Ahmed Efendi	121		28
1318 ⁴⁶⁶	Ahmet Nuri Efendi	Mustafa Efendi	Ahmed Efendi	121	İsmail Hamdi Efendi	
1320 ⁴⁶⁷	Ahmet Nuri Efendi	Mustafa Efendi	Ahmet Ahmedi Efendi	121		
1321 ⁴⁶⁸	Ahmet Nuri Efendi	Mustafa Efendi	Ahmed Efendi	121		
1323 ⁴⁶⁹	Ahmet Nuri Efendi	Mustafa Efendi	Ahmed hamdi Efendi	121	İsmail Efendi	
1326 ⁴⁷⁰	Ahmet Nuri Efendi	Mustafa Efendi	İsmail Efendi	121	İsmail Efendi	

2.2.1.3. Medreseler

Osmanlı Devleti'nde eğitimin temel birimleri medreselerdir. Medrese, Arapça “de-re-se”⁴⁷¹, yani ders çalıştı, tahsil yaptı anlamına gelmekte olup, dönemin eğitim sisteminin yanında siyasi, idarî ve sosyal yapısında görülen dini temâlar ve Arapça

⁴⁶⁴ AVS, 1316/1898, s.454

⁴⁶⁵ AVS, 1317/1899, s.399

⁴⁶⁶ AVS, 1318/1900, s.356

⁴⁶⁷ AVS, 1320/1902, s.360

⁴⁶⁸ AVS, 1321/1903, s.350

⁴⁶⁹ AVS, 1323/1905, s.340

⁴⁷⁰ AVS, 1326/1908, s.668

⁴⁷¹ Şemseddin Sami, “Medrese”, **Kamus-ı Türki**, 3. Baskı, İstanbul, 1989. s.1313

etkisi, burada da kendisini göstermektedir. Medreseler, medeniyet tarihinin ilk sistematik şekil ve metotla eğitim veren kurumları olmuştur⁴⁷². Öte yandan Osmanlı Devleti'nin yıkılmasına kadarki süreçte, buralarda verilen eğitimin daha çok dini konularda ağırlıklı olduğu ve bunun yanında askeri eğitime de önem verildiği görülmektedir.

Kula kazâsında da, Osmanlı Devleti'nin döneminin yapısına uygun işleyen üç adet medrese vardı⁴⁷³. Salnâmelerin ekseriyetinde, medreselerin sayısı üç olmakla beraber, 1900 senesine ait salnâmede kazâ merkezindeki medrese sayısı bir olarak verilmiştir⁴⁷⁴. Ancak bir sene sonraki salnâmede yine bu sayı üç olarak görülmektedir⁴⁷⁵.

2.2.1.4. Gayr-ı Müslim Okulları

Kazâ nüfusunun yaklaşık sekizde birinin gayr-ı Müslimlerden oluşmaktaydı. Bu tebaanın da çocuklarının okula gönderildiği bir gayr-ı müslim (Rum) okulu bulunmaktaydı⁴⁷⁶.

Vilâyet salnâmelerinde ise gayr-ı müslim mektebindeki⁴⁷⁷ muallim ve talebe sayıları gösterilmiştir. 1900 seneli salnâmeye göre Rum Kız Mektebinde üç muallim ve 50 talebe vardı⁴⁷⁸. 1898 seneli salnâmeye göre ise gayr-ı müslim mekteb-i ibtidaisinde iki muallim ve 180 talebe, kız mektebinde ise iki muallim ve 50 talebe bulunmaktaydı⁴⁷⁹. Yıllara göre gayr-ı müslim okullarının öğretmen ve öğrenci sayıları Tablo 32'deki gibiydi.

---

⁴⁷² Recai Doğan, “Osmanlı Eğitim Kurumları ve Eğitimde İlk Yenileşme Hareketlerinin Batılılaşma Açısından Tahlili”, *Ankara Üniversitesi SBE Dergisi*, 37/782/10066 s.408.

⁴⁷³ AVS, 1315/1897, s.477; AVS, 1316/1898, s.361.

⁴⁷⁴ AVS, 1318/1900, s.366.

⁴⁷⁵ AVS, 1319/1901, s.458.

⁴⁷⁶ AVS, 1315/1897, s.477.

⁴⁷⁷ AVS, 1318/1900, s.366.

⁴⁷⁸ AVS, 1318/1900, s.362.

⁴⁷⁹ AVS, 1316/1898, s.360.

Tablo 32: Gayr-ı Müslim (Rum) Okullar

	Meketeb-i ibtidai		Mekteb-i Rüşdiye		Rum İnas Mektebi	
	Öğretmen sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen sayısı	Öğrenci Sayısı
1315	3	211	2	35	3	140
1316	2	185	4	111	2	36
1317	2	185	4	115	2	36
1318	2	180	3	107	2	50
1320	2	180	3	107	2	50
1321	2	180	3	107	2	36
1323	2	180	3	107	2	50
1326	2	180	3	107	2	50

2.3. DİNÎ VE SOSYAL YAPILAR

Kula'da hane halkının yaşadığı evler, devrin sosyal yaşamına uygun olarak içe dönük tarzda inşa edilmişlerdir. Bu evler geniş avluları, açık sofaları, köşkler, vitraylı alçı kafa pencereleri, nakışlı dolapları, ahşap ya da alçı bezemeli ocakları, minderli, yastıklı rahat şekilleriyle Anadolu Türk evlerinin geleneksel özelliklerini bünyesinde barındırmaktadır⁴⁸⁰.

2.3.1. İbadethâneler

Günümüz Kula'sında 20'si tarihî, toplam 33 tane camii bulunmaktadır. Öte yandan geçmişte, günümüze ulaşmayan başka mâbetlerin de olduğu kayıtlarından anlaşılmaktadır. Bu mabetlerin sayıları nüfusla orantılı olarak arta gelmiştir. Bu çalışmada da, bunlardan önemli olanları ve elimize ulaşanlarına ilişkin bilgilere yer verilmektedir. Kula'da bu dönemde Rumlara ait kiliseler de bulunmaktadır.

⁴⁸⁰ Gökçe, s. 5-7.

2.3.1.1. Camiler ve Mescitler

Osmanlı Devleti, tâbiyetinde bulunan reâyayı Müslim ve Gayr-ı müslim olarak iki ana kategoride değerlendirmiş olup, dolayısıyla din, devletin en önemli konularından biri olmuştur. Bu sebeple, İslam dininin mabetleri olan cami ve mescitler Osmanlı Devletinde büyük önem arz etmekteydi.

15. yüzyıldan itibaren Anadolu topraklarına yerleşen Osmanlılar, İslam ve Selçuklu yapı kültürünü, Anadolu'nun yerel malzemesi ile kendi kültürlerini birleştirmek suretiyle kubbeli mekan türünü geliştirmişlerdir⁴⁸¹. İslam mimarisinin Türk-İslam mimarisi şeklinde belirgin olduğu bu dönem, Osmanlı topraklarının büyükçe bir bölümünde etkisini göstermiştir. Devletin hemen geneline yayılmış olan camiler, benzer mimari özellikler göstermekteydi.

Mescit deyiimi ise Osmanlı devletinde, mimari yapısı camiye benzemeyen yapılar için kullanılmıştır⁴⁸². Her ne kadar camiye nispeten daha küçük ibadethaneler için mescit kelimesi kullanılsa da, devlet genelinde ve bugün hâlâ mevcut olan eserlerden, yapının mimari şekli ve statüsüne göre cami-mescit ayrımının yapıldığı bilinmektedir. Osmanlı Devletinde olduğu gibi günümüzde de camilerle mescitlerin işlevleri benzer olup, ibadet mekanı olmakla beraber bir sosyal anlam taşımaktadır. Kelime anlamı itibariyle toplanma yeri anlamına gelen camiler, bir yerleşim biriminin olmazsa olmazı olarak görülmektedir.

Turan Gökçe çalışmasında, Kula'da dört cami, iki mescitten bahsetmektedir⁴⁸³. Şehirde bulunan başlıca camiler Köhne Câmî, Hoca Seyfeddin Câmîi (Cuma Mescidi-Kurşunlu Cami), Yeni Cami ve Hacı Abdurrahman Camii'dir. Mescitler ise Uşaklı Mahallesi (Hoca Bali) Mescidi ve Debbaglar Çarşısı⁴⁸⁴

---

⁴⁸¹ Ömer İskender Tuluk, Osmanlı Camilerinde Mekan Kurgusu Açısından Kare Tabanlı Baldaken Varyasyonları (15.-17.YY.)", "Gazi Üniv. Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt 21, No 2, Ankara, 2006, s. 277

⁴⁸² Aslında Cami ile Mescit arasındaki fark, büyüklük olup, küçük çaptaki ibadethanelere mescit denilmektedir. Öte yandan, camiden daha büyük mescitlerin ya da mescitten daha küçük camilerin mevcudiyeti, halk arasında kubbeli ve minareli yapıların cami, bunun dışındaki cemaat amaçlı ibadethanelere mescit denilmesine neden olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Semavi Eyice, "Cami", **DİA**, Cilt 29, s. 56-90.

⁴⁸³ Gökçe, s. 7-11.

⁴⁸⁴ Debbaglar Çarşısı Mescidi, Hacı Bali adında bir hayırsever tarafından inşa ettirilmiştir. Bu mabedin tarihi 16. yüzyıla kadar gitmektedir. Mescidin vakfi, Hacı Bali'nin kendi mülkiyeti olan iki bab değirmen, iki debbag dükkânı ve altı dut ağacından mürekkeptir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Gökçe, s.11.

Mescididir⁴⁸⁵. Evliya Çelebi cami ve mescid toplamı olarak 24 sayısını⁴⁸⁶ Şemseddin Sami de bu toplamı 30⁴⁸⁷ olarak vermiştir. Bazı salnâmelerde rakamlar cami ve mescit toplamı olarak verilirken bazı seneler ise ayrı ayrı verilmiştir. Tespit edilen rakamlar ise şunlardır: 1879 yılında toplamda 37 cami ve mescit⁴⁸⁸, 1891 yılında Kula merkezde 12 cami ve 23 mescit, nahiye ve köylerde de 5 cami 50 mescit (toplamda 17 cami, 73 mescit)⁴⁸⁹, 1897 yılında da 13 cami ve 8 mescit bulunmaktadır⁴⁹⁰.

2.3.1.2. Kiliseler

Tüm Osmanlı coğrafyasında olduğu gibi Kula'da yaşayan gayr-ı müslimler kendi dinlerini rahatlıkla yaşamaktaydı. 1520 tarihlerinde Kula'da Müslüman olamayanlar vardır ve “cemâat-ı kefere” şeklinde kayıtlara geçmişlerdir⁴⁹¹. Ama ilk kilisenin ne zaman inşa edildiğine dair bilgi yoktur. Ancak ilerleyen yıllarda kiliselerin inşa edildiği görülmektedir. Şemseddin Sami iki kiliseden bahseder⁴⁹². 1315-1326/1897-1908 tarihleri arasında üç kilise olduğu kaydedilir⁴⁹³. Ancak en ayrıntılı bilgileri ihtiva eden 1308/1891 tarihli Salnâmede Kula merkezde üç, nahiyede bir toplamda dört kiliseden bahsedilir⁴⁹⁴. Bu bilgilerle beraber 1313/1895 tarihli belgelerde Kula kasabasında Rumların iki mahalle, 500 hane ve 3000 civarında nüfusa sahip olduğu belirtildikten sonra Rum Kabristanı dâhilinde yeni bir kilise ile mezarlık görevlileri için de üç odalı bir yer inşası talebinde bulunulmuştur⁴⁹⁵. Ancak bu kilisenin inşasına izin verilmemiştir⁴⁹⁶.

---

⁴⁸⁵ Gökçe, s. 9-10.

⁴⁸⁶ Evliya Çelebi, s. 30

⁴⁸⁷ Şemseddin Sami, **Kâmûsu'l-Â'lâm**, Maarif Nezaret-i Celilesi Tarafından Tab' Olunmuştur, C. 5, İstanbul, 1314/1896, s. 3766

⁴⁸⁸ AVS, 1286/1879, s. 126

⁴⁸⁹ AVS, 1308/1891, Cilt II, s. 439

⁴⁹⁰ AVS, 1315/1897, s. 472

⁴⁹¹ Gökçe, s.27

⁴⁹² Sami, **Kâmûsu'l-Â'lâm**, Cilt 5, s. 3766

⁴⁹³ AVS, 1315/1897, s. 477; AVS, 1326/1908, s. 673

⁴⁹⁴ AVS,1308/1891, Cilt II, s. 439

⁴⁹⁵ BOA, İ. AZN, 17/3, 02/C/1313 (20/Kasım/1895)

⁴⁹⁶ BOA, ŞD, 2655/23

2.3.2. Tasavvufî Mekânlar

2.3.2.1. Tekke ve Zâviyeler

Salnâmelerin bir kısmında üç adet tekkeden⁴⁹⁷ bahsedilirken, 1891 tarihli Salnâmede bu tekkelerin isimleri de verilmiştir: Nakşibendî, Halvetî ve Uşşakî tekkelerinin isimleri yer almaktadır⁴⁹⁸.

1895 senesine ait bir belgeye göre, Kula'da Şeyh Ata Efendi dergâhının bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu belgede, Şeyh Ata Efendi Dergâhı Postnişinliğini kardeşiyle beraber yerine getiren Seyyid Mehmed Şâkir Efendi, kardeşi Mustafa Efendi'nin askerlikten muaf tutulması konusunda müracaatta bulunduğu kaydedilmektedir⁴⁹⁹.

2.3.3. Sosyal Yapılar: Kaplıcalar ve Hamamlar

İnsan yaşamı için çok hayati değeri olan su, Türk İslam medeniyetinde çok önem addedilmiştir. Bunun için çeşme, sebil, su yolları ve su kemerleri yapılmıştır. Günümüzde özellikle kaplıca ve ılıcalar, pek çok medikal turizm ve şifa turizmine konu olmaktadır. Geçmişte de yer altından çıkan sıcak sular kaplıca ya da ılıca olarak nitelendirilmiş ve buralara ayrı bir önem atfedilmiştir.

Kula'da, coğrafi özelliklerinden de mütevellit, kaplıca ve madensuyu kaynakları vardır. Nitekim salnamelerde bunlardan söz edildiği görülmektedir.

2.3.3.1. Kaplıcalar

Osmanlı coğrafyası, Anadolu'nun zengin kaplıca kaynaklarına sahiptir. Özellikle günümüze kadar gelen ve şifa verdiği inanan kaplıcalar, bugün hâlâ varlığını sürdürmektedir.

Günümüzde Emir Hamamları olarak bilinen bu ılıcalar hakkında teferruatlı olmasa da verilen bilgi şudur: “Merkez kazâya üç buçuk saat mesafede Şehitlioğlu köyü civarında yan yana iki ılıca vardır. Adı geçen ılıcaların yarım saat uzaklığında

⁴⁹⁷ AVS, 1318/1900, s.366; AVS, 1319/1901, s.458; AVS, 1320/1902, s.365.

⁴⁹⁸ AVS, 1308/1891, Cilt II, s. 439

⁴⁹⁹ BOA, BEO, 719/53855

Gediz nehri hizasında Çakırca Değirmenleri yakınında iki kaynak suyu mevcut olup mesane hastalıklarına çok faydalı olduğu devrin doktorları tarafından belirtilmektedir⁵⁰⁰. Bugün hem kaplıca hem de maden suyu kaynakları faal durumdadır. Kaplıcanın mafsalsal, romatizma ve kadın hastalıklarına iyi geldiği iddia edilmektedir⁵⁰¹

19. Yüzyılda bölgeyi gezen Texier de bu kaplıca hakkında şu bilgiyi verir: “Gediz (Hermes) nehrinin beş km uzağında, 59 derece sıcaklıkta ve Romalılardan kalma bir yerdir, Şehir olmaktan ziyade dini merkez ve tıbbın birlikte yürütüldüğü, hastaları tedavi etmek için papazların iki işi birden gördükleri, Romalılar döneminde hem dini ziyaret ve tedavi merkezidir⁵⁰².”

2.3.3.2. Hamamlar

Evde yapılan temizliğin yanında, hamamlar da gerek devlet topraklarındaki yolcu, seyyah, tüccar gibi insanlar ya da banyo imkanı olmayan kişilerin, gerekse devrin temizlik için ahalinin gittiği yerlerdi. Bu nedenle, çoğunda bakkal dahi bulunmayan yerleşim birimlerinde hamamların olduğu görülmektedir.

Osmanlı ve Türk kültüründe hamamlar sadece temizlik ve dinî vecibelerin yerine getirilmesi için hazırlık yeri değildi. Bu mekanlar aynı zamanda, evlilik, düğün, sünnet gibi çeşitli kültürel etkinliklerin de mekanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Evliya Çelebi Kula’da üç hamam olduğunu ve bunlardan birini Sungur Bey hamamı, ikincisinin de Kudbettin Hamamı olduğunu rivayet eder⁵⁰³. Şemseddin Sami de 19. yüzyılda Kula’da üç hamam tespit etmiştir⁵⁰⁴. Bahsi geçen bu hamamlar hakkında Gökçe şu bilgileri vermektedir: Hamamlardan ilki, Şah Çelebi Türbesi vakfına tahsis edilmiş olan hamamdır. Bu hamamın 1530 seneli tahrir defterinde tahrib edildiği nakledilmekte olup, 1571 senesinde tekrar faaliyete geçmiştir. İkinci hamam ise Kula’da 130 dükkan inşa eden Mehmet Beg tarafından inşa edilmiştir. Bu hamamın gelirleri de Bolu’daki camiye vakfedilmiştir. Kula kazâsında bulunan ve

⁵⁰⁰ AVS, 1308/1891, s.142; AVS, 1326/1908, s.668; AVS, 1301/1884, s.158.

⁵⁰¹ Şahin, s. 79

⁵⁰² Charles Texier, **Küçük Asya-Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi**, Çev. Ali Suat, Latin Harflerine Aktaran: K. Yaşar Kopruman, Sadeleştiren: Musa Yıldız, Cilt III, Ankara, 2002, s. 253

⁵⁰³ Evliya Çelebi, s. 30

⁵⁰⁴ Şemseddin Sami, **Kâmûsu’l -Â’lâm**, Cilt 5, s. 3766.

günümüze ulaşan tek ve belgelere göre üçüncü hamam, Yeni Hamam'dır. Yeni Hamam Sungur Bey tarafından yaptırılmış olup, 1494 senesinde tamir görmüştür. Bugün Çin Çin adıyla da bilinen Yeni Hamam'ın güney cephesindeki kapısının alınlığında ise "Mehmed bin Mustafa" tarafından yaptırıldığı yazmaktadır⁵⁰⁵.

2.4. ULAŞIM, BELEDİ HİZMETLER VE HABERLEŞME

Osmanlı Devleti sınırları içerisinde ulaşım, beledi hizmetler ve haberleşme konuları önem arz etmiş olup, özellikle haberleşme ve posta hizmetleri sadece Osmanlı döneminde değil, tüm Türk tarihi boyunca önemini korumuştur.

2.4.1. Yol ve Ulaşım

Geçmişteki yol ve ulaşım imkanları ile ihtiyaçları düşünüldüğünde, günümüz modern yol ve ulaşım sistemlerinden çok farklı bir yapının olduğunu ifade etmek mümkündür. Büyük ölçüde binek hayvanlarına dayanan ve 20. yüzyıla kadar devam eden bu yapıda, farklı şehirler arasında belli kervan ya da tüccarların takip ettikleri yollardan söz etmek mümkündür. Bu yolların oluşumunda ise güvenlik, üzerinde konaklama ihtiyacını giderecek han ya da kervansaray gibi yapılar belirleyici unsur olmuştur.

Tanzimat öncesine kadar, Osmanlı Devleti'nde yolların yapımına ilişkin ciddi bir çalışma görülmemektedir. Öte yandan Tanzimat sonrası malî hayatta yaşanan gelişmeler, devletin memleketin bazı altyapı sorunlarına çözüm aramasına vesile olduğunu ortaya koymaktadır. Yol ve geçitlerin yapımı, onarımı ve muhafazası, çeşitli vergi ve angaryalarla klasik yönetimde çözülmekteydi. Ancak 19. yüzyılın başlarıyla birlikte, bu yolların kullanılamaz hale geldiği görülmektedir. Bu sorunun çözülmesi için devlet tarafından Meclis-i Maâbir teşkil edilmiş ve 14 Eylül 1858 tarihli bir nizamname ile bu meclisin çalışma şartları belirlenmiştir. Buna göre yol, sokak, cadde, deniz ve nehir ulaşımı gibi bayındırlık konuları bu kurula havale edilmiştir⁵⁰⁶.

⁵⁰⁵ Gökçe, s.18.

⁵⁰⁶ Ali Rıza Gönüllü, "Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Yol Vergisi (1866-1921)", **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, 2012. s. 291.

Kazânın yol ve ulaşımında, güvenlik unsuru ön plandadır. Dönemin yapısına uygun olarak gerçekleşen eşkiya ve soygun olaylarının önüne geçmek için, zaptiye eşliğinde derbentlerin yapıldığı bilinmektedir. Buna ilişkin bir arşiv belgesinde (1846), Kula kazâsının Saruhan ve Aydın hudutlarında zeybek eşkiyasının bazı şahısların eşya ve paralarını gasp etmeleri üzerine İzmir postasının geçtiği bu mahallerde lüzum görülen derbentlerin inşasıyla, yeteri kadar Zabtiyenin görevlendirilmesi hakkında tezkire, üzerinde derkenar ve Hüdavendigâr vâlisinden gelen tahrirat nakledilmektedir⁵⁰⁷. Bu dönemde yol çalışmaları olmuştur. Kazâ içinde 12 000 metre uzunluğunda şose yol yapılmıştır⁵⁰⁸. Alaşehir'den Kula'ya 1301/1884 senesi Kanun-i Sâni /Ocak ayında 30.400 m.lik yol tamamlanmıştır: Şose: 1000 metre, Köprü : 13 metre, Toplam : 22 600 yol yapılmış ve bitirilmiştir. Alaşehir'den Kula'ya 1302/1885 senesi Kanun-i Sani /Ocak ayında yol tamamlanmıştır. Şose: 29 200 metre, Köprü :20 metre, Toplam : 30 400 metre yol yapılmıştır ve bitirilmiştir. Yolun toplam uzunluğu 30 700 metredir⁵⁰⁹.

Kazâ ulaşımı, dönemin yapısına uygun olarak at arabası, öküz arabası ya da merkep, beygir gibi hayvanlarla sağlanmaktaydı. 1889 seneli salnâmede, yörede iki adet iki tekerlekli, dört adet dört tekerlekli at arabası ve 3095 öküz arabasının mevcut olduğu belirtilmiş bulunmaktadır⁵¹⁰.

2.4.2. Beledî Hizmetler

Salnâmelerden elde ettiğimiz bilgilere göre, Kula Kazâsında beledî hizmetlerin yerine getirilmesinde, Meclis-i Belediye bulunurdu. Bu mecliste başkan ve âzalarının yanında mimar, eczacı, tabip gibi meslek sahipleri de vardı. Örnek olarak Mimar Lazari Efendi olup, 1883 senesinde Meclis-i Belediye azalarındandır⁵¹¹. Yine Mimar Nazar Efendi de kazâ mimarlarından olup, 1885 senesinde Meclis-i Belediye azalarındandır⁵¹². 1893 senesi belediye azasında, Tabip

---

⁵⁰⁷ BOA, A.MKT.MVL, 5/22.

⁵⁰⁸ AVS, 1302/1887, s. 246

⁵⁰⁹ AVS, 1303 /1886, s. 122

⁵¹⁰ AVS, 1306/1889, s. 585

⁵¹¹ AVS, 1300/1883, s. 209.

⁵¹² AVS, 1302/1885, s. 240.

Mihran Efendi de bulunmaktadır⁵¹³. 1896 senesinde ise belediye meclis azaları arasında tabip Kisti Efendi de yer almaktadır⁵¹⁴.

Kula Kazâsı'nın 19. Yüzyılda da belediyecilik anlamında çeşitli hizmetleri yerine getirdiği, arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır. Belediye bünyesinde doktor, mimar, zâbıta memuru, eczacı gibi çalışanların olmasından bu sahalarda hizmet verildiği anlaşılmaktadır. Bir belgede, Saruhan Sancağının Kula Kazâsı Belediye Tabibi Mihran Boyacıyan Efendi'nin başarılı hizmetleri sebebiyle taltifi konusunda Sadâret'e teklifte⁵¹⁵ bulunulmuştur. Yine bir başka belgede, Kula Kazâsı Belediye Tabibi Eksiyopolo Efendi'nin beş altı ay boyunca ödenmediğinden birikmiş harcırahlarının biran önce ödenmesi⁵¹⁶ istenmektedir. Bir başka belgede ise Kula Belediye Eczacısı Ahmed Hayri Efendi'nin aksayan harcırahının ödenmesi⁵¹⁷ istenmiştir. Belediyede, sağlık işlerine önem verilmekte ve hem tabip, hem de eczacının belediye bünyesinde çalışmakta olduğunu görmekteyiz.

Arşiv kayıtlarında bunun dışında, Belediyenin bütçesi ve belediye rüsumu hakkında da bilgiler yer almaktadır. 1917 tarihli bir belgede, Kula Belediyesi'nin 1915 senesi bütçesine ait verilerini görmekteyiz⁵¹⁸. Yine başka bir belgede, merkep ve beygirlerden alınan belediye vergisini yüksek bulan ahâlinin, bu verginin taşra belediyesince tenzil edilebilmesi hususunda belediyeye müracaatta bulunmuş, belediye de bu dilekçeyi Aydın vilâyetine bildirilmiştir⁵¹⁹. Öte yandan belediyenin vergi toplama işlemine karşı şikayetlerin de arşiv belgelerinde yerini aldığı görülmektedir. 1915 seneli bir başka belgede, Kula Kazâsı Belediyesi'nce toplanan hayvan vergilerinin yüksekliğinden şikayet eden Sazanoğlu Mehmet ve arkadaşlarının dilekçeleri dikkate alınarak vilayet merkezine sorulmuştur.⁵²⁰

---

⁵¹³ AVS, 1311/1893, s.265.

⁵¹⁴ AVS, 1314/1896, s.430.

⁵¹⁵ BOA, DH.MKT, 1610/53.

⁵¹⁶ BOA, DH.MUİ, 69/52

⁵¹⁷ BOA, DH.MUİ, 63/21.

⁵¹⁸ BOA, DH.UMVM, 148/12.

⁵¹⁹ BOA, DH.UMVM, 110/47.

⁵²⁰ BOA, DH.İD, 186/60.

2.4.3. Haberleşme

Ülke içinde çeşitli yollarda kurulan haberleşme ağı sadece askerî amaçlarla değil, aynı zamanda ticarî ve diğer sosyal amaçlarla halk tarafından da kullanılmıştır. Osmanlı Devleti'nde Posta Kurumu'nun önemli birimlerinden olan Menziller, 18. yüzyılın ortalarından itibaren önemini yitirerek, II. Mahmut döneminde yerini Posta Teşkilatı'na bırakmıştır. Yine bunlara ilave olarak İkamet Elçilikleri de haberleşmeyi sağlayan birimler olmuştur⁵²¹.

Haberleşme amacıyla postahânenin kurulduğunu⁵²² ve burada çalışmak üzere müdür ve memur ataması yapıldığını görmekteyiz⁵²³. Bu dönemde Kula kazâsına hizmet veren Kula Postasının da varlığı belgelerden anlaşılmaktadır. 1315 tarihli belgede, Aydın vilâyetindeki Alaşehir, Kula ve Elvanlar durakları ile Eşme arasında oluşturulan sürücü ve posta tatarlarının masraflarının karşılanması için gerekli meblağın ödenmesi istenmiştir⁵²⁴. Dolayısıyla civar yöreler ile ortak bir posta sistemiyle düzenli olarak haberleşme sağlanmaktadır.

Kula'da posta ile haberleşmenin posta arabaları ve ulaklarla olduğu bilinmektedir. 1315/1897 tarihli belgede, Alaşehir'den Kula ve Eşme üzerinden Uşak'a kadar haftada bir defa gidip gelmekte olan tatar postasının günlük olarak karşılıklı olarak trenle yapılması⁵²⁵ istenmektedir.

Kazâ posta tatarının birkaç defa soyguna maruz kaldığı belgelerden anlaşılmaktadır. 1309 senesinde, Kula postasını gasb eden eşkiya ve yataklık edenlerde daha önce yakalanmayan dört tanesinin de daha sonra yakalanarak adliyeye sevk edilmişlerdir⁵²⁶. Yine başka bir belgede, İzmir'e gitmek üzere Tokmak Caddesi güzergâhından Kula'ya gelirken nehr-i Söğüd adlı yerde soyguncuların saldırısına uğrayan posta tatarının kaçtığı ile ilgili bilgi verilerek bu konuda tahkikat yapılması istenmiştir⁵²⁷. Başka bir belgede ise Kula postasının soygunu sırasında

---

⁵²¹ Necdet Aysal, "Çöküşten Mütarekeye Osmanlı'da Haber Alma", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı: 40, Kasım 2007, s. 525

⁵²² AVS, 1308/1891, Cilt II, s. 439

⁵²³ AVS, 1314/1897, s. 473; AVS, 1323/1905, s. 339

⁵²⁴ BOA, DH.MKT, 2087/65.

⁵²⁵ BOA, İ. PT, 8/1315Z-09

⁵²⁶ BOA, DH.MKT, 2010/108.

⁵²⁷ BOA, MVL, 8/36.

gasp edilen paralar hakkında İnegöl nahiyesine bağlı Yalınayak karyesi ahalisinden Hüseyin bin Mestan'ın paraların akibeti ve soygun hakkındaki iddiaları Aydın Vilâyeti'ne bildirilmiştir⁵²⁸.

2.5. SOSYAL HAYAT

2.5.1. Resmi, Özel Binalar ve İşletmeler

Anadolu'nun günümüzde de birçok taşra bölümündeki resmi yapıların, günümüzdeki idarî yapılara benzediği, hatta bugün bile 19. Yüzyıldan kalma resmi binaların faaliyette olduğu görülmektedir. Dönemin önemli kaynaklarından olan 1308/1891 tarihli Salnâmede kazâdaki mevcut resmi ve özel binalar ayrıntılı olarak verilmiştir⁵²⁹.

Tablo 33: Kazâda Bulunan Resmi ve Özel Yapılar

	Kazâ Merkezinde	Nahiye ve Köylerde	Toplam
Dabbağhane	25	15	40
Yağhane	8	9	17
Değirmen	6	9	15
Hamam	3	-	3
Lankâr	5	-	5
Kola (Kula)	8	8	16
Arsa	30	6	36
Kiremithane	7	-	7
Saman Damı	115	304	419
Meyan Fabrikası	1	-	1
Palamut Değirmeni	3	1	4
Un Fabrikası	1	1	2
Kiremit Fabrikası	1	-	1
Mağaza	10	2	124

⁵²⁸ BOA, DH.MKT, 2348/88.

⁵²⁹ AVS, 1308/1891, Cilt II, s. 439

Dükkan	85	490	575
Kahvehane	20	8	28
Salhane	1	-	1
Oda	10	7	17
Han	5	4	9
Postahane	1	-	1
Telgrafhane	1	-	1
Duyun-ı Umumi İdaresi	1	-	1
Kışla	1	-	1
Hapishane	1	-	1
Gazino	1	-	1
Hane	1150	5180	6330
Kütüphane	4	-	4
Müslüman Mektebi	4	2	6
Cami-i Şerif	12	5	17
Mescid	23	50	73
Nakşibendi tekkesi	1	-	1
Uşşakî Tekkesi	2	-	2
Halveti Tekkesi	1	-	1
Türbe	4	-	4
Çeşme ve Sebil	61	28	89
Rum Mektebi	2	-	2
Rum Kilisesi	3	1	4
Rum Hane	-	2	2
Ahır	5	3	5
Fırın	14	9	23
Dakik Loncası	1	1	2

1316/1898 tarihli salnâmede kazâ merkezindeki resmi ve özel binaların sayıları ve türleri de aşağıdaki gibidir⁵³⁰.

⁵³⁰ AVS, 1316/1898, s.361.

Tablo 34: 1316/1898 Salnamesine Göre Kazâ Merkezinde Mevcut Binalar

Hükümet Konağı	1
Redif deposu	1
Cephane	1
Telgrafhane	1
Cami-i Şerif	13
Mescid	8
Tekke	3
Kilise	3
Hane sayısı	5015
Dükkân	485
Hamam	2
Han	8
Un Değirmeni	8
Tasirhane (Ezim evi)	3
Fabrika	1
Un fabrikası	1

Tablodan da görüldüğü ortalama on haneye bir dükkan düşmektedir ki, bu da oldukça yüksek bir rakamdır. Bu da halkın önemli bir kısmının, esnaflıkla ilişkili olduğunu göstermektedir. Kazânın camii, mescit, tekke ve kilise sayılarının o yıllarda ortalama sayısı değişmemiştir. Diğer vilâyet salnâmelerinde de bu sayılar vardır. Burada önemli bir bilgi, sekiz değirmenin yanında, bir de un fabrikasının olduğudur.

Öte yandan özel binalarda, klasik Osmanlı ve Türk mimarisi hakim olup, mahalle ve evlerin yerleşimi de günümüz yapısına benzer niteliktedir. Nitekim yine bu yerleşim şeklinde de İslam'daki aile mahremiyet anlayışının ağır bastığı

görülmektedir. Nitekim bir davada, Kula kasabasının Seyyid Ali mahallesinden Saracoğlu Hacı Hüseyin'in yaptığı binadan Sirkecioğlu Halil'in evinin kadınlara ait olan bölümünün görüldüğü ve yakın olduğundan dolayı, bu yapılan yere duvar çekilmesine karar verilmiştir⁵³¹. Bu kararda olduğu gibi, evlerin haremlik ve selamlık bölümleri ayrı olup, özellikle kadınlara ait bölümlerin dışarıdan görünmemesi konusuna itina gösterilmektedir.

Sicil kayıtlarında, Kula Kazâsına ilişkin çok çeşitli özel mülke konu olan kayıtlar bulunmaktadır. Bir kayıтта, Kula'nın Hacı Abdurrahman mahallesinden Deli Beg oğlu Osman Ağa'nın komşularının yapmış olduğu kuyunun suyunun ve duvarın kendilerine rahatsızlık verdiği ve bu durumun giderilmesini istediğine dair⁵³² müracaatı görülmektedir.

2.5.2. Dinî Cemaatler

Bu dönemde Kula'da Müslümanların çoğunlukta olduğunu ve za sayıda Rumlardan oluşan gayr-ı mislimler bulunmaktadır.

2.5.2.1. Müslümanlar

Her Osmanlı Anadolu şehirlerinde olduğu gibi Kula'da da, Müslüman nüfus çoğunlukta idi. Nitekim kaynaklarımız olan sicil kayıtları, temettuât defterleri ve salnâmelerden de bunu göstermektedir. Nüfus⁵³³, cizye⁵³⁴, varidat (gelir) defterleri⁵³⁵ ve salnâmelerdeki⁵³⁶ bilgilerden yola çıkarak yıl yıl Müslüman ve gayr-ı müslim tebaa nüfusu sayıları hakkında bilgileri görebiliyoruz⁵³⁷.

Belgelerden dinî hassasiyetin olduğu anlaşılıyor. Mesela, Ramazan ayının gelmesi ve oruca başlanabilmesi için "hilalin görülmesi" önemlidir. Günümüzde de güncelliğini koruyan bir konudur. Bu konudaki belgede⁵³⁸ 1288/1871 Şaban ayının

---

⁵³¹ MŞS, 339, 113/2.

⁵³² MŞS, 370, 154/1.

⁵³³ BOA, KK.d._06448; BOA, NFS.d_01614; BOA, NFS.d_01615; BOA, NFS.d_3189; BOA, Y.PRK.UM_4/86

⁵³⁴ BOA, NFS.d_01533.64

⁵³⁵ BOA, ML.VRD.d._0775; BOA, ML.VRD.d._0548

⁵³⁶ Bkz. Tablo 2.10.

⁵³⁷ Bkz. Tablo 2.10.

⁵³⁸ MŞS; 339, 130/2

yirmi dokuzu olan Cumartesi günü İbrahim ibn Süleyman ile Küçük Ahmed Oğlu Ahmed ve Mehmed ibn İbrahim isimli şahıslar hilal gözetlemek ve kâdıya bildirmek üzere bazı şahısların görevlendirilmiştir. Hilalin görülememesi durumunda Şaban ayının otuza tamamlanması, bu durumu cami ve mescid minarelerinden seslenerek ve kandil yakarak ilan edilmesi istenmiştir. Kula'da dinî bilgi ve tahsili olanların tespit edilmeleri ve aralarından iyi seviyede olanların askere gittiklerinde Askeriyede “İmam-Hatiplik” yapmak üzere bildirilmeleri⁵³⁹ talep edilmiştir. 1892 tarihli belgede⁵⁴⁰ de Ramazan'da ahalinin dinî konularda bilgilendirilmesi ve dinî duyarlılığın artırılması için vaaz etmek üzere görevlendirilen Mesud Efendiye gerekli yardım ve kolaylığın gösterilmesi talep edilmektedir.

1328/1910 seneli belgede Kula kazâsı Mendehor karyesinden Değirmenci İstavri'nin kızının Müslümanlığı kabul ettiği ve gerekli ihtida muamelesinin yapılması için Adliye ve Mezahib Nezareti'nce istenilen izahatın gönderilmesi nadiren de olsa ihtida (Müslüman olma) vuku bulmuştur⁵⁴¹. İhtida olayla beraber bir irtida vakası da yaşanmıştır. 1318/1900 tarihli belgede Enderun-ı Hümayun çalışanlarından Mustafa Nuri adlı şahsın memleketi olan Kula'da Köroğlu Hırısto namında birinin kızıyla kilisede nikah yaptığı ve mürted olduğu bilgisi vardır⁵⁴².

2.5.2.2. Gayr-ı Müslimler

Osmanlı Devleti'nin Anadolu topraklarında dinî ve etnik yapısı her ne kadar Müslüman ağırlıklı olsa da, gayr-ı müslimlerin de yer aldığı görülmektedir. Kula Kazâ'sında da müslüman ve gayr-ı müslimlerin bir arada yaşamaktadırlar. Sosyal, dinî, ticarî konularda bir bütün halinde, iç içe ve herhangi bir ayırım olmaksızın hayatlarını devam ettirmektedirler.

Osmanlı hukukunda gerek tâbi oldukları hukuk ve gerekse yargılandıkları mahkemeler bakımından Gayr-i Müslimlerin ayrı bir durumlarının olduğunu görmekteyiz. İslam devletlerinde herkes İslam hukuku ile yargılanmaktaydı. Ancak Osmanlı devletinde Gayr-i Müslimlerin hakları farklı şekilde düzenlenmiştir.⁵⁴³ Can

⁵³⁹ MŞS; 339, 112/3.

⁵⁴⁰ BOA, D. MKT.,1914/82, 22/C/1309/1892.

⁵⁴¹ BOA, DH. İD, 118/321/Z /1328/ 1910.

⁵⁴² BOA, Y. PRK. AZJ. 41/68, 28/Za/1318/1900.

⁵⁴³ Mehmet Akif Aydın, “ Osmanlı Hukuku”(Ed. Ekmelettin İhsanoğlu), **Osmanlı Devleti Tarihi**, C. 1, İstanbul 1999,.s.419.

ve mal güvenlikleri garanti altına alınmıştır. Hukuki durumlarına baktığımızda Müslimler ile birlikte Gayr-i Müslimlere de İslam hukuku kuralları uygulanmış ve davaları Şer'îye Mahkemelerinde görülmüştür. Gayr-i Müslimler evlenme, boşanma, nesep, velayet, vesayet gibi konularla ilgili davaları kendi reisleri önünde cemaat mahkemelerinde görebilirlerdi.⁵⁴⁴ Osmanlı Devletinde Gayr-i Müslimlerin bu ahvalî şahsiyetleri ile ilgili olarak ihtilaflarını isteğe bağlı olarak bakan ve kilise ile sinagogların bünyesinde kurulan mahkemelere cemaat mahkemeleri denilmektedir.⁵⁴⁵

Müslüman tebaa ile Gayr-ı müslim tebaa arasındaki anlaşmazlıklarda da yine şer'î mahkemelerin yetkili olduğu görülmektedir. 370 numaralı sicil defterinde, Kula'nın Hacı Abdurrahman Mahallesinden Deli Bey oğlu Osman Ağa, mahallede bulunan kuyunun suyuna Rum Aleksandır ve oğullarının yapmış olduğu helanın çirkefinin karışmakta olduğu, ayrıca bu kuyunun kenarına duvar yaptıklarından şikayetle bu kişilerle olan tartışmalarının giderilmesi konusunda mahkemeye başvurmuş ve karşı tarafın bu durumu düzeltmesi konusunda uyarılmıştır.⁵⁴⁶

Karşılaştığımız farklı ve ilginç bir uygulamada da; Simkeş esnafından Çarıklı oğlu Simon ile Tavukçu oğlu Sarab'ın hapiste oldukları ve Paskalya ertesinde tekrar teslim olmak kaydıyla Paskalya Bayramını evde geçirmek üzere Katolik Patriği tarafından yapılan müracaattır.⁵⁴⁷

Dinleri farklı olsa da toplumda bunun bir ayrışmaya sebep olmadığı, her türlü insanî, ticarî ve hukukî konularda birbirlerini desteklemişlerdir.

---

⁵⁴⁴ Abdullah Demir, **Türk Hukuk Tarihi**, Yitik Hazine Yayınları, İstanbul 2011, s. 79.

⁵⁴⁵ Mehmet Akif Aydın, "Osmanlı Devletinde Mahkeme", **DİA** C. 27, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2001, s.342.

⁵⁴⁶ MŞS, 370, 154/1.

⁵⁴⁷ BOA. A.DVN. 113/17

2.6. HUKUKÎ KONULAR

2.6.1. Evlenme ve Boşanmalar

2.6.1.1. Evlenmeler

Osmanlı Devleti'nde evlenme ya da evlilik akdi, İslami usullere göre olup, şahitler huzurunda evlenen erkek, zevcesine nikah mihri verirdi. İslam hukukunda mihrin muhakkak verilmesi gerekmektedir. “Herhangi bir Müslüman ile evlenen kadın zimmî de olsa mihir adıyla bir mala (para) müstahak olur. Mal ile mübadeleleri kabil olan bir menfaat de mihir olabilir”⁵⁴⁸. Mihrin mutlaka nikah akdi sırasında zikredilmesi lazımdır. Günümüzdeki imam nikahıyla benzerlik arzeden bu akitte, taraflara birbirleri ile evlenmek istedikleri sorulur ve şahitler de buna şahadet ederdi.

Kâdî ya da nâib tarafından şahitler huzurunda kıyılan nikah kayda geçirilirdi. Bu kayıtların dönemimize ait sicillerde üç şekilde tutulmuştur. Birinci kayıt şeklinde; ailelerin ismi-lakabı, evlenecek şahısların isimleri, meskun oldukları yer (köy-mahalle) zikredildikten sonra şahitlerin isimleri, mihrin miktarı söylenir. Nikaha mani bir durumun ve kızın askerde nişanlısın olmadığı vurgulandıktan sonra mihr miktarları tespit edilerek nikah tamamlanır⁵⁴⁹. Buna benzer onlarca örnek vardır. Kıyılan nikahların çoğunluğu vekalet verilerek kıyılmıştır⁵⁵⁰.

İkinci kayıta ise kıyılan nikahlar tarih sırasına göre kaydedilmiştir. Listede nikahın kıyılma sırası, isimler ve tarih mevcuttur⁵⁵¹. Üçüncü kayıt ise resmi bir belge özelliği taşımaktadır. “İzinnâme kuyudâtı” veya “şahadetnâme” tarzında tutulan belgelerdir. Bu belgelerde nikahın kimler arasında kıyıldığı, şahitler ve nerelerde iskân ettiklerini belirten açık bilgiler vardır. Ayrıca belgenin altında birinci ve ikinci muhtarlar ait mühür ve imzalar mevcuttur⁵⁵².

Gayr-ı müslimlerde ise nikah akdine ilişkin kutlama ya da törenler, kendi örfi kuralları çerçevesinde olup, ancak evlilikler kayıt altında tutulurdu. Öte yandan evlilik öncesi nişan ve söz merasimleri de, günümüzdeki gibi bölgelere göre farklılık

⁵⁴⁸ Ömer Nasuhi Bilmen, **Hukuk-u İslamiyye ve Istilahât-ı Fıkhiyye Kamusu**, İ.Ü.H.F. yayını, Cilt:2, İstanbul, 1950, s.121-122

⁵⁴⁹ MŞS, 339, 173/1; 371, 69/1; MŞS, 380, 35/1; MŞS, 380, 21/2

⁵⁵⁰ MŞS, 373, 85/1; MŞS, 373, 139/1; MŞS, 373; 153/1

⁵⁵¹ MŞS, 387 nolu defterin tamamı.

⁵⁵² MŞS, 404, 406 ve 407 no'lu defterler.

gösterse de, genellikle askerlik yaptıktan sonra evlenilirdi. Gayr-ı müslimlerde ise askerlik görevi bedelli olarak yerine getirildiğinden, bu durum daha çok Müslüman tebaa için geçerliydi. Askerliğin evliliğe engel olmasının bir diğer yönü de, nişanlıların askerdeyken, kızların başkalarıyla evlenmesi durumuydu. Kula kazâsında, sicil kayıtlarına göre bazı askerlerin memleketlerinde nişanlılarının bulunduğu, bu nişanlılarının başkaları ile evlendirilmemeleri için talepte bulduklarından dolayı, bu hususa dikkat edilerek nişanlısı askerde olan kızların başkalarıyla evlendirilmelerine mani olunmasına dair karar yer almaktadır⁵⁵³.

Kazâ'da evlenme olaylarında vekalet kullanıldığı da yine belgelerden görülmektedir. Bir belgede, Kula kazâsının Babuşlu köyünden Kara Haliloğlu'nun kızı Fatma'ya Kazıklıoğlu İbrahim'in talip olduğu, evlenmelerine bir mani olmadığı ve kıyılan nikahın da vekaleten kıyıldığı görüyoruz⁵⁵⁴.

Evlilik kurumunda sicil defterlerinde dikkati çeken bir uygulama, kocaların kadınların kendilerine itaat veya aralarındaki tartışmalı konuların çözümü hususunda kâdiya başvurmalarıdır. 370 numaralı sicil defterinde, Kula kazâsından Görez köyünden Hasan Beşeoğlu Mehmed, zevcesi Dudu'nun kendisinden hâmile olmasına rağmen, kendisine itaat etmediğinden, mahkeme tarafından zevcesine itaat konusunda tenbih olunması talebinde bulunmuştur⁵⁵⁵. Yine Görez köyünden Hasan Beşe oğlu Mehmed, Kula kazâsından Dudu'yu belirli bir miktar mehir ile nikâhladığından, zevcesinin kendisine itaat etmesi hususunda uyarılmasını talep etmiştir⁵⁵⁶.

Sicillerde evliliklerle ilgili bir konu da nişanlılık ve nişanın bozulması konusudur. Nişanlı kızlar, askerdeki nişanlılarını beklemektedir. Ancak bazı nişanlıların mağduriyet şikayetleri üzerine bu konu sicilde ele alınarak, bunun önüne geçilmesi istenmiştir⁵⁵⁷. Hatta nikah kıyılırken “tezvice mani-i şer'i ve Asâkir-i Şahânedede nişanlısı olmadığı” ifadesinin kullanılması, bu hususun dikkate alındığını göstermektedir⁵⁵⁸. Buradan kızların ya da ailelerinin askerdeki nişanlılarını beklemediklerini veya başka bir sebepten dolayı nişanlı değilmiş gibi kızlarını

---

⁵⁵³ MŞS, 339, 90/1.

⁵⁵⁴ MŞS, 380, 21/ 2; MŞS, 380, 35/1

⁵⁵⁵ MŞS, 370, 148/ 1.

⁵⁵⁶ MŞS, 370, 132/ 1.

⁵⁵⁷ MŞS, 339, 90/1

⁵⁵⁸ MŞS, 339, 4/2 ; MŞS, 406, 21/

başkalarına nişanladıklarını anlıyoruz. Nadirattan da olsa çok eşlilik de mevcuttur⁵⁵⁹. Şer'i mahkemelere evlilik için başvurulmakta olup, bu sebepten dolayı müstakil defter tutulmaktaydı⁵⁶⁰. Evliliklerde, her iki tarafın rızası gözetilmekle beraber, velilerin izni esas alınmaktaydı⁵⁶¹. Buna göre evliliğine bir mani bulunmayan hallerde, “tezvice mani-i şer'i ve Asakir-i Şahanede nişanlısı ve nikahlısı olmadığı” ibaresi kullanılırdı⁵⁶².

2.6.1.2. Boşanmalar

Osmanlı Devleti, İslam hukukuna uygun toplumsal normlarının olması nedeniyle, boşanmalar da İslam hukukuna uygun olarak gerçekleştirilmekteydi. Öte yandan evliliklerin izinle, boşanmaların ise belge ile olduğu görülmektedir. Örnek olarak Kula kazâsının Araplar köyünden Düz Araplar mahallesinden zenci Mustafa, zevcesi olan Aişe'yi, Mehmed isminde bir şahsın zevcemdir diye zabt ettiğini bildirmiş, kendisinin Aişe ile evlenirken boşanma belgesi ve evlilik izinnamesini mahkemeye ibraz ettiğini bildirerek zevcesi Aişe'nin kendisine teslim edilmesini talep etmiştir⁵⁶³.

Evlenmelerine dinen engel bulunan ancak bunun sonradan farkına varılması üzerine çiftlerin de boşanmasına karar verilmiştir. Bir davada, Kula'nın Seyyid Ali mahallesinden Hani Güllü Hanım eşi olan Mustafa Efendi ile süt kardeşi olduğunu öğrendiğinden nikâhının fesih edilmesini talep etmiş⁵⁶⁴ ve nikah fesih edilmiştir.

Boşanmalarda işkence, darp gibi durumlar da yine şer'i mahkemelerin konusu olup, boşanma davalarında da yine mal taksimatı mahkemelerce yetkilendirilmiştir. Bir davada, Kula'nın Tepe köyünden Fatıma'yı kocası olan Hüseyin, işkence ederek, küfürler ederek kovmuş ve boşamıştır. Fatıma da kendisine Abdurrahman Ağa'yı vekil tayin edip mahkemeye başvurup, kocasının elinde olan birçok eşyasını ve toplamda üç bin iki yüz yetmiş kuruş kıymetli eşyalarını talep ettiği ve kendisine alıverilmesi için Hüseyin Efendi'ye mahkeme tarafından uyarıda bulunduğu⁵⁶⁵

⁵⁵⁹ MŞS, 427, 25/2; MŞS, 427, 14/3; MŞS, 339, 3/1; MŞS, 394, 4/3

⁵⁶⁰ MŞS, 404; 406 ve 407 numaralı defterlerde bu kayıtlar yer almaktadır.

⁵⁶¹ MŞS, 406, 1-20

⁵⁶² MŞS, 339, 4/2; MŞS, 339, 90/1.

⁵⁶³ MŞS, 370, 124/1.

⁵⁶⁴ MŞS, 400, 1/1.

⁵⁶⁵ MŞS, 400, 46/1.

görülür. Yine aynı defterde, Kula'nın Narıncalı karyesinden Fatıma'nın yedi yıllık eşi Fatıma'yı evden kovduğundan, Fatıma'nın kendisine nafaka verilmesini talep ettiği ve mahkeme tarafından günlük iki akçe nafaka tayin olunur⁵⁶⁶.

Küçük yaşta bir çocuğun anne-baba ya da bakılmakla yükümlü olduğu kimsenin vekâletiyle evlenmesi mümkün olduğu, ancak böyle bir evlilik olsa bile yine aynı sebepten (yaşının küçüklüğü) dolayı nikâh feshedilebilmektedir. 339 numaralı sicil defterinde, sekiz yaşında bir kızın annesinin isteği ve vekâletiyle evlendirildiği, ancak amcaoğlunun itirazı sonucu nikâhının feshedildiği görülmektedir⁵⁶⁷.

İlginç sayılabilecek boşanma davalarından biri; Seyid Ali Mahallesinden Emine ile Osman nikahlı iken Osman'ın aynı mahalleden Fatma isimli bir kadınla uygunsuz bir şekilde yakalanması üzerine ,”eğer bir daha o kadına (Fatma'ya) gidersem, eşim Emine benden talak-ı selase ile boş olsun” der. Ancak o kadınla tekrar ilişkiye girip hatta nikâh kıyması üzerine, Emine'nin mahkemeye başvurarak “boş” sayılmasını ve kendisine nafaka bağlanması talep etmiştir⁵⁶⁸.

Kula kasabasının Cami-i Cedid Mahallesinden Ayşe ile Mustafa nikahlanmış olup, zifaf gecesinde Mustafa Ayşe'nin bakire olmadığını söyleyip kovmuş, mallarına el koymuş ve boşamıştır. Ayşe ise bekâretinin Mustafa tarafından alındığını söyleyerek mallarının geri verilerek nafaka talebinde bulunmuştur⁵⁶⁹.

Evlilik ve boşanma sayıları ilgili gördüğümüz bir kaynak da salnâmelerdeki kayıtlardır. Bazı senelerde evlilik ve boşanma oranları arasında, sebebini bilemediğimiz, çok ciddi diyebileceğimiz farkalar vardır.

---

⁵⁶⁶ MŞS, 400, 71/1

⁵⁶⁷ MŞS, 339, 32/4.

⁵⁶⁸ MŞS, 373, 49/1

⁵⁶⁹ MŞS, 373, 175/1

Tablo 35: Evlenme ve Boşanma Oranları

	Evlenme	Boşanma	Boşanmanın Evlenmeye Oranı %
1314/1896 ⁵⁷⁰	472	20	4,24
1315/1897 ⁵⁷¹	387	45	11,63
1316/1898 ⁵⁷²	358	50	13,97
1317/1899 ⁵⁷³	439	69	15,72
1320/1902 ⁵⁷⁴	379	39	10,29
1321/1903 ⁵⁷⁵	484	35	7,23
1323/1905 ⁵⁷⁶	380	20	5,26

2.6.1.3. Vâsi, Nâzır, Kayyım Tayini ve Nafaka

Osmanlı Devleti içerisinde vâsi, nazır, kayyım tayini ve nafaka işlemleri de şer'î kurallara göre düzenlenmiş olup, bu konudaki anlaşmazlıklarda da yine hüküm sahibi şer'îye mahkemeleri olarak gösterilmektedir.

Nafaka işlemlerinde, sadece boşanmalar değil, aynı zamanda eşin vefatı ve bakacak kimsesi olmayanlar için mahkeme tarafından nafaka bağlanmaktaydı. Bir davada, Kula kazâsında Ahi mahallesinden vefat eden Şabcıoğlu Halil'in vâsisi olan Elife hanım tarafından mahkemeden nafaka talep edilmiş ve günlük iki kuruş nafaka takdir edilmiştir⁵⁷⁷.

Vekalet işlerinde, aile büyüklerinin de vekalet ettiği görülmektedir. Eşi vefat etmiş olan Kalaşoğlu İsa'nın zevcesi ve çocuklarının vâsisi olan Hatice hatun, eşinden kalan sınırları belirli yerlerin müzayede ile satılmasını asaleten ve vekaleten talep etmiştir⁵⁷⁸.

⁵⁷⁰ AVS, 1314/1896, s. 434

⁵⁷¹ AVS, 1315/1897, s. 477

⁵⁷² AVS, 1316/1898, s. 458

⁵⁷³ AVS, 1317/1899, s. 406

⁵⁷⁴ AVS, 1320/1902, s. 366

⁵⁷⁵ AVS, 1321/1903, s. 356

⁵⁷⁶ AVS, 1323/1905, s. 342

⁵⁷⁷ MŞS, 339, 99/2.

⁵⁷⁸ MŞS, 370, 122/1.

Vekâlet konusunda müslim-gayr-ı müslim ayırımının da olmadığını, birbirine vekil olduklarını mükerrer örneklerde görebiliyoruz. Kuzguncuk mahallesinden Rum milletinden Engele'nin Kostanti'den alacağına dair kendisine Ali Rıza Efendi'yi vekil tayin ettiğine dair vekalet verdiğini⁵⁷⁹ ve Hacı Abdurrahman mahallesinden İbrahim Ağa'nın aleyhinde açılacak davalar için her konuda Emin Ağa'yı vekil tayin etmiştir⁵⁸⁰.

2.6.1.4. Miras ve Tereke İşleri

Tanzimat sonrasında miras ve tereke işleri gibi şer'i konular Şer'îye mahkemelerine kaldığından, bu mahkemelerin sicillerinde daha çok miras, terek gibi konular işlenmiştir. Kula Kazâsı'nın incelendiği 22 sicilin büyükçe bir bölümü miras ve tereke işlerine ayrılmıştır.

Kula kazâsı mahallelerinden Taş Mahallesinde sakin iken vefat eden Asi oğlu Mehmed bin Halil'in veraseti zevcesi Fatıma binti Ahmed, validesi Şerife binti Abdullah ve kız karındaşları Fatıma, Habibe ve Aişe ile kızı Ümmühan'a kalmıştır ve terekesi listelenmiştir⁵⁸¹. Burada, sicil defterlerinde varise kalan terekelerin teferruatlı olarak listelendiği ve kayıtlarının düzenli tutulduğu görülmektedir. Benzer şekilde, Kula kazâsının Hacı Abdurrahman Mahallesinden olup vefat eden Ömer Ağaoğlu Hacı Mehmed bin Hacı Süleyman'ın veraseti zevcesi Aişe, kızları Fatıma, Dudu ve Saide, kız kardeşi Emine olup, terekesinin listesi ve taksimi sicil defterinde teferruatlı olarak verilmektedir⁵⁸². Yine aynı defterde, Kula kasabasında Nişancı Mahallesinden olup vefat etmiş olan Şabcıoğlu Hafız Ali Efendi'nin veraseti zevcesi Aişe, annesi Aişe babası Mehmed, kızı Aişe olup, terekesinden mallarının taksimi ve listesi⁵⁸³ verilmiştir. Aynı defterin 66. sayfasındaki ilk hükümde de, Kula kasabasına bağlı Cami-i cedid mahallesinde bulunup vefat etmiş olan Hacı Ali bin Ahmed'in veraseti zevcesi Elife hatun, oğulları Mehmed, Ahmed, Hüseyin olup, terekesinin varisleri arasında taksimi ve mal listesi⁵⁸⁴ yer almaktadır.

---

⁵⁷⁹ MŞS, 380, 18/3.

⁵⁸⁰ MŞS, 384, 1/2.

⁵⁸¹ MŞS, 339, 1/1.

⁵⁸² MŞS, 339, 2/1.

⁵⁸³ MŞS, 339, 99/1.

⁵⁸⁴ MŞS, 339, 66/1.

Yine sicil defterlerinde, terekenin yanında hibe ve feragat işlemlerinin de kayıt altında olduğu görülmektedir. Bir kararda, Mehamid mahallesinden vefat eden Tabanoğlu Mehmed'in veraseti zevcesi ve çocuklarına intikal etmiş olup bunlarla ilgili bir takım hibe ve ferağ işlemleri hakkındaki hüccet sicil defterinde kayıt altına alınmış olduğu görülmektedir⁵⁸⁵.

Sicillerde sadece Müslüman ahalinin değil, gayr-ı müslim ya da ecnebi kökenli tebaanın da kayıtları vardır. Kula kazâsında Göle köyünden vefat eden Cekioğlu Yorgi veled Şeyik'in veraseti zevcesi Mirisgüle, kızı Nana, oğlu Penako ve Yemid ve Esterdi, Lembeş ve Ayrile'ye kalmış olup terekesinin listesi ve taksimi sicil defterinde yer almaktadır⁵⁸⁶.

Sicillerde ayrıca, veraset ile ilgili kimin vâsi olduğuna dair kayıtlar da bulunmaktadır. Örnek olarak Hacı Abdurrahman Mahallesinden vefat eden Kemanecioğlu Mehmed bin Ahmed'in veraseti, zevcesi Ümmühan, kız kardeşi Aişe ve erkek kardeşi oğulları Süleyman ve Mehmed olup, terekesinin listesi ve taksimi⁵⁸⁷ sicil defterine kayıt edilmiştir.

Miras ve tereke işlerinde, evlenirken verilen nikah mihrinin de terekeye konu olduğu görülmektedir. Bir davada, Kula kasabasına bağlı Yeniköy'de sakin olup Fatıma'nın kocası ölmüş olup, kocasında mihirden alacağı olan seksen üç kuruşu terekesinden talep ettiğine dair⁵⁸⁸ bilgi verilmektedir.

Miras ve tereke işlemleri sadece vefat edenin kalan mallarının paylaşılmasını değil, aynı zamanda kalan borçlarının da vâsiye intikal ettiğini göstermektedir. Bir davada, Kuzguncuk mahallesinden Pazarlıoğlu Enaşaş'ın Hacı İlyas mahallesinden Yavli'den 4860 kuruş alacağı olup, Yavli vefat ettiğinden varislerinden talep ettiği 1690 kuruşunu tahsil edip geriye 3165 kuruş alacağının kaldığına dair⁵⁸⁹ hüküm verilmiştir. Dolayısıyla borçların da vâsilere geçtiğini ve borç hangi şartlarda alındıysa ödemesi de aynı şartlarda yerine getirildiği görülmektedir.

Borcun miras olarak kalması sadece ebeveyn ile aile arasında değil, kardeşler arasında da söz konusu olmaktadır. Esasen borcun miras olarak vâsiye kalmasının temel şartı, vâsinin vâsilik görevini kabul etmesiyle ortaya çıkmaktadır. Cami-i atik

---

⁵⁸⁵ MŞS, 339, 1/2.

⁵⁸⁶ MŞS, 339, 12/2.

⁵⁸⁷ MŞS, 339, 25/1.

⁵⁸⁸ MŞS, 339, 75/1.

⁵⁸⁹ MŞS, 339, 90/2.

mahallesinden Seferoğlu Hacı Mustafa Ağa, aynı mahalleden vefat etmiş olan kardeşi Hacı Hüseyin'in toplam dokuz bin sekiz yüz yirmi dokuz kuruş borcu olduğunu ve bu meblağı varislerine ödeyeceğini taahhüt ettiğine dair⁵⁹⁰ karar verilmiştir.

Miras işlemlerinde, vâsi tayini de yine şer'i mahkemeler tarafından yürütölmektedir. Buna örnek olarak Cami-i atik mahallesinden vefat eden Sefer oğlu Hacı Hüseyin'in küçük kızı ve küçük oğullarına zevcesi Emine'nin vâsi tayin edildiği görölmektedir⁵⁹¹. Dolayısıyla vâsi tayininin de günümüz hukuk sistemine benzer bir yapıda olduğu görölmektedir. Bir başka veraset davasında, Selendi köyünden olup İkinci Ordunun Birinci Bölüğünün Birinci Sıhhiyesinde askeri hizmetini yaparken vefat eden Hacı Sinanoğlu Hüseyin'in varisleri, Alaşehirlioğlu Mahmud'dan babalarının alacağı olduğunu iddia etmeleri ve bu alacak talep edilmiştir⁵⁹².

---

⁵⁹⁰ MŞS, 370, 4/1.

⁵⁹¹ MŞS, 370, 41/2.

⁵⁹² MŞS, 370, 62/1.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM İKTİSADÎ DURUM

Osmanlı Devleti'nin genelinde olduğu gibi Kula Kazâsı'nda da ekonomik yapı, tarım ve hayvancılığın ön planda olduğu söylenebilir. Bölgenin arazi durumu ve ekime uygun ürünlerin tarımının yanında, büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık da bölge ekonomisinde etkili olmuştur. Bunun yanında Kula'da, hane halklarının ihtiyaçlarını karşılamak üzere az da olsa ticari tarımın ve meslek erbabının mevcudiyetinden bahsedilebilir.

3.1. TARIM VE HAYVANCILIK

Tarım ve hayvancılık, Osmanlı Devleti'nin geneline yayılmış olan şartlara paralel olarak, bölge ekonomisinin en önemli getiri kalemlerinin başında gelmektedir. Bölgede hem Akdeniz, hem de karasal iklimin özelliklerinin görülmesi, tarımsal ve hayvansal üretimin daha geniş bir yelpazeye yayılmasına neden olmuştur. Buna ilave olarak dağ kütlelerinin denizin etkisini kesmesi neticesinde, Akdeniz ve karasal iklimin bitki örtüsünün bir arada görülmesi söz konusudur. Bölgenin bu özelliği geçmişten günümüze bölgede yapılan tarım ve hayvancılığı etkileyen en temel etkenlerin başında gelmektedir.

3.1.1. Arazi Durumu ve Yetiştirilen Ürünler

Kazânının arazi yapısının günümüzdeki durumuna benzer olduğu temetuat defterleri ve sicil defteri kayıtlarından da anlaşılmaktadır. Özellikle temettuât defterlerinde, birçok hanenin geliri arasında bağ ve tarım arazisi olduğu görülmektedir.

Kazânın arazi durumuyla ilgili 1889 tarihli salnâmede, Kazâda arazinin tamamı 1681 km²'dir. Bunun 400 km² si ekilen, buna karşılık ekime uygun olup ekilemeyen 20 km², ayrıca 1251 km² 'nin de ekime elverişli olmadığı, 10 km² 'nin de orman arazisinin olduğu kaydedilmektedir⁵⁹³.

---

⁵⁹³ AVS, 1306/1889, s. 727.

Öte yandan zaman zaman bölgedeki kuraklık sebebiyle tohumluk zahire kıtlığı çekildiği ve maliye ile dahiliye nezaretinin bu konuda ahaliye destek vermiştir. 1317/1899 tarihli bir belgede, Kula kazâsındaki muhtaç ahaliye tohumluk zahire verildiği görülmektedir⁵⁹⁴. Yine başka bir belgede, Tarlalarında zuhur eden bir kurt ve kuraklık sebebiyle mahsul alamayan Kula kazâsının bazı köylülerine tohumluk buğday, arpa veya bedeli paranın Ziraat Bankası'ndan verilmesi talebi⁵⁹⁵ yer almaktadır.

Arşiv belgelerinde görülen tarımla ilgili önemli bir konu da, bölgede çekirge istilasının yaşanmasıdır. Çekirge afeti dönem dönem yaşanmıştır. 1266/1850 senesinde, Saruhan ve Kula'ya çekirge istilasının zuhur ettiği⁵⁹⁶ görülmektedir. Yine, 1269/1853 senesine ait belgede ise Kula kazâsına çekirge istilasından dolayı, o seneki aşar vergisi affedilmiştir⁵⁹⁷. 1328/1911 tarihli belgede de, Bergama, Kula, Eşme, Menemen ve çevresinde çekirge ile mücadele için Hazine'den yüzbin kuruşluk tahsisat ayrılmıştır⁵⁹⁸.

İlçe arazisi tarımın gelişmesine uygun olmadığından ziraat ürünlerini ancak halk kendi ihtiyaçları kadar eker biçer. Kazâda arpa, buğday, afyon, nohut, burçak, susam, bakla, darı, soğan ve bostan yetiştirilir⁵⁹⁹. Çok yaygın olmasa da üzüm yetiştirilmektedir⁶⁰⁰. Bunlardan buğday, arpa, palamut, bakla, afyon, armut dışarıya satılırdı⁶⁰¹. İhraç olan arpanın büyük bir ekseriyeti İzmir'e gönderilmekteydi⁶⁰² İhtiyaç olan Zeytinyağı, haşhaş, bakkaliye eşyaları, yün yapağı ithal edilirdi⁶⁰³.

Bir belgemizde de, halkın geçim kaynaklarından olan palamut ağaçların korunması ve rastgele kesilmesine engel olmak için şikayette bulunduğğu ve bu işi yapanların cezalandırılması istenilmiştir⁶⁰⁴. Zira palamut deri ve boya sanayiinde kullanılmakla beraber ihraç edilen bir mahsuldü⁶⁰⁵.

---

⁵⁹⁴ BOA, BEO, 132/107358

⁵⁹⁵ BOA, DH.MKT, 2288/115.

⁵⁹⁶ BOA, A.MKT.MHM, 21/45.

⁵⁹⁷ BOA, A.AMD, 44/53.

⁵⁹⁸ BOA, MV, 139/36.

⁵⁹⁹ AVS, 1311/1893, s. 270; AVS, 1313/1895, s. 438

⁶⁰⁰ MŞS, 370, 73/1.

⁶⁰¹ AVS, 1312/1894, s. 445

⁶⁰² AVS, 1315/1897, s. 478

⁶⁰³ AVS, 1313/1895, s. 438

⁶⁰⁴ BOA, BEO, 2467/15

⁶⁰⁵ AVS, 1313/1895, s. 437

3.1.2. Hayvancılık

Hayvancılık Osmanlı Devletinin tarımdan sonra en önemli gelir kaynaklarından birisi olup, özellikle büyükbaş ve küçükbaş hayvancılığı günümüze kadar devam ettiği bilinmektedir. Kula kazâsının hayvancılık durumuna ilişkin en kapsamlı bilgiler, döneme ait temettuât defterlerinden görülmektedir. Bu defterlerde, özellikle belli başlı hayvan türlerinin ön planda olduğu ve bunların belli mahallelerde çoğunlukta olduğu görülmektedir. Çok ayrıntılı olmasa da genel hatlarıyla bilgi vereceğiz. Ayrıca Sicillerdeki tereke ve miras davalarında da sahip olunan hayvanların çeşitliliği ve sayıları hakkında bilgiler görebilmekteyiz.

Öte yandan kazâda hayvancılıkla ilgili zaman zaman şer'îye mahkemelerinin Tanzimat sonrası yapısına dahi konu olabildiği kaynaklardan anlaşılmaktadır. 370 numaralı Şer'îye Sicil defterinde, Selendi nahiyesinden Hacı Tanumoğlu Hasan, kaybolan merkebinin Bilal isimli şahsın yanında bulduğunu ve kendisinden alıverilmesi talebi⁶⁰⁶ ile Mukabili köyünden Kocabaşoğlu Mustafa'nın kaybolan elli üç koyununun yine aynı köyden Halil'in elinde olduğu ve biran önce kendisine iadesi⁶⁰⁷ talepleri vardır. Aşağıda 1308/1891 tarihli salnâmede bu seneye ait kazâda bulunan toplam hayvan sayısı verilmiştir⁶⁰⁸.

Tablo 36: Kula Kazâsı Toplam Hayvan Sayısı

Öküz	Koyun	Keçi	İnek	Manda	Düve	Beygir	Katır	Eşek
4070	57100	80239	5130	82	716	1115	33	4202

⁶⁰⁶ MŞS, 370, 197/1.

⁶⁰⁷ MŞS, 373, 5/1

⁶⁰⁸ AVS, 1308/1891, s.727

3.1.2.1. Küçükbaş Hayvan

Kazâda küçükbaş hayvancılık daha çok belli mahallelerde yoğunlaşmaktaydı. Büyükbaş hayvancılık ise kazâ genelinde daha yaygındı. Temettuât defterlerindeki kayıtlara göre kazâ genelinde başlıca küçükbaş hayvanlar ve dağılımları aşağıdaki gibidir.

Tablo 37: Kula Kazâsı Küçükbaş Hayvan Sayıları

Mahalle Adı	Koyun/ kuzu	Keçi	Sağman Çanem	Oğlak
Cami-i Cedid Mahallesi ⁶⁰⁹	30	55	104	28
Bey Mahallesi ⁶¹⁰	153	70	66	15
Cami-i Atik Mahallesi ⁶¹¹	-	7	-	-
Hacı Abdurrahmanlar Mahallesi ⁶¹²	50	123	204	37
Hızır İlyas Mahallesi ⁶¹³	122	62	52	14
Kuzguncuk Mahallesi ⁶¹⁴	237	698	903	38
Kızılkaya Mahallesi ⁶¹⁵	279	10		
Mehamid Mahallesi ⁶¹⁶	4	15	-	5
Seyid Ali Mahallesi ⁶¹⁷	-	11	-	-
Taş Mahallesi ⁶¹⁸	21	26	185	6
Uşşaki Mahallesi ⁶¹⁹	6	16	32	6

Tabloda da görüldüğü gibi bazı mahallelerde küçükbaş hayvancılık daha yaygındı. Öte yandan kazâda en fazla keçinin yaygın olduğu, bunu ise koyunun

⁶⁰⁹ BOA, ML.VRD. TMT.d_08539

⁶¹⁰ BOA, ML.VRD. TMT.d_08531

⁶¹¹ BOA, ML.VRD. TMT.d_08548

⁶¹² BOA, ML.VRD. TMT.d_08544

⁶¹³ BOA, ML.VRD. TMT.d_08521

⁶¹⁴ BOA, ML.VRD. TMT.d_08529

⁶¹⁵ BOA, ML.VRD. TMT.d_08523

⁶¹⁶ BOA, ML.VRD. TMT.d_08523

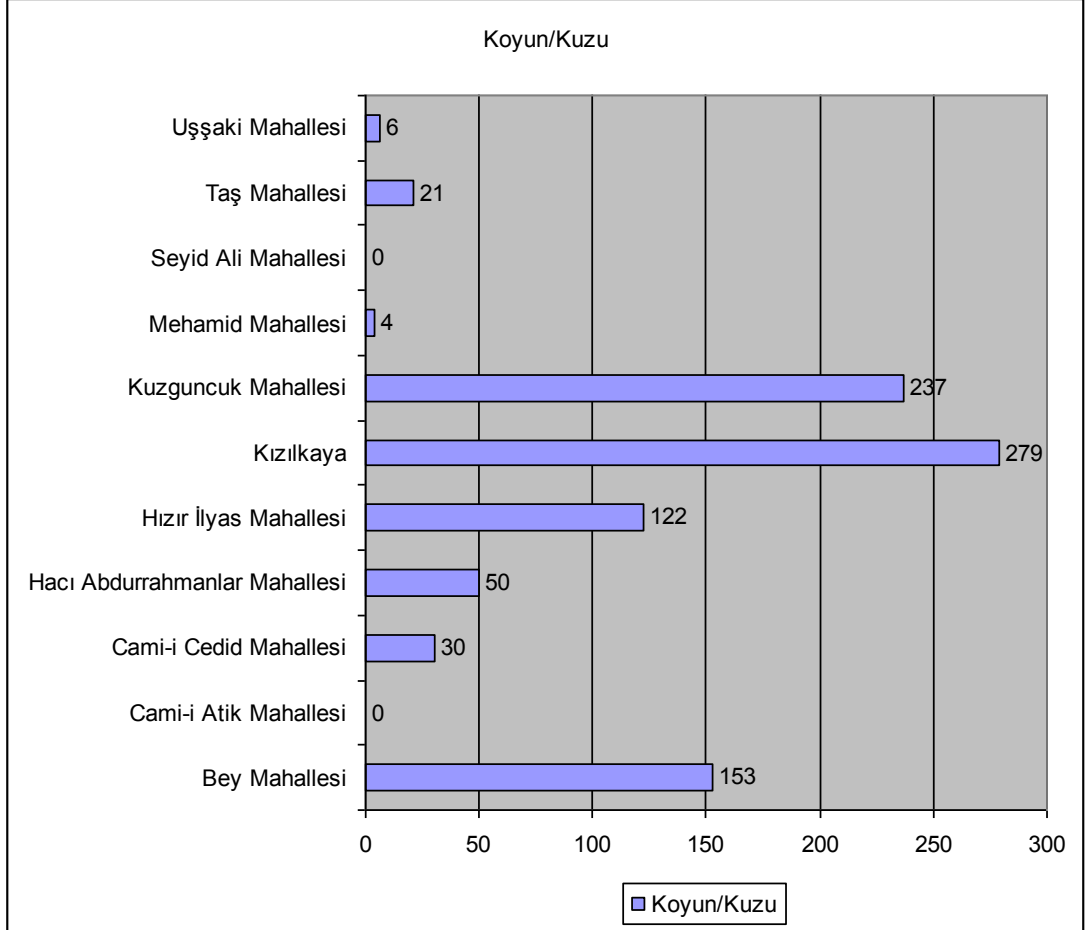
⁶¹⁷ BOA, ML.VRD. TMT.d_08540

⁶¹⁸ BOA, ML.VRD. TMT.d_08558

⁶¹⁹ BOA, ML.VRD. TMT.d_08522

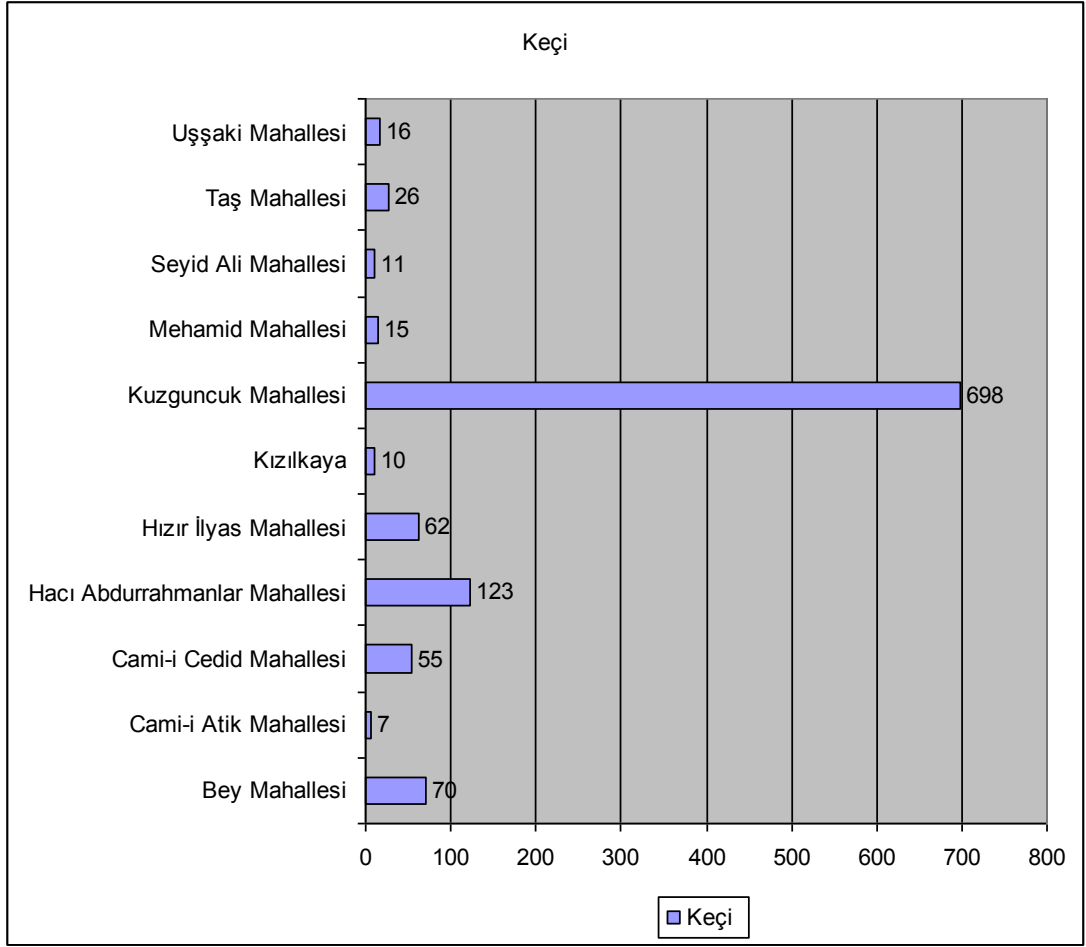
izlediği görülmektedir. Koyun/kuzu sayılarının mahallelere göre dağılımları Şekil 9'da verilmektedir.

Şekil 9: Mahallelere Göre Koyun/Kuzu Dağılımı

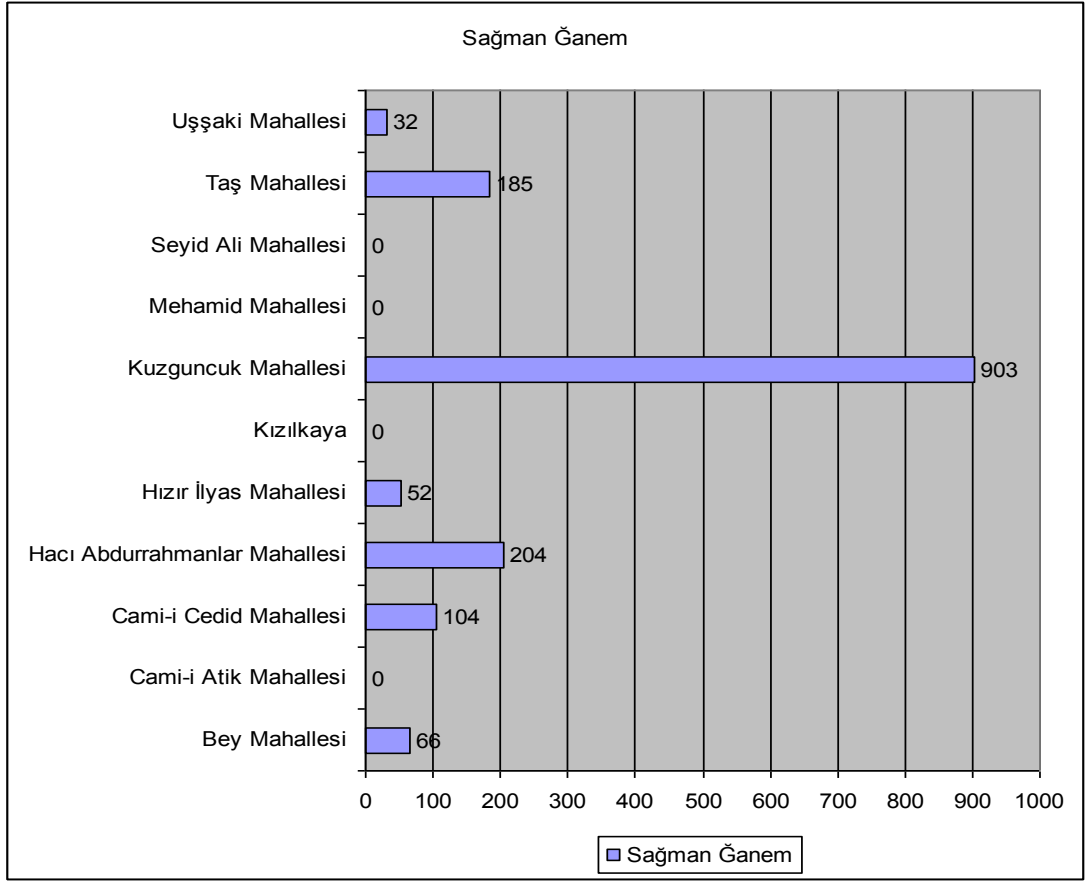
Şekilde de görüldüğü gibi, kimi mahallede koyun ve kuzu sayısı oldukça az olurken, bazı mahallelerde ise oldukça yüksektir. Bunun nedeni, o mahallelerde küçükbaş hayvancılığın bir meslek olarak yapılması vardır. Bunun dışında yerli halk, kendi günlük ihtiyaçlarını karşılamak için de koyun ya da kuzu yetiştirmektedir. Mahallelere göre keçi dağılımı Şekil 10'da gösterilmektedir.

Şekil 10: Mahallelere Göre Keçi Dağılımı

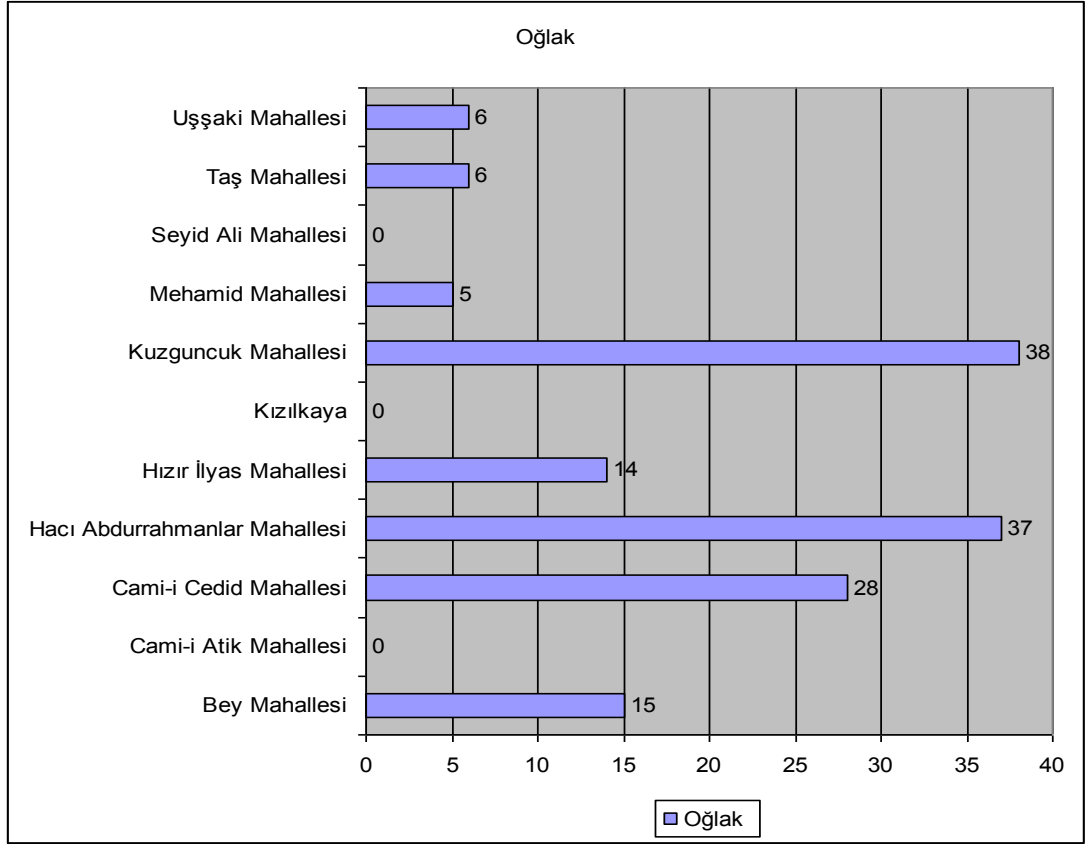
Keçinin de genellikle birçok hanede iki, üç adet beslendiği görülmektedir. Ancak bazı mahallelerinde, sayıları 211 civarında keçileri olan haneler, bu işin profesyonel bir meslek olarak (besicilik) yaptıklarını göstermektedir. Diğer bir yaygın küçükbaş hayvan türü ise koyundur. Mahallelere göre koyun dağılımı Şekil 11'deki gibidir.

Şekil 11: Mahallelere Göre Sağman Koyun Dağılımı

Tıpkı keçi gibi koyun da, Kuzguncuk mahallesinde daha fazla olup, diğer hanelerde de tek tük bulunmaktadır. Küçükbaş hayvancılıkta öne çıkan bir diğer hayvan türü oğlak olup, yine oğlakların da temettuât defterlerinde ayrı olarak değerlendirildiği görülmektedir. Mahallelere göre temettuât kayıtlarından elde edilen oğlak dağılımları Şekil 12’de gösterilmektedir.

Şekil 12: Mahallelere Göre Oğlak Sayısı Dağılımı

Mahallelerde oğlak sayısının da değişimi, diğer küçükbaş hayvan sayıları gibidir. Genel olarak değerlendirildiğinde, küçükbaş hayvancılığının bazı köy ve mahallelerde yoğun yapıldığını diğer mahallerde ise küçükbaş hayvanların daha çok günlük ihtiyaçları karşılama amaçlı olduğu görülmektedir.

3.1.2.2. Büyükbaş Hayvan

Kazâ genelinde büyükbaş hayvancılık, küçükbaş hayvancılığa göre daha yaygındı. Özellikle bazı mahallelerde, sayıları 50 den fazla büyükbaş hayvanı olan haneler vardı. Mahallelere göre büyükbaş hayvan sayılarının dağılımı Tablo 38'deki gibidir.

Tablo 38: Kula Kazâsı Büyükbaş Hayvan Sayıları (TMT Kayıtlarına Göre)

Mahalle Adı	Düve	İnek	Öküz/Tosun	Merke b	Deve	Beygir/Kısrak
Cami-i Cedid Mahallesi ⁶²⁰	8	52	66	98		57
Bey Mahallesi ⁶²¹	54	51	58	72		71
Cami-i Atik Mahallesi ⁶²²	1	11	10	17		20
Hacı Abdurrahmanlar Mahallesi ⁶²³	22	65	119	83		70
Hızır İlyas Mahallesi ⁶²⁴	19	65	26	17		39
Kuzuncuk Mahallesi ⁶²⁵	20	42	155	18		70
Mehamid Mahallesi ⁶²⁶	11	61	26	49		55
Seyid Ali Mahallesi ⁶²⁷	3	24	10	14		18
Taş Mahallesi ⁶²⁸	6	42	55	62	1	5
Uşşaki Mahallesi ⁶²⁹	3	28	28	25		18
Kızılkaya Mahallesi ⁶³⁰	1	20	30	77		15

Büyükbaş hayvancılık, küçükbaş hayvancılığa göre kazâ genelinde daha homojen yayılıma sahipti. Ancak Hacı Abdurrahmanlar mahallesinde hayvan sayıları, diğer mahallelere göre biraz daha fazlaydı. Büyükbaş hayvanlardan düve, inek, öküz, tosun, merkeb, beygir ve kısrak daha yaygındı. Öte yandan Taş mahallesinde, deve sahibi haneler de mevcuttu. Mahallelere göre düve sayılarının dağılımı Şekil 39’da verilmektedir.

⁶²⁰ BOA, ML.VRD. TMT.d_08539

⁶²¹ BOA, ML.VRD. TMT.d_08531

⁶²² BOA, ML.VRD. TMT.d_08548

⁶²³ BOA, ML.VRD. TMT.d_08544

⁶²⁴ BOA, ML.VRD. TMT.d_08521

⁶²⁵ BOA, ML.VRD. TMT.d_08529

⁶²⁶ BOA, ML.VRD. TMT.d_08523

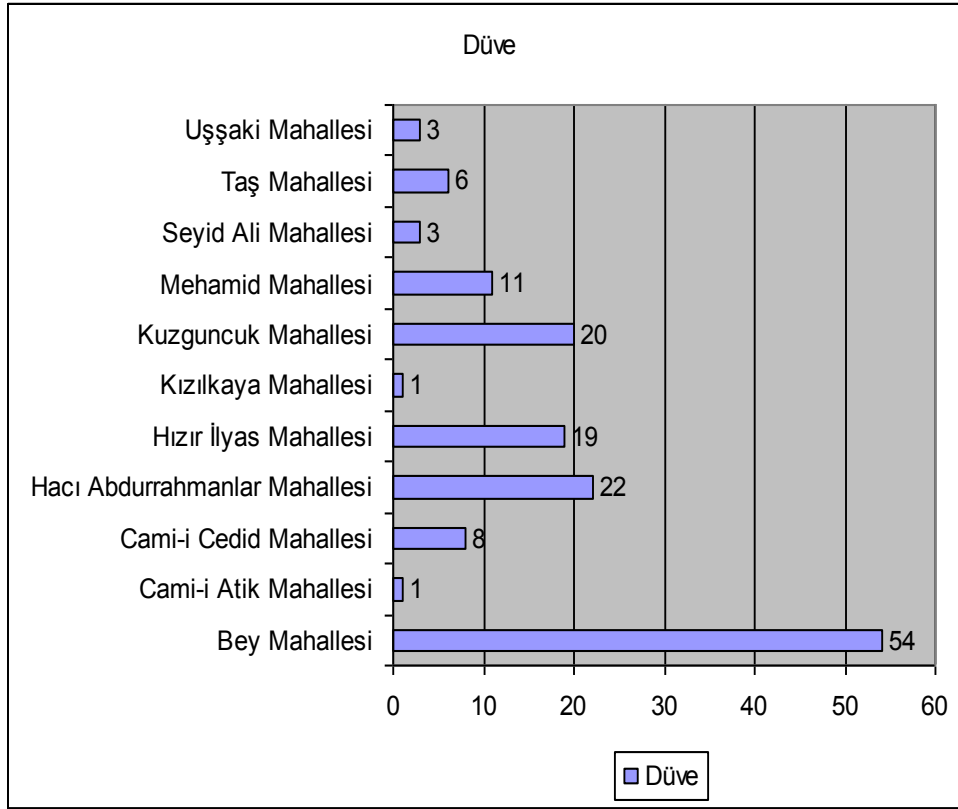
⁶²⁷ BOA, ML.VRD. TMT.d_08540

⁶²⁸ BOA, ML.VRD. TMT.d_08558

⁶²⁹ BOA, ML.VRD. TMT.d_08522

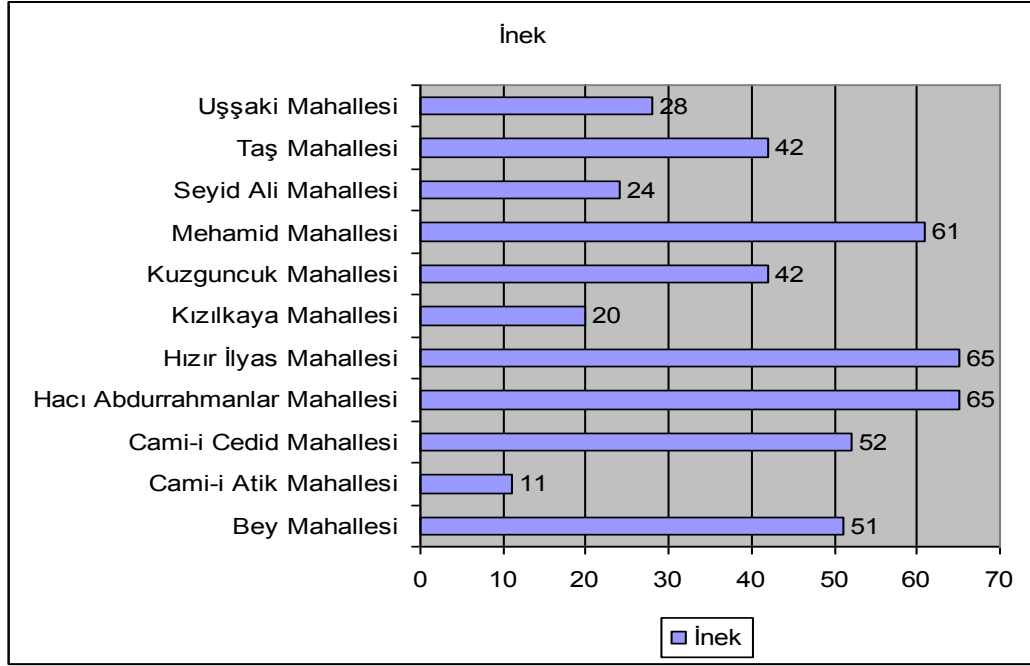
⁶³⁰ BOA, ML.VRD. TMT.d_08543

Tablo 39: Mahallelere Göre Düve Dağılımı

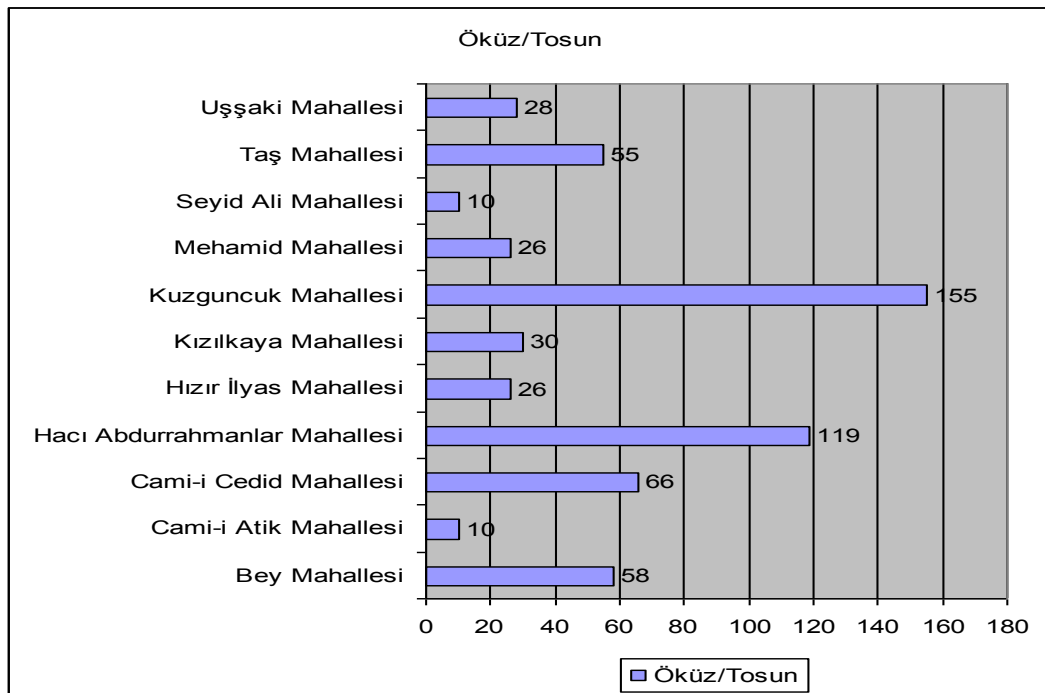
Şekilde de görüldüğü gibi, düve sayılarının da belli mahallelerde fazla olduğu anlaşılmaktadır. Yine burada da, hane halkı günlük giderlerini karşılamak üzere, düve yetiştirmektedir. Mahallelere göre inek sayılarının dağılımı Şekil 13'de verilmiştir.

Şekil 13: Mahallelere Göre İnek Dağılımı

İneklerin sayısının, düvelere göre daha fazla olduğu görülmektedir. Yine burada da, Hacıabdurrahman mahallesi daha ön planda olduğu görülmektedir. Mahallelere göre öküz/tosun sayılarının dağılımı Şekil 14’de gösterilmektedir.

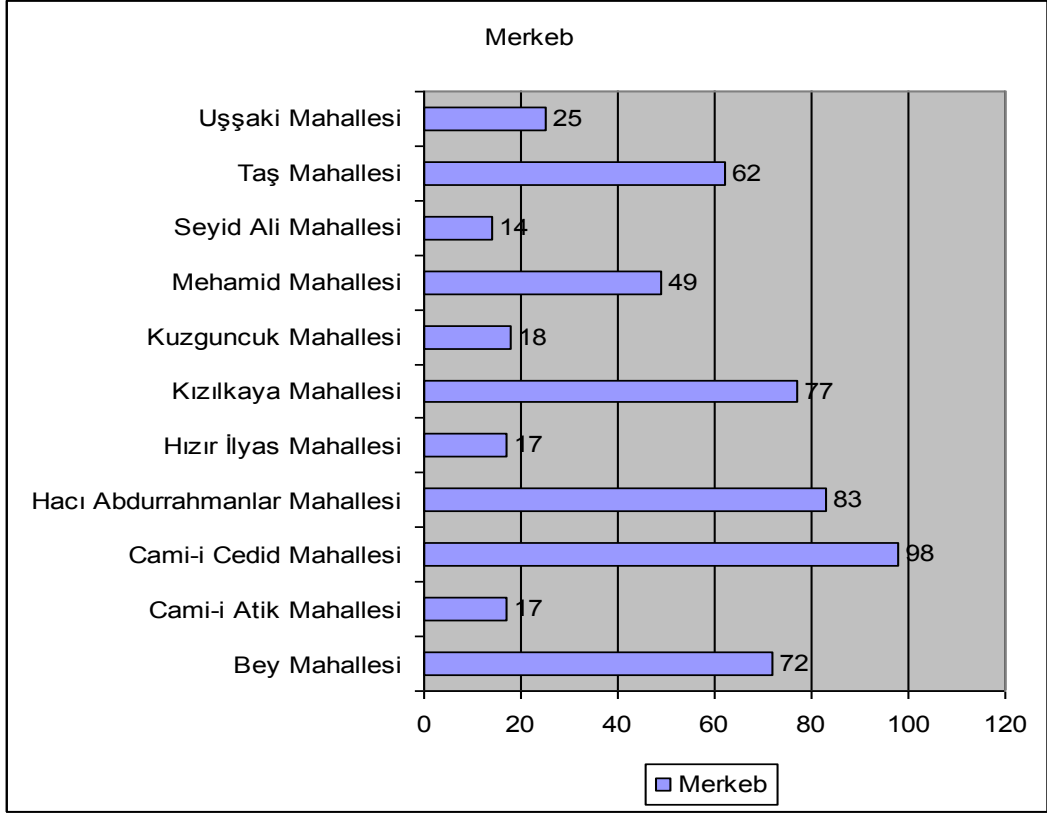
Şekil 14: Mahallelere Göre Öküz/Tosun Dağılımı

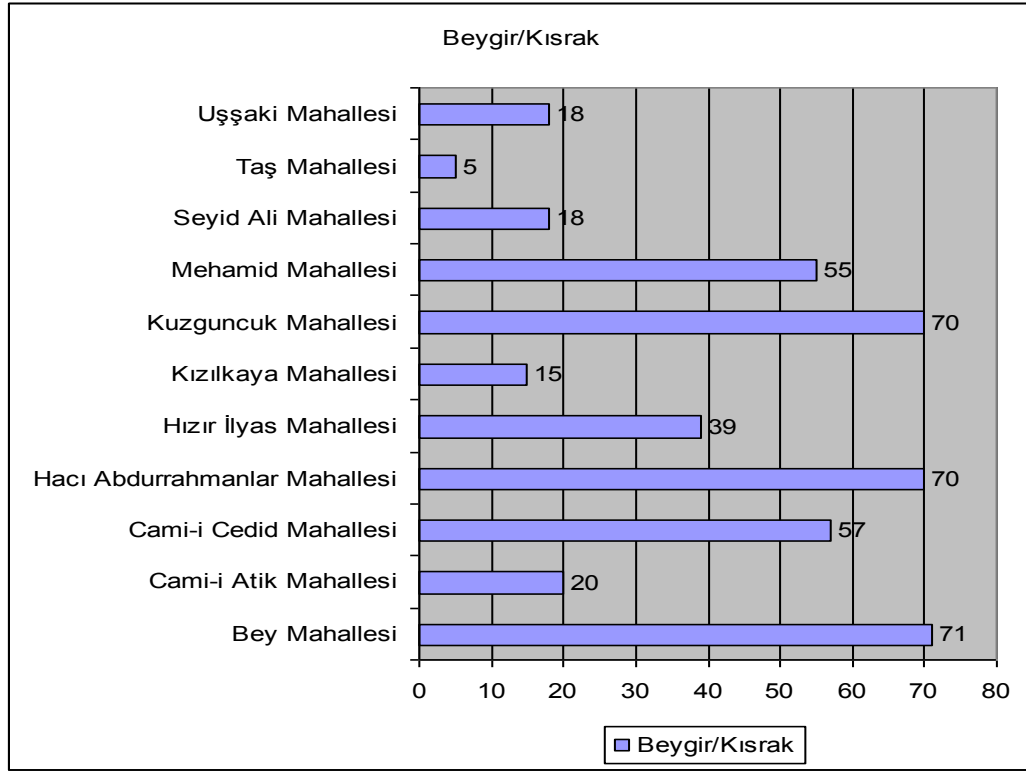
Yine burada da hayvan sayısının itibariyle aynı mahallelerin öne çıktığını ifade etmek mümkündür. Kazâ genelinde yaygın olan büyükbaş hayvanlardan bir diğeri ise merkepdir. Merkepelerin mahallelere göre dağılımı Şekil 15’de gösterilmiştir.

Şekil 15: Mahallelere Göre Merkep Dağılımı

Kırsal hayatın ulaşım ve taşıma ihtiyaçlarının karşılanması adına merkep hemen hemen her hanede bulunmaktadır. Mahallelere göre son olarak, yine ulaşım amaçlı daha çok kullanılan beygir/kısak dağılımı da Şekil 16’da gösterilmiştir.

Şekil 16: Mahallelere Göre Beygir/Kısrak Dağılımı

Bunun yanında yine merkez gibi, hanelerin çoğunda binek amaçlı beygirin bulunduğu da anlaşılmaktadır.

3.1.2.3. Arıcılık

Kula Kazâsı'nın iklimi ve bitki örtüsünden dolayı gelişen bir diğer hayvancılık türü ise arıcılıktır. Mahallelere göre kovan dağılımı aşağıdaki gibidir.

Tablo 40: Mahallelerde Arıcılık

Mahalle Adı	Kovan Sayısı
Cami-i Cedid Mahallesi ⁶³¹	424
Bey Mahallesi ⁶³²	19
Cami-i Atik Mahallesi ⁶³³	62
Hacı Abdurrahmanlar Mahallesi ⁶³⁴	39
Hızır İlyas Mahallesi ⁶³⁵	20
Kuzguncuk Mahallesi ⁶³⁶	182
Taş Mahallesi ⁶³⁷	19
Uşşaki Mahallesi ⁶³⁸	166

Temettuât kayıtlarına göre en fazla arı kovanı Cami-i Cedid mahallesindedir.

3.2. TİCARET VE SANAYİ

Kazâ'da han ve hamamların dışında, şehrin çarşı pazarını oluşturan her birinde çeşitli mesleklerin icra edildiği dükkanlar, şehrin merkezini teşkil etmektedir. Kula çarşısına ilişkin eski kayıtlarda, Hersekoğlu Ahmed Paşa'nın inşa etmiş olduğu 200 dükkandır⁶³⁹. Bunun yanında ikinci ciddi dükkan bina inşasının banisi ise Mehmet Bey'dir⁶⁴⁰.

Vilâyet salnâmelerine göre, kazâda 1308/1891 senesinde hane sayısının onda birine yakın bir sayıda dükkan vardır. Kazâda ticaret ve küçük sanayi olarak adlandırabileceğimiz müesseseler şunlardır⁶⁴¹.

⁶³¹ BOA, ML.VRD. TMT.d_08539

⁶³² BOA, ML.VRD. TMT.d_08531

⁶³³ BOA, ML.VRD. TMT.d_08548

⁶³⁴ BOA, ML.VRD. TMT.d_08544

⁶³⁵ BOA, ML.VRD. TMT.d_08521

⁶³⁶ BOA, ML.VRD. TMT.d_08529

⁶³⁷ BOA, ML.VRD. TMT.d_08558

⁶³⁸ BOA, ML.VRD. TMT.d_08522

⁶³⁹ Gökçe, s. 19

⁶⁴⁰ Gökçe, s. 19

⁶⁴¹ AVS, 1308/1891, s.439.

Tablo 41: Ticaret ve Sanayiye İlgilendiren Kurum ve Binalar

	Kazâ Merkezinde	Nahiye ve Köylerde	Toplam
Dabbağhane	25	15	40
Yağhane	8	9	17
Değirmen	6	9	15
Hamam	3	-	3
Lankâr	5	-	5
Kola (Kula)	8	8	16
Arsa	30	6	36
Kiremithane	7	-	7
Meyan Fabrikası	1	-	1
Palamut Değirmeni	3	1	4
Un Fabrikası	1	1	2
Kiremit Fabrikası	1	-	1
Mağaza	10	2	124
Dükkan	85	490	575
Kahvehane	20	8	28
Han	5	4	9
Hane	1150	5180	6330
Fırın	14	9	23
Dakik Loncası	1	1	2

Bu iş yerlerinin bulunması ve işler olması azımsanmayacak bir iş hacmi potansiyelinin varlığına işarettir. Şehrin bazı mahallerinde (Seyid Ali ve Cami-i Atik mahalleri) hayvancılığın zayıf olduğunu görüyoruz. Tahminimize göre bu mahallerin ağırlıklı olarak ticaretle uğraşiyor olmalarıdır.

Yetiştirilen mahsullerden buğday, arpa, afyon, bakla, armut ve palamudun bir kısmı dışarıya ihraç edilmektedir⁶⁴². Yetiştirilen palamudun Kula'nın üretim ve ihraç

⁶⁴² AVS, 1313/1895, s. 437

mamulleri arasında yer alan deri, halı ve kilim için gerekli olan ham maddeler arasında olduğunu görüyoruz⁶⁴³. İhraç edilen ürünler ve miktarları:

Tablo 42: Kazâ Dışına Satılan Ürünler

Buğday	17.000 Kıyye
Arpa	20.000 Kıyye
Palamut	23.000 Kantar
Filik	4.600 Parça
Yapağı	2.500 Parça
Kendirli Halı	6.000 Parça
Bakla	5.000 Kile
Afyon	3.000 Çeki
Armut	30.000 Kıyye

Kazâda geçerli bir ticaret sahası da madenciliktir. Kasabaya yarım saat mesafede zımpara taşı, onbeş dakikalık uzaklıkta köfegi sünger taşları ve yarım saatlik mesafede mermer ocakları vardır⁶⁴⁴, bu ocaklar zaman zaman farklı şahısların işletmeciliğine ihaleyle verilmiştir⁶⁴⁵.

Kula'da ticaret erbabı, kazâda yaşayan insanların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik mesleklere sahip tüccarlardan müteşekkildir. Bunun yanında sanayi

⁶⁴³ Yuzo Nagata, **Tarihte Âyânları Karaosmanoğulları Üzerine Bir İnceleme**, Tütrk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997, s. 13

⁶⁴⁴ AVS, 1311/1893, s. 270

⁶⁴⁵ BOA, A.MKT.MHM., 460/25; BOA, MVL., 1035/142, 16.S.1284 / 19.Haziran.1867

anlamında sayılabilecek olan dericilik, kök boya, dokumacılık gibi dönemin üretimlerinden bahsetmek mümkündür. Nitekim bu üretimler sanayi bazından öte, daha çok küçük işletmelerle ya da ev halklarının dokuduğu kilimler ya da halılarla sınırlıdır.

3.2.1. Deri Sanayi

Kula kazâsının ekonomik yapısına katkıda bulunan sektörlerin başında dericilik gelmektedir. Dericilik daha sonraları en çok kullanılan alanı olan ayakkabıcılık sektörünü de geliştirmiştir. İzmir-Ankara yolu üzerinde bulunan ayakkabıcılar sitesinde, günümüzde 100'ün üzerinde imalathane faaliyetlerini sürdürmektedir⁶⁴⁶.

Dericiliğin bu denli gelişmiş olmasının nedeni, yukarıda görüldüğü gibi büyük ve küçükbaş hayvancılığın yaygın olmasıdır. Bunu debbağların Kula esnafı içindeki oranına ve debbağhane sayısına baktığımızda görmek mümkündür. Kazâ merkezinde 25, nahiye ve köylerde 15, toplamda 40 dabbaghane mevcuttur⁶⁴⁷. Dericilikle uğraşan debbağ esnafının mahallelere göre dağılımı aşağıdaki gibidir.

Tablo 43: Mahallelere Göre Debbağ Sayısı

Mahalle Adı	
Cami-i Cedid Mahallesi ⁶⁴⁸	24
Bey Mahallesi ⁶⁴⁹	7
Cami-i Atik Mahallesi ⁶⁵⁰	32
Hacı Abdurrahmanlar Mahallesi ⁶⁵¹	34
Mehamid Mahallesi ⁶⁵²	13
Seyid Ali Mahallesi ⁶⁵³	3
Taş Mahallesi ⁶⁵⁴	22
Uşşaki Mahallesi ⁶⁵⁵	13
Kızılkaya Mahallesi ⁶⁵⁶	8

⁶⁴⁶ Semra Sütgibi, **Kula Yöresinde (Manisa) Doğal Çevre Özellikleri ve Arazi Kullanımı**, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 2011, s.57.

⁶⁴⁷ AVS, 1308/1891,CiltII, s. 439

⁶⁴⁸ BOA, ML.VRD. TMT.d_08539

⁶⁴⁹ BOA, ML.VRD. TMT.d_08531

⁶⁵⁰ BOA, ML.VRD. TMT.d_08548

⁶⁵¹ BOA, ML.VRD. TMT.d_08544

⁶⁵² BOA, ML.VRD. TMT.d_08523

⁶⁵³ BOA, ML.VRD. TMT.d_08540

⁶⁵⁴ BOA, ML.VRD. TMT.d_08558

⁶⁵⁵ BOA, ML.VRD. TMT.d_08522

⁶⁵⁶ BOA, ML.VRD. TMT.d_08543

Temetuât kayıtlarından elde edilen bilgilere göre, Cami-i atik ve Hacı Abdurrahmanlar mahallelerinde en fazla debbağ usta, kalfa ya da çırağı bulunmaktaydı. Bunun yanında yöre genelinde debbağ sayısının diğer meslek erbabına göre hatırı sayılır olduğu da görülmektedir. Yine bazı hanelerde hem hayvancılık, hem de debbağlık yapılmaktadır.

3.2.2. Dokuma Sanayi

Evliya Çelebi, Kula kazâsında kıymetli halı ve kilimlerin dokunduğunu söylemektedir.⁶⁵⁷ Bunun nedeni ise bölgenin iklim, kök boya ve yetiştirilen hayvan yapısından ileri gelmektedir. 16. Yüzyıldan itibaren kulada halıcılığın ön plana çıktığı⁶⁵⁸, 17. yüzyılda da Mısır nakışlı seccade, direkli seccade, mâî kilimi ile meşhur olmuştur⁶⁵⁹. Halı ve seccade dokumasında 19. yüzyılda da parlak dönemini yaşamış, yurt içi ve dışı ihracat kalemlerinden olmuştur⁶⁶⁰.

Kazânın geçim kaynaklarından olan dokumacılık, özellikle 19. yüzyılın son çeyreğinde yaygın hale gelmiştir. Bu dönemde üretilen halının yıllık ortalama 30.000 metrekare civarındadır⁶⁶¹. Kullanılan tezgah sayısının 1.500, çalışan sayısının da 3.800 kişi olması çok iyi bir iş ve geçim kaynağı olduğu aşikardır⁶⁶².

Salnâmelerde çok nefis olan halı ve seccadelerin yapıldığı, Avrupa'da genel bir rağbet gördüğü ve Avrupa'ya ihraç edildiğini⁶⁶³ görüyoruz. Bu halılardan bir kısmı talep üzerine yapıldığı ve halı-kilimlerin talep edildiği şekilde imal edilip edilmediğinin de kontrol edilmesi⁶⁶⁴ gündeme gelmiştir. Halı, kilim ve benzeri eşyalar dokumak isteyen herkesin bu mesleğe kabul edilmediği ve izne tabi olduğunu Kula esnafından Hacı Mehmed ile Ahmed'in izin taleplerinden anlaşılmaktadır⁶⁶⁵. Bir diğer belgede de, Amerika'ya ihraç olunan halılardan alınan gümrük resmi fazla olduğu için ihracatın azaldığı bildirilerek Almanya'nın da gümrük resminin iki katına

⁶⁵⁷ Evliya Çelebi, s.30

⁶⁵⁸ Bekir Deniz, "Geçmişten Geleceğe Kula Halıları", Geçmişten Geleceğe Köprü: **Yanık Ülke Kula Sempozyumu**, 1-3 Eylül, (Tarihsiz), s. 335

⁶⁵⁹ Serap Yılmaz, "Osmanlı Devrinde Batı Anadolu'da Tekstil Endüstrisinin Gelişimi", **Uluslararası Osmanlı Tarihi Sempozyumu**, (8-10 Nisan 1999), İzmir, 2000, s. 260.

⁶⁶⁰ Tosun, s. 35

⁶⁶¹ Yılmaz, s. 273.

⁶⁶² Yılmaz, s. 276.

⁶⁶³ AVS, 1302/1887, s. 246;

⁶⁶⁴ BOA, C. İKTS. 29/1424, 18.Ra.1263/6.Mart.1847

⁶⁶⁵ BOA, A.MKT., 87/44, 14.B.1263/28.Haziran.1847

çıkarcasının haber verilmesi üzerine diğer yabancı devletlerinin bunu emsal gösterecekleri, Kula ve Uşak halı ticarethanelerine bildirilmiş olup gerekli tedbirlerin alınması istenmiştir⁶⁶⁶.

Kula'nın ikliminin Akdeniz ve Karasal iklim özelliklerini bir arada taşıması nedeniyle, toprağı fazla verimli değildir ve halk bu nedenle küçükbaş hayvan üretimine yönelmiştir. Bundan dolayı da koyun yününün hammadde olarak kullanıldığı halıcılık, Kula halkının önemli bir geçim kaynağı olarak kendini göstermektedir⁶⁶⁷. Kullanılandan fazla üretildiği için filik⁶⁶⁸ ve yapağının⁶⁶⁹ çevre şehirlere satıldığı görülmektedir⁶⁷⁰.

3.2.3. Vergi ve Kazâ Gelirleri

Tanzimat devrinde, daha önceleri değişik adlarla alınan örfi vergilerin yerine tek bir vergi olarak koyulan temettuât vergisi; tüccar, esnaf, köylü, şehirli hane reislerinin yıllık kazânçları üzerinden alınan vergi⁶⁷¹ olup, Tanzimat'tan sonra da, halkın yıllık kazânçları üzerinden toplanacak olan "temettuât vergisi" ve bu vergi için yapılan sayımlar vardı. Tanzimat'ın uygulandığı yerlerde emlak, mal ve şahısların gelirlerini gösterecek şekilde bir sayım yapılmıştı. Bu sayımın arşiv kayıtları, birisi 1840 ve öbürü 1845 yılına ait olmak üzere iki kere yapıldığını göstermektedir. Sayım sonuçları köy ve mahalle esas alınan defterlere kaydedilip, esas birim olarak eski tahrirlerde olduğu gibi hane kullanılmıştı. Osmanlı Arşivi'nde Temettuât Defterleri, 1840 yıllarında yapılan idarî taksimata dayalı olarak sınıflandırılmıştır. Arşivde 17 bin civarında Temettuât Defteri olup, bunlar Ankara, Aydın, Bolu, Cezayir-i Bahr-i Sefid, Edirne, Erzurum, Hüdavendigâr, Konya, Niş, Rumeli, Selanik, Silistre, Sivas, Üsküp ve Vidin vilâyetlerine aittir⁶⁷².

Tanzimat ile birlikte oluşturulmaya çalışılan yeni yapılanma neticesinde ortaya çıkan Temettuât Tahrirleri, Tanzimat-ı Hayriye'nin uygulandığı bölgelerde

---

⁶⁶⁶ BOA, DH.MKT,2547/116

⁶⁶⁷ Besim Darkot, -Tuncel Metin, **Ege Bölgesi Coğrafyası**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1995, s. 79.

⁶⁶⁸ Filik: Tiftik keçisinin ince, uzun, yumuşak ve parlak tüyü, tiftik.

⁶⁶⁹ Yapağı: Kırılmış koyun yünü.

⁶⁷⁰ AVS, 1312/1894, s. 445

⁶⁷¹ Pakalın, "Temettü' Vergisi", Cilt:3, s.453.

⁶⁷² Orhan Sakin, **Osmanlı'da Etnik Yapı ve 1914 Nüfusu**, Ekim Yayıncılık, 2008, s.178.

tutulmuştur. Bu tahrirler, genellikle 1844-45 az da olsa 1840 yıllarını kapsadığı için özellikle Tanzimat arifesi ve Tanzimat sonrası Osmanlı taşrasının sosyo - ekonomik durumunun karşılaştırılması açısından oldukça önemli kaynaklardır⁶⁷³.

1858 Tarihli Tahrir talimatı ve 1860 tarihli Tahrir-i Umumi Nizamnâmesi mucibince herkesin emlâki, arazisi ve senelik kazâncı tahrir ve tahmin edilerek ilk defa senelik kazâncı üzerinden %30 vergi konulmuştur. 1880 senesinden itibaren %40'a ve 1885 senesinde de %50'ye çıkarılmıştır. Önceden ticaret ve sanat sahiplerinden alınan bu vergi sonradan maaş sahiplerini de kapsar hale getirilmiştir. Temettu'at Vergisinin adı daha sonra Kazâncı Vergisi şeklinde değiştirilmiştir⁶⁷⁴.

Ağnam vergisi, sayım vergisi olarak da bilinen bir vergi türüdür⁶⁷⁵. Osmanlı Devleti, kuruluşundan Tanzimat dönemine kadar, adli sisteminde olduğu gibi, vergi tekalifini şer'i ve örfi olmak üzere ikiye ayırmıştır. Ağnam resmi şer'i vergiler arasında olup, zekattan sayılmıştır. Osmanlı tarihi boyunca ağnam sahipleri ve celeplerden istenen resimler, selamet akçesi, geçit resmi, bac, bac-ı kırtıl, ondalık hakkı, sercin ve dercin, otlakiyye, yaylakiyye, kışlakiyye, hakk-ı turabiye, toprak bastı, ayak bastı, kudûmiyye, iskele resmi ve zebhiyye gibi farklı isimler altında tahsil edilmekle birlikte, bu kavramların bir bölümü zaman zaman, birbirlerinin yerine de kullanılmıştır.

---

⁶⁷³ Mübahat Kütükoğlu, "Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettu Defterleri", **Bellekten**, LIX/225, 1995, s.396

⁶⁷⁴ Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, (2000), Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi. İkinci Baskı. İstanbul, s.254

⁶⁷⁵ TDK, "Ağnam". CİLT1, s. 44

Tablo 44: Yıllara Göre Kazâ Gelirleri Tablosu

1317/1899 ⁶⁷⁹	1316/1898 ⁶⁷⁸	1315/1897 ⁶⁷⁷	1308/1891 ⁶⁷⁶	
361.637	361.638	375.706	413.086	Emlâk Vergisi
241.860	231.860	239.985	320.753	Temettu Vergisi
55.913	55.913	56.852	59.334	Bedel-i Asker
538.483	538.483	444.009	508.117	Aşar
637.805	783.410	663.421	636.003	Ağnam Rüsümü
4.906	4.907	20.985	14.000	Orman ve Maadin Hasılatı
27.103	27.103	40.676	31.950	Emlâk ve Tapu
17.186	17.186	22.636	28.497	Mahkeme harçları
17.555	17.555	27.175	27.943	Çeşitli Vergiler ve Hasılat
34.791	34.791	32.468	67666544	Maarif Hisse
51.284	51.283	46.414	70.152	Menafi Hisse
1.988.523	2.124.129	1.970.925	2.153.498	TOPLAM

⁶⁷⁶ AVS, 1308/1891, s. 534

⁶⁷⁷ AVS, 1315/1897, s. 477

⁶⁷⁸ AVS, 1316/1898, s. 459

⁶⁷⁹ AVS, 1317/1899, s. 406

⁶⁸⁰ AVS, 1318/1900, s. 459

---

⁶⁸¹ AVS, 1320/1902, s.365

1320/1902 ⁶⁸¹	1318/1900 ⁵
349.830	349.830
106.027	106.027
57.889	57.889
598.638	598.638
683.600	683.600
16.700	16.700
31.760	31.760
25.930	25.930
14.450	14.450
28.620	28.620
57.000	57.000
1.970.494	1.970.494

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM ASKERLİYE VE GÜVENLİK

4.1. ASKERİYE

4.1.1. Tanzimat Sonrası Askerî Durum

Kula kazâsının askeri durumu, Rumeli ciheti olarak idare edilmekte ve askerlerin cem ve celp dönemleri, bu cihete göre sevk ve tehir edilmekteydi. Rumeli'nde kuvve-i takibiyeyi teşkil eylemek üzere İzmir livâsı Muğla Alayı'nın müteşekkil olduğu Muğla, Milas, Marmaris ve Tavas Redif taburlarının yerine İzmir livâsının Kula, Aydın livâsının Ödemiş, Karacasu ve Denizli livâsının Tavas Taburları efradının toplanıp sevklerine karar verilmiştir⁶⁸². Yine başka bir belgede, İzmir livâsından Kula, Aydın livâsından Ödemiş, Karacasu ve Denizli Livâsından Tavas taburlarının aynı celp döneminde silah altına alındığı görülmektedir⁶⁸³.

Kazâ'da aynı zamanda bir Süvari Jandarma Mülazımlığı bulunmaktaydı. Buraya yapılan tayinlerde, serçavuş ve benzer rütbelerden atanmalar yapılırdı. 1905 tarihli belgede, Bahr-ı Siyah Boğazı Topçu Alayı'nın Birinci Taburu'nun İkinci Bölüğü Serçavuşu Aydınlı Sadık bin Hacı Süleyman'ın İzmir'in Kula Kazâsı Süvari Jandarma Mülazımlığı'na tayin edilmiştir⁶⁸⁴.

4.1.2. Kula Redif Taburu

II. Mahmut döneminde, 1834 yılının Ağustos başlarında Redif Askeri Teşkilatı'nın kurulmasına karar vermiş, padişahın iradesinden sonra da, Asakir-i Mansure-i Muhammediye erlerine göre daha az bilgi ve yetkili, ancak daha ucuza mal edilen, bir anlamda iç kolluk kuvvetleri kurulmuştur⁶⁸⁵. Redif askeri yazılacak kimseler, 23-32 yaşları arasında gençlerden kura yoluyla seçilirdi. Rediflere sağlıklı gençler alınmaktaydı. Bunların asker yazılması, defterlerinin tutulması, bu defterlerin Bab-ı Seraskeri'ye gönderilmesi işlerini ise sancak mutasarrıfları ve valiler

⁶⁸² BOA, BEO, 3129/234607, 12/B/1325/1907

⁶⁸³ BOA, BEO, 3125/ 234566, 06/B/1325/1907

⁶⁸⁴ BOA, BEO, 2686/201402, 17/Ş/1323/1905

⁶⁸⁵ Çadırcı, *Tanzimat Döneminde Anadolu*, s. 61

üstlenmişti. Bu görevde mütesellim ve voyvodalar yardım etmekle görevlendirilse de, esas sorumluluk mutasarrıf ve valilere verilmişti⁶⁸⁶.

Kula'da 46. Alayın 4. Redif Taburunun bulunduğunu arşiv belge, sicil ve salnâmelerdeki bilgi ve belgelerde görüyoruz⁶⁸⁷. Salnâmelerde Redif Taburunda ismi geçen bazı askerlerin rütbe ve isimleri şunlardır:

Tablo 45: Kula Redif Taburu Görevlileri

	Binbaşı	Yüzbaşı	Kol Ağası	Katip
1312/1894 ⁶⁸⁸	Ahmet Pertev Efendi		Salim Efendi	Vehbi Efendi
1313/1895 ⁶⁸⁹	Ahmet Pertev Efendi	Hasan Ağa	Salim Efendi	Vehbi Efendi
1315/1897 ⁶⁹⁰	Ahmet Pertev Efendi	Hasan Ağa	Salim Efendi	Vehbi Efendi
1316/1898 ⁶⁹¹	Ahmet Pertev Efendi	Hasan Ağa		Vehbi Efendi
1317/1899 ⁶⁹²	Ahmet Pertev Efendi		İbrahim Efendi	Vehbi Efendi
1318/ 1900 ⁶⁹³	Ahmet Pertev Efendi	Tevfik Bek	İbrahim Efendi	Vehbi Efendi
1320/1902 ⁶⁹⁴	Ahmet Pertev Efendi	Mehmed Ali Efendi	İbrahim Efendi	Vehbi Efendi
1321/ 1903 ⁶⁹⁵	Ahmet Pertev Efendi	Mehmed Ali Efendi	İbrahim Efendi	Vehbi Efendi
1323/ 1905 ⁶⁹⁶	Ahmet Pertev Efendi	Mehmed Ali Efendi	İbrahim Efendi	
1326/1908 ⁶⁹⁷	Ahmet Pertev Efendi	Mehmed Ali Efendi	İbrahim Efendi	Ali Rıza Efendi

⁶⁸⁶ Musa Çadırcı, "Anadolu'da Redif Askeri Teşkilatının Kuruluşu", **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 18/18/26. s.67.

⁶⁸⁷ BOA, İ.AS, 58/ 13/Ş/1323/1905; MŞS, 395, 7/1; AVS, 1312/1894, s. 443

⁶⁸⁸ AVS, 1312/1894, s. 443

⁶⁸⁹ AVS, 1313/1895, s. 435

⁶⁹⁰ AVS, 1315/1897, s. 475

⁶⁹¹ AVS, 1316/1898, s. 456

⁶⁹² AVS, 1317/1899, s. 402

⁶⁹³ AVS, 1318/1900, s. 474

⁶⁹⁴ AVS, 1320/1902, s. 464

⁶⁹⁵ AVS, 1321/1903, s. 453

⁶⁹⁶ AVS, 1323/1905, s. 441

⁶⁹⁷ AVS, 1326/1908, s. 670

Birkaç belgede Redif Taburunun Rumeli cihetinde görevlendirildikleri ve tabur efradının alacakları olan maaşlarının ödenmesi talimatı verilmiştir⁶⁹⁸.

Şer'i Sicilde geçen bir belge Prizrin Sancağına bağlı Kalkandelen Kasabası Köprü Mahallesi ahalisinden olup Kula kasabasında oturan, redif birlikleri 46. Alay 4. Tabur 2. Bölük yüzbaşısı Murat oğlu Beytullah Ağa'nın oğlu Feyzullah Efendi isimli kimsenin memleketindeki mülklerinin satış ve haklarının korunması için Halil Ağa oğlu Yaşar Efendi isimli kişiyi vekil tayin etmiştir⁶⁹⁹. Yine bir başka sicilde de Kula'nın Taş mahallesinden redif çavuşlarından Urlu oğlu Mehmed Çavuş, Aişe isimli hatunun amcası Hüseyin zimmetinde seksen dokuz adet sim mecidiye borcunu kendisine ödediğine dair şahitlik yaptığını görüyoruz⁷⁰⁰.

4.2. GÜVENLİK VE ASAYİŞ

4.2.1. Kazâ Zabıtası

Yeniçeri Ocağının kaldırılmasından (1826) sonra iç güvenlik konusunda problemlerle karşılaşmaya başlandı. 8 Haziran 1844 tarihinde "Zaptiye Teşkilat"nın kurulması ve ilgili nizamnâme yayınlanmıştır⁷⁰¹. Kazâda güvenlik ve emniyetten sorumlu zaptiye memurları vardı. Ayrıca kazâdaki görevli redif taburu zabıtları da güvenlikten sorumluydu⁷⁰².

Zaptiye erleri tek tip kıyafet giyerlerdi. Bu zaptiyelerin iç emniyetin sağlanması haricinde suçluları mahkemeye getirip götürülme, vergi memurlarına refakat etme, posta tatarlarının emniyetini sağlama gibi vazifeleri de vardı⁷⁰³.

⁶⁹⁸ BOA, BEO, DN: 3128, 234566, 11/B/1325/1907; BOA, Y.A.HUS., 228/24

⁶⁹⁹ MŞS, 395, 7/1

⁷⁰⁰ MŞS, 371, 165/1

⁷⁰¹ Çadırcı, *Tanzimat Döneminde Anadolu*, s. 318

⁷⁰² BOA, BEO, 2781/208522, 18/M/1324/1906.

⁷⁰³ Çadırcı, *Tanzimat Döneminde Anadolu*, s. 320

Tablo 46: Kula Zaptiye Görevlileri

	Zabıta Memuru	Polis Memuru	Süvari Jandarma Eri	Piyade Jandarma Eri
1296/1878 ⁷⁰⁴	Mülazım Receb Ağa			
1297/1879 ⁷⁰⁵	Yüzbaşı Osman Ağa			
1300/1882 ⁷⁰⁶	Yüzbaşı Süleyman Ağa			
1301/1883 ⁷⁰⁷	İsmail Çavuş			
1302/1884 ⁷⁰⁸	Yüzbaşı Süleyman Ağa			
1306/1888 ⁷⁰⁹	Mülazım Salih Ağa	Nuri Efendi		
1307/1889 ⁷¹⁰	Atnaş Efendi	Nuri Efendi		
1315/1897 ⁷¹¹	İzzet Efendi	Hüseyin Efendi	4 kişi	22 kişi
1316/1898 ⁷¹²	Yüzbaşı Hacı Osman Efendi	Hüseyin Efendi	4 kişi	22 kişi
1317/1899 ⁷¹³	Yüzbaşı Hacı Osman Efendi	Raşit Naşit Efendi	3 kişi	22 kişi
1318/1900 ⁷¹⁴	Yüzbaşı Hacı	Ömer Efendi	4 kişi	22 kişi

⁷⁰⁴ AVS, 1296/1878, s.126

⁷⁰⁵ AVS, 1297/1879, s.138

⁷⁰⁶ AVS, 1300/1882, s.142

⁷⁰⁷ AVS, 1301/1883, s.159

⁷⁰⁸ AVS, 1302/1884, s.143

⁷⁰⁹ AVS, 1306/1888, s.171

⁷¹⁰ AVS, 1307/1889, s.571

⁷¹¹ AVS, 1315/1897, s.473

⁷¹² AVS, 1316/1898, s.454

⁷¹³ AVS, 1317/1899, s.400

	Osman Bey			
1320/1902 ⁷¹⁵	Yüzbaşı Cemal Efendi	Faik Efendi	4 kişi	25 kişi
1321/1903 ⁷¹⁶	Yüzbaşı Cemal Efendi	Mezrak Mehmed Efendi	4 kişi	25 kişi
1323/1905 ⁷¹⁷	Mülazım Mehmed Efendi	Tahsin Efendi	4 kişi	25 kişi
1326/1908 ⁷¹⁸	Yüzbaşı Ziyaeddin Efendi	Ali Galip Efendi	4 kişi	25 kişi

4.2.2. Eşkîyalık

Saruhan sancağında mutasarrıfların genelde Aydında oturup Saruhan ‘ı mütesellimleri⁷¹⁹ vasıtasıyla idare ediyorlardı. Bu sebeple sancağın idarî ve inzibatî yapısını olumsuz etkimekteydi⁷²⁰. Eşkîyalık sadece bazı kişileri değil, toplumsal ve sosyal yapıyı da etkileyen bir olgudur. Osmanlı Devleti’nde tımar sisteminin bozulmasından sonra idarî, mali ve sosyal düzende büyük sorunlar yaşanmış, merkezi otoritenin zayıflaması ise eşkıyalık suçlarında artışa neden olmuştur⁷²¹. Bunlara ilaveten ırza, mal, ve mülke tecavüzü, can ve malı korumak için işlenen cinayetleri, verilen emirleri yerine getirilmeyişi, aşiretlerin iskân bölgelerinden firarları, yazlık ve kışlığa giderken yolsuzluk yapmaları gibi konuları da eşkıyalığın artmasındaki sebeplere eklemek mümkündür⁷²².

⁷¹⁴ AVS, 1318/1900, s.357

⁷¹⁵ AVS, 1320/1902, s.361

⁷¹⁶ AVS, 1321/1903, s.351

⁷¹⁷ AVS, 1323/1905, s.339

⁷¹⁸ AVS, 1326/1908, s.669

⁷¹⁹ Mütesellim: Tanzimattan evvel vali ve mutasarrıfların uhdelinde bulunan sancak ve kazâların idaresine memur edilenler hakkında kullanılan bir tabirdir. Bkz: Pakalın, CiltII, s. 639

⁷²⁰ Çağatay Uluçay, **18 ve 19. Yüzyıllarda Saruhan’da Eşkîyalık ve Halk Hareketleri**, İstanbul, 1955, s.56

⁷²¹ Ömer Düzbakar, “İslam-Osmanlı Ceza Hukukunda Hırsızlık Suçu: 16-18. yüzyıllarda Bursa Şer’iye Sicillerine Yansıyan Örnekler,” **TSA Dergisi**, 2008 Ağustos. s.80.

⁷²² Uluçay, s. 56

Kazâda eşkiyalara bazı kimseler tarafından yataklık edildiği anlaşılmaktadır. 1983 tarihli bir belgede Kula postasını gasb eden eşkiya ve yataklık edenler yakalanarak adliyeye sevk edilmişlerdir⁷²³.

Jandarma ve zaptiyenin eşkiya ve çetelerle mücadelesinde etkili olabilmesi ve toplu hareket eden kalabalık gruplarla Ödemiş kazâsında ortaya çıkan ve Aydın, Tire, Alaşehir, Salihli, Kula'da da etkili olan eşkiyalıkların bastırılması jandarmanın kullandığı silahların değiştirilmesi ve yenilenmesi istenmiştir⁷²⁴.

Bir başka belgede, Kula kazâsı katırcılarının eşyalarını soyan Çengeloğlu Kara Mustafa'nın ölü ele geçirildiği ve arkadaşlarının ise firar ettiği nakledilmektedir⁷²⁵. Bir başka belgede de, Kula kazâsı Burgaz köyü Kethüdası Hasan'ı öldüren Borlu kazâsı ahalisinden dört kişinin tutuklanması ve mahkemeye çıkarılması istenmiştir⁷²⁶.

Valilik tarafından gönderilen bir belgede, Kula kazâsının Saruhan ve Aydın hudutlarında zeybek eşkiyasının bazı şahısların eşya ve paralarını gasp ettikleri, İzmir postasının geçtiği güzergah üzerine derbendlerin inşa edilmesi gerektiği ve yeteri kadar Zaptiyenin görevlendirilmesi talep edilmiştir⁷²⁷.

1848 senesine ait bir başka belgede ise Kula kazâsı sakinlerinden Molla Hüseyin oğlu Mustafa tarafından evi basılarak çalınan eşyalarının geri alınmasına dair İbrahim'in verdiği dilekçe işleme konulmuştur⁷²⁸.

---

⁷²³ BOA, DH. MKT, 2010/108

⁷²⁴ BOA, BEO, 2532/189847

⁷²⁵ BOA, MVL, 637/37

⁷²⁶ BOA, MVL, 39/5

⁷²⁷ BOA, A. MKT. MVL, 5/22

⁷²⁸ BOA, A.VN, 45/44

SONUÇ

Yapılan bu çalışmada, geçmişte Aydın Vilâyeti'ne bağlı olan, ancak günümüzde Manisa'nın bir ilçesi olan Kula Kazâsı'nın siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan 19. Yüzyılın İkinci Yarısı incelenmiştir. Çalışma kapsamında Şer'îye Sicil defterleri, Aydın Vilâyeti Salnâmeleri, Başbakanlık Osmanlı Arşiv belgeleri ve temettuât defterlerinin transkripsiyonu ve yorumlaması yapılmıştır. Bu belgelerden yola çıkarak Kula Kazâsı'nın 19. Yüzyıl ikinci yarısına ait veriler ortaya konmuştur.

Çalışma sonuçlarından da görüleceği gibi Kula Kazâsının tarihi Lydia'ya kadar uzanmakta olup, Bizans idaresinden Türk hâkimiyetine girmiş ve günümüze kadar Türk hâkimiyetinde kalmıştır. Kula tarihinin M. Ö. döneme kadar uzadığı görülmektedir. Bizans idaresinden sonra Germiyanogulları'na ve ardından Osmanlı idaresine geçen kazâ, günümüzde de Manisa'ya bağlı bir ilçedir. Kazâ volkanik dağlarla çevrili bir çanak içerisinde yer almakta olup, tarihi süreçte etkin olan Ankara-İzmir ve Kütahya-İzmir yolları arasında önemli bir yerleşim birimi olmuştur.

Kazâ'nın idarî yapısı değerlendirildiğinde, dönemin kazâlarının idarî yapısına benzer bir taksimatın olduğu görülmektedir. Tanzimat öncesinde ve sonrasında Osmanlı idarî ve siyasi yapısında yaşanan değişikliklerin, kazânın idarî yapısında ve taksimatında da kendisini gösterdiği görülmektedir. Kazânın, 11 mahalle, Selendi ve Mendehor isimli iki nahiyesi ile beraber toplamda 100 civarında köyü vardır. Kazâ merkezinin nüfusu 1844 senesinde 7.075 iken 1905'de 11.726'ya çıkmıştır. Kazâ genelinde nüfus 1831'de 8.883 iken 1908'de 34.884'e çıkmıştır. Son yıllarda gayri müslim oranı yaklaşık 1/8 olmuştur. 1908'de kazâ merkezindeki gayri müslim nüfusu 2.744 iken kazâ genelinde 3.188'dir.

Bu dönemde kazâda eğitim hizmetleri mektep ve medreseler vasıtasıyla yürütülürken Tanzimat sonrası yapılan değişikliklerle bu kurumlara ilaveten iptidai ve rüşdiye eklenmiştir.

İbadethane olarak kazâ merkezinde 13 cami, 8 mescid bulunurken, kazâ genelinde 17 cami ve 73 mescid mevcuttur. Müslümanlara ait ibadethane haricinde Rumlara ait 3 kilise de vardır. Ayrıca kazâda Mevlevî, Uşşâkî ve Nakşibendi tekkesiyle beraber şehirde ve şehir dışında zaviyeler de mevcuttu.

Yörede meydana gelen asayiş olayları değerlendirildiğinde, oldukça azdır. Birkaç eşkıyalık olayının dışında, yörede ciddi bir asayiş olayı vukuu bulmamıştır.

Burada yerel idarenin yerinde ve etkili müdahalesinin de büyük etkisinin olduğu ifade edilebilir.

Kazâda 11 mahalle vardı ve en kalabalık mahallesi Seyyid Ali Mahallesi'dir. Kazâda iki mahalle gayr-ı müslimlere aitti. Ancak hem Rum mahallerinde hem de Müslüman mahallerinde yoğun olmasa da karışık iskânları görebiliyoruz.

Kazânın genel olarak meslek dağılımı incelendiğinde, büyükbaş hayvancılığın ön sırada geldiği, buna paralel olarak dericiliğin ve ikincil olarak gelen küçükbaş hayvancılığa paralel olarak da dokumacılığın oldukça geliştiği görülmektedir. Bu nedenle kazânın birçok mahallesinde debbağ esnafı, ustası, çırağı ve kalfası bulunmaktadır. Yörenin bu meslek dağılımı, günümüze kadar uzamıştır. Bugün bile Kula yöresinde bu mesleklerin çoğunlukta olduğu görülmektedir.

Kazâda ziraî ürünler çok geniş ve çeşitli olmasa da arpa, buğday, afyon, nohut, burçak, susam, bakla, soğan ve bostan gibi mahsuller yetiştirilmektedir. Zeytinyağı, haşhaş, bakkaliye eşyaları, yün yapağı gibi ihtiyaçlar dışarıdan karşılanmaktaydı. Buğday, arpa, palamut, bakla, afyon, armut dışarıya satılırdı.

Kazâda evlenme ve boşanmalara ilişkin olarak şunu söyleyebiliriz; evlilikler vekâletle, şahitler huzurunda mihir miktarları belirlenerek kâdî tarafından kıyılırdı. Bu esnada gelin adayının başka biriyle veya askerde nişanlı olmadığı vurgulanırdı. Yapılan evliliklerin bazıları çeşitli sebeplerden dolayı boşanma ile sonuçlanmaktaydı. Bu boşanma sayı ve oranları senelere göre farklılık göstermiştir. Bazı seneler boşanma oranı evliliklere göre 1/6 iken bazı seneler 1/23 düzeyinde olmuştur.

Yörenin belli dönemlerde çekirge istilasına maruz kaldığı, ancak idarenin bu gibi durumlarda, hem vergileri affetmek, hem de tohum ve hububat dağıtmak suretiyle, ahaliye yardım ettiği görülmektedir. Bunun yanında üzüm ve bağcılığın da yörenin ekonomisinde önemli yeri olduğu görülür. Öte yandan tarımın yöredeki genel durumu değerlendirildiğinde, yörenin coğrafi, iklimik ve sosyal yapısının, tıpkı hayvancılıkta olduğu gibi, yöre ekonomisindeki yerini aldığını görmek mümkündür.

Kazâda gayr-ı müslimlerin de var olduğu, bunların Müslüman toplum ile iyi ilişkilerinin olduğu, hatta bazı sicil kayıtlarında, Müslüman-Müslüman olmayan tebaa arasında ticaret, evlilik, vekâlet gibi konuların geçtiği de anlaşılmaktadır.

Nüfusun sekizde biri civarındaki Rumların da yöre halkıyla iyi ilişkiler içerisinde olduğu görülmektedir. Kazâda üç adet kilise ve Rum çocuklarının eğitim aldığı okullar bulunmaktadır.

Kula Kazâsı'nın sosyal, ekonomik, iktisadî ve idarî anlamda günümüze kadar ulaşan birçok sosyal ya da ekonomik durumunu vermeye çalıştık. Bunun yanında, temettuât, sicil ve arşiv belgelerinin, Osmanlı Devleti'nin gerek şehir tarihçiliği, gerekse genel tarih açısından ne denli önemli olduğu ortadadır. Günümüz dünyasının pek çok iktisadî, siyasî, sosyal ve toplumsal değişiminin bu belgeler ışığında, en küçük detaylarına kadar aydınlatılması ve günümüz ile geçmiş arasındaki bağı kurmasında etkili olacağı ifade edilebilir. Bu gibi araştırmalar sayesinde, geçmişe ışık tutmak ve günümüz dünyasını anlamak mümkün olabilecektir.

KAYNAKÇA

339 Numaralı Sicil Defteri

370 Numaralı Sicil Defteri

371 Numaralı Sicil Defteri

373 Numaralı Sicil Defteri

376 Numaralı Sicil Defteri

378 Numaralı Sicil Defteri

380 Numaralı Sicil Defteri

384 Numaralı Sicil Defteri

385 Numaralı Sicil Defteri

386 Numaralı Sicil Defteri

387 Numaralı Sicil Defteri

389 Numaralı Sicil Defteri

390 Numaralı Sicil Defteri

391 Numaralı Sicil Defteri

392 Numaralı Sicil Defteri

393 Numaralı Sicil Defteri

395 Numaralı Sicil Defteri

399 Numaralı Sicil Defteri

400 Numaralı Sicil Defteri

401 Numaralı Sicil Defteri

402 Numaralı Sicil Defteri

404 Numaralı Sicil Defteri

405 Numaralı Sicil Defteri

406 Numaralı Sicil Defteri

407 Numaralı Sicil Defteri

408 Numaralı Sicil Defteri

411 Numaralı Sicil Defteri

417 Numaralı Sicil Defteri

425 Numaralı Sicil Defteri

427 Numaralı Sicil Defteri

428 Numaralı Sicil Defteri

430 Numaralı Sicil Defteri

Akgündüz, Ahmet, **Şeriyye Sicilleri**, Cilt:1-2, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1988.

Akgündüz, Ahmet. **Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri, I-IV**, Fey Vakfı Yayınları, İstanbul, 1990.

Akyıldız, Ali. “Türkiye’de Muhtarlık Teşkilâtının Kuruluşu ve Gelişimine Genel Bir Bakış”. **Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi**, Sayı:14, 2006, ss. 11–30.

Arıkan, Zeki. "Tarih İçinde Kula", **Geçmişten Geleceğe Köprü: Yanık Ülke Kula Sempozyumu**, 1-3 Eylül, (Tarihsiz), ss. 33-59

Arıkan, Zeki. “Temettuât Defterlerinde Kula”, **Birinci İktisat Tarihi Kongresi Tebliğleri-1**, Ekonomik ve Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul 2010, ss.101-113

Aydın, Mehmet Akif. “Osmanlı Devletinde Mahkeme”, **DİA**, Cilt.27, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2001, ss.341-344

Aydın, Mehmet Akif. “ Osmanlı Hukuku”(Ed. Ekmelettin İhsanoğlu), **Osmanlı Devleti Tarihi**, Feza Gazetecilik A.Ş., Cilt:2, İstanbul, 1999, ss. 375-440

Aysal, Necdet. “Çöküşten Mütarekeye Osmanlı’da Haberalma”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı 40, Kasım, 2007, ss.523-543

Baltacı, Cahit . “Şer’iye Sicillerinin Tarihsel ve Kültürel Önemi”, **Osmanlı Arşivi ve Osmanlı Araştırmaları Sempozyumu**, İstanbul, 1985, ss.127-132

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, **Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi**, İkinci Baskı, İstanbul, 2000

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, ML_VRD.TMT.d__08523

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, A.AMD, 44/53.

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, A.DVN. 113/17

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, A.MKT. MHM, 21/45.

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, A.MKT. MVL, 5/22

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, A.MKT. MVL, 52/65, 05/B /1268 (25/Nisan/1852)

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, BEO, 3085/ 231371, 14/Ca/1325.

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, BEO, 3125/234566, 06/B/1325.

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, BEO, 132/107358

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, BEO, 2094/157036.

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, BEO, 2467/15

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, BEO, 2636/ 197635, 01/C/1323/1906.

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, BEO, 2636/ 197635, 01/C/1323/1906.

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, BEO, 2686/ 201402, 17/Ş/1323.

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, BEO, 2781/ 208522, 18/M/1324.

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, BEO, 3085/231371, 14/Ca/1325;

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, BEO, 3085/231371, 14/Ca/1325;

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, BEO, 3128/ 234566, 11/B/1325.

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, BEO, 3129/ 234607, 12/B/1325.

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, BEO, 719/53855

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, DH. İD, 118/321/Z /1328/ 1910.

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, DH. İD, 186/60.

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, DH. İD.222/2, 1332/1914

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, DH. MKT, 1375/12.

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, DH. MKT, 1375/12.

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, DH. MKT, 1610/53.

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, DH. MKT, 1672/11

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, DH. MKT, 2010/108.

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, DH. MKT, 2087/65.

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, DH. MKT, 2288/115.

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, DH. MKT, 2348/88.

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, DH. MKT.,1914/82, 22/C/1309/1892.

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, DH. MUI, 63/21.

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, DH. MUI, 69/52

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, DH. UMVM, 110/47.

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, DH. UMVM, 148/12.

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, İ. AZN, 17/3, 02/C/1313 (20/Kasım/1895)

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, İ. PT, 8/1315Z-09

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, İ.AS. DN: 58, GN: 1323/Ş-08, 13/Ş/1323.

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, İ.DFE, 19/ 1325/R-08, 24/R/1325.

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, İ.DFE, 19/8, 24/R/1325/1908.

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, İ.DFE, 19/8, 24/R/1325/1908.BOA,

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, İ.DH, 1135/88572.

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, İ.DH. 1436, GN: 1323/Ca-27, 29/Ca/1323/1906

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, İ.DH. DN: 1436, GN: 1323/Ca-27, 29/Ca/1323.

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, KK. d._06448;

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, MF. MKT/287/34

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, ML. VRD.d._0548

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, ML. VRD.d._0775;

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, ML.VRD.TMT.d___08531

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, ML.VRD.TMT.d___08539

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, ML.VRD.TMT.d___08544

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, ML.VRD.TMT.d___08548

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, ML_VRD.TMT.d___08522

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, ML_VRD.TMT.d___08540

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, ML_VRD.TMT.d___08543

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, ML_VRD.TMT.d___08558

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, MV, 139/36.

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, MV, 223/ 125, 11/Ş/1340.

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, MV. 223/125, 11/Ş/1340 (9/Nisan/1922)

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, MVL, 8/36.

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, NFS. d_01533.064 (Cizye Defteri)

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, NFS. d_01614;

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, NFS. d_01615;

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, NFS. d_3189;

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, ŞD, 2655/23

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, Y. PRK. AZJ. 41/68, 28/Za/1318/1900.

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, Y. PRK. UM. 4/86

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, Y.PRK. UM_4/86

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, HR. MKT, 17/27.

Bayat, Ali Haydar. **Tıp Tarihi**, İzmir 2003.

Bayındır, Abdulaziz. “Osmanlı’da Yargının İşleyişi”, **Yeni Türkiye Yayınları**, Cilt:31, İstanbul, 2000, ss.671-680

Bilmen, Ömer Nasuhi. **Hukuk-u İslamiyye ve Istılahât-ı Fıkhiyye Kamusu, İ.Ü.H.F. Yayını**, Cilt:2, İstanbul, 1950.

Bingöl, Sedat. “Osmanlı Mahkemelerinde Reform ve Ceride-yi Mahakim’deki üst mahkeme kararları”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, Cilt:20, Sayı: I, Temmuz 2005, s. 19-38.

Çadırcı, Musa. “Anadolu’da Redif Askeri Teşkilatının Kuruluşu”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt:8, Sayı:14, Ankara, 1963, ss.63-75

Çadırcı, Musa. “Türkiye’de Muhtarlık Teşkilatının Kurulması Üzerine Bir İnceleme”, **Bellekten**, Cilt:34 (1970), ss.409- 420

Çadırcı, Musa. **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları**, T.T.K. Basımevi, Ankara, 1991.

Çadırcı, Musa. **Ülke Yönetim**, İmge, Ankara, 2007.

Çil, Ela. Morphogenetic History of Kula, A Preserved Ottoman Town in Aegean Anatolia, **17th Conference International Seminar On Urbanform**, Hamburg, 2010, (Erişim:24.05.2013),http://www.isuf2010.de/Papers/Cil_Ela.pdf

Çil, Ela. “Kula Tarihsel Kentinin Yirminci Yüzyıldaki Fiziksel Dönüşümünün Mekân Dizim Analiziyle İncelenmesi”, **Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi**, Cilt:23, No:2, 2008, ss. 283-293,

Darkot, Besim ve Tuncel Metin. **Ege Bölgesi Coğrafyası**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1995.

Darkot, Besim. “Kula”, **İslam Ansiklopedisi**, İslam Alemi Tarih, Coğrafya, Etnografya ve Bibliyografya Lugatı, Cilt:6, MEB Yayınları, İstanbul, 1967, ss. 974-975

Demir, Abdullah. **Türk Hukuk Tarihi**, Yitik Hazine Yayınları, İstanbul, 2011

Deniz, Bekir. “Geçmişten Geleceğe Kula Halıları”, **Geçmişten Geleceğe Köprü: Yanık Ülke Kula Sempozyumu**, 1-3 Eylül, (Tarihsiz).

Doğan, Recai. “Osmanlı Eğitim Kurumları ve Eğitimde İlk Yenileşme Hareketlerinin Batılaşma Açısından Tahlili”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt:37, Sayı:1, Ankara, 1997, ss.407-442

Duman, Hasan. **Osmanlı Salnâmeleri ve Nevsâlleri Bibliyografyası ve Toplu Katoloğu**, Cilt:1, Ankara, 1999.

Düzbakar, Ömer. “İslam-Osmanlı Ceza Hukukunda Hırsızlık Suçu: 16-18. Yüzyıllarda Bursa Şer’iye Sicillerine Yansıyan Örnekler,” **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Ağustos 2008, ss.79-105

Ekinci, Ekrem Buğra. “Tanzimat Devri Osmanlı Mahkemeleri”, **Yeni Türkiye**, Ocak-Şubat 2000, Yıl: 6, Sayı:31, ss. 764-773.

Emecen, Feridun. “Manisa”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, Cilt.27, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2001.

Ercoşkun, Tülay. “Osmanlı Devleti’nde Muhtarlık Kurumunun İşleyişine İlişkin Düzenlemeler ve Gözlemler”, **Bilig**, KIŞ 2012 / Sayı: 60, ss. 131-154.

Erişti, Rahim. Hacı Osman Yıldırım, Vahdettin Atik ve Yusuf Yay, “*K Salonu II. Oturum*” **I. Millî Arşiv Şûrası (Tebliğler-Tartışmalar)**, 20-21 Nisan Ankara, 1998, ss.157-159

Ertaş, Mehmet Yaşar. “Tanzimat Döneminde Beşiri Kazâ Müdürlüğü”, **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Mayıs 2012, ss.25-36

Evliya Çelebi. **Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi: Kütahya-Manisa-İzmir-Antalya-Karaman-Adana-Halep-Şam-Kudüs-Mekke Medine**, Haz. Seyit Ali Kahraman, 9. Kitap, Yapı Kredi Yayını, 1. Baskı, İstanbul, Mayıs 2005.

Eyice, Semavi. “Cami”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, Cilt:29, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2001.

Gençoğlu, Mustafa. “1864 ve 1871 Vilâyet Nizamnâmelerine Göre Osmanlı Taşra İdaresinde Yeniden Yapılanma”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı:2, ss.29-50.

Gökçe, Turan. “XVI. Yüzyılda Kula”, **Manisa Araştırmaları -1**, Celal Bayar Üniversitesi Manisa Yöresi Türk Tarihi ve Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi, Manisa, 2001, ss.1-38

Gönüllü, Ali Rıza. “Osmanlı Devleti’nin Son Döneminde Yol Vergisi (1866-1921)”, **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, 2012, ss.289-332

Güçer, Lütfi. **XVI ve XVII asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Hububat Meselesi**, İstanbul, 1964.

Güran, Tefik. “19. Yüzyıl Temettuât Tahrirleri”, Osmanlı Devleti’nde Bilgi ve İstatistik, **DİE (TÜİK)**, Ankara, 2000, ss.73-94

Halaçoğlu, Yusuf. **XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991.

Hızlı, Mefail. “Osmanlı Sıbyan Mektepleri”, **Osmanlı**, (edt. Güler Eren), Cilt:5, Ankara, 1999, ss.210-217

Karal, Enver Ziya. **Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı: 1831**, Ankara, 1943.

Karataş, Süleyman. “Osmanlı Eğitim Sisteminde Batılılaşma”, **AKÜ SBE Dergisi**, V1, ss. 231-242.

Kaya, Kemal. “Tanzimat'tan Önce Belediye Hizmetleri ve Voyvodalar”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi** Cilt:26, Sayı:41,2007, ss.101-112 (Erişim: 24.05.2013), <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/38/326.pdf>

Kodaman, Bayram -A. Saydam. “Tanzimat Devri Eğitim Sistemi”, **150. Yılında Tanzimat**, (Yay. Haz. Hakkı Dursun), Yıldız, Ankara, 1992

Kodaman, Bayram. **Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi**, Ankara, 1991.

Köşklük, Neziha. “Kula Halı Dokumacılığının Tarihsel Süreçte Geleneksel Konut ve Doku ile İlişkisi”, **Ege Mimarlık**, 2007, ss.34-37

Kula Belediyesi, (basım yılı verilmemiş), 2. Baskı, Kula.

Kütükoğlu, Mübahat. “Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettu Defterleri”, **Bellekten**, 59/225, 1995, ss.395-412

Manisa İl Yıllığı, Manisa, 1932.

Ortaylı, İlber. “Türkiye’de Taşra Yönetim ve Yöneticiliğinin Evrimi.” **Türkiye’de Mülki İdare Amirliği**, Ed.: K. Fişek, Türk İdareciler Derneği, T.İ.D. Bil. Araşt. Dizisi-I,Ankara, 1976, ss.1-22

Ortaylı, İlber. **Osmanlı Kâdîsı, Tarihi, Temeli ve Yargı Görevi**, Ankara Üniversitesi, Ankara, 1968
Yayınları,http://www.politics.ankara.edu.tr/dergi/pdf/30/1/7_Ilber_ORTAYLI.pdf,
ss. 117-128

Öztürk, Osman. “Osmanlılarda Tanzimat Sonrası Yapılan Hukuki Çalışmalar ve Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye’”, Yeni Türkiye Dergisi, **Yeni Türkiye Yayınları**, Ankara 2000, Cilt.3, s.736.

Öztürk, Said. “Temettuât tahrirleri”, **Akademik Araştırmalar Dergisi**, Osmanlı Özel . Sayısı, İstanbul, 2000, ss.287-304

Pakalın, M. Zeki. (1993), "Temettü' Vergisi", **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, Cilt:3, MEB Yayınları, İstanbul, ss.453-455

Sakin, Orhan. **Osmanlı’da Etnik Yapı ve 1914 Nüfusu**, Ekim Yayıncılık, 2008.

Sami, Şemseddin. “Medrese”, **Kamus-ı Türki**, 3. Baskı, İstanbul, 1989. İstanbul, ss.1313-1314

Sami, Şemsettin. “Kula”, **Kamûsu’l –Âlâm**, Maarif Nezaret-i Celilesi Tarafından Tab’ Olunmuştur, C. 5, İstanbul, 1314/1896, ss.3766-3767

Sarı, Nil Akdeniz. “Osmanlılarda Tıbbanenin Kuruluşuna Kadar Tıp Eğitimi”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, Sayı: 22, İstanbul,1983, ss.152-182

Sertoğlu, Midhat. **Osmanlı Tarih Lûgatı**, İstanbul 1986.

Sezen, Tahir. **Osmanlı Yer Adları (Alfabetik Sırayla)**, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayın Nu:21, Ankara, 2006.

Sütgibi, Semra. **Kula Yöresinde (Manisa) Doğal Çevre Özellikleri ve Arazi Kullanımı**, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 2011.

Şahin, Hüseyin. **Tarihin Güzel Mirası Kula**, Ezgi Yayınları, 2.Baskı, Kula, 2010.

Tabakoğlu, Ahmet. “Osmanlı Ekonomisinde Fiyat Denetimi”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, Cilt:43, Prof. Dr. S. F. Ülgener’e Armağan, İstanbul, 1987.

Taşkın, Ünal,. “1317 (1899-1900) Maarif Salnâmesi’ne Göre Trazon Vilâyeti’nde Eğitim kurumları”, **Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 2/7 İlkbahar, 2009.

Texier, Charles. **Küçük Asya-Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi**, Çev. Ali Suat, Latin Harflerine Aktaran: K. Yaşar Koprıman, Sadeleştiren: Musa Yıldız, CİLT III, Ankara, 2002,

Tosun, İsmail. Kula Tarihi ve Folklor Notları, Tarihi, Sosyal, Kültürel ve Turizm,

Tuluk, Ömer İskender. “Osmanlı Camilerinde Mekan Kurgusu Açısından Kare Tabanlı Baldaken Varyasyonları (15.-17.YY.)”, **Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Der.** Cilt.21, No 2, 2006, ss. 275-284,.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü. “Kula” maddesi, Cilt:2, Ankara, 1988.

Uluçay, Çağatay. **18 ve 19. Yüzyıllarda Saruhan’da Eşkıyalık ve Halk Hareketleri**, İstanbul, 1955.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. **Osmanlı Tarihi**, Cilt:1, T.T.K. Basımevi, Ankara, 1988.

Varlık, Mustafa Çetin “Germiyanoğulları”, **DİA**, Cilt.14, İstanbul, 2002, 33-35.

Varlık, Mustafa Çetin, (2002), “Kütahya,” **DİA**, Cilt:26, İstanbul, 2002, 580–587.

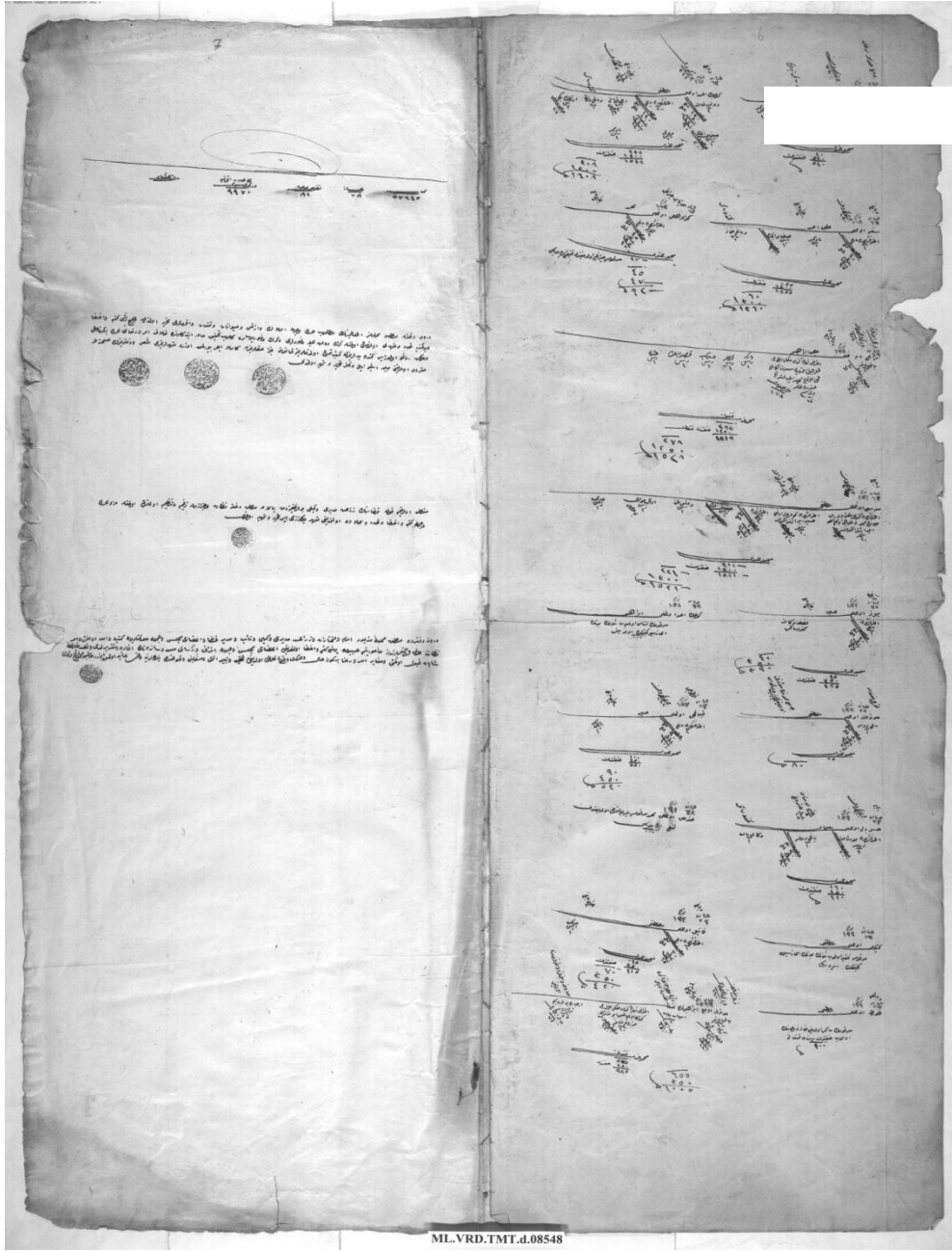
Yalman, Talat Mümtaz. “Osmanlı İmparatorluğu Mülki İdaresinde Avrupalılaşıma”, **Türk İdare Dergisi**, Ankara, 1939-1940, ss.75-105

Yenişehirlioğlu, Filiz. “XVI. yy. Osmanlı Dönemi Yapılarında Görülen Mimari Süsleme Programlarında Mimar Sinan'ın Katkısı Var mıdır?”, **Mimarlık**, 1982, ss.29-35

Yılmaz, Serap. “Osmanlı Devrinde Batı Anadolu’da Tekstil Endüstrisinin Gelişimi”, **Uluslararası Osmanlı Tarihi Sempozyumu**, (8-10 Nisan 1999), İzmir, 2000, ss.257-293

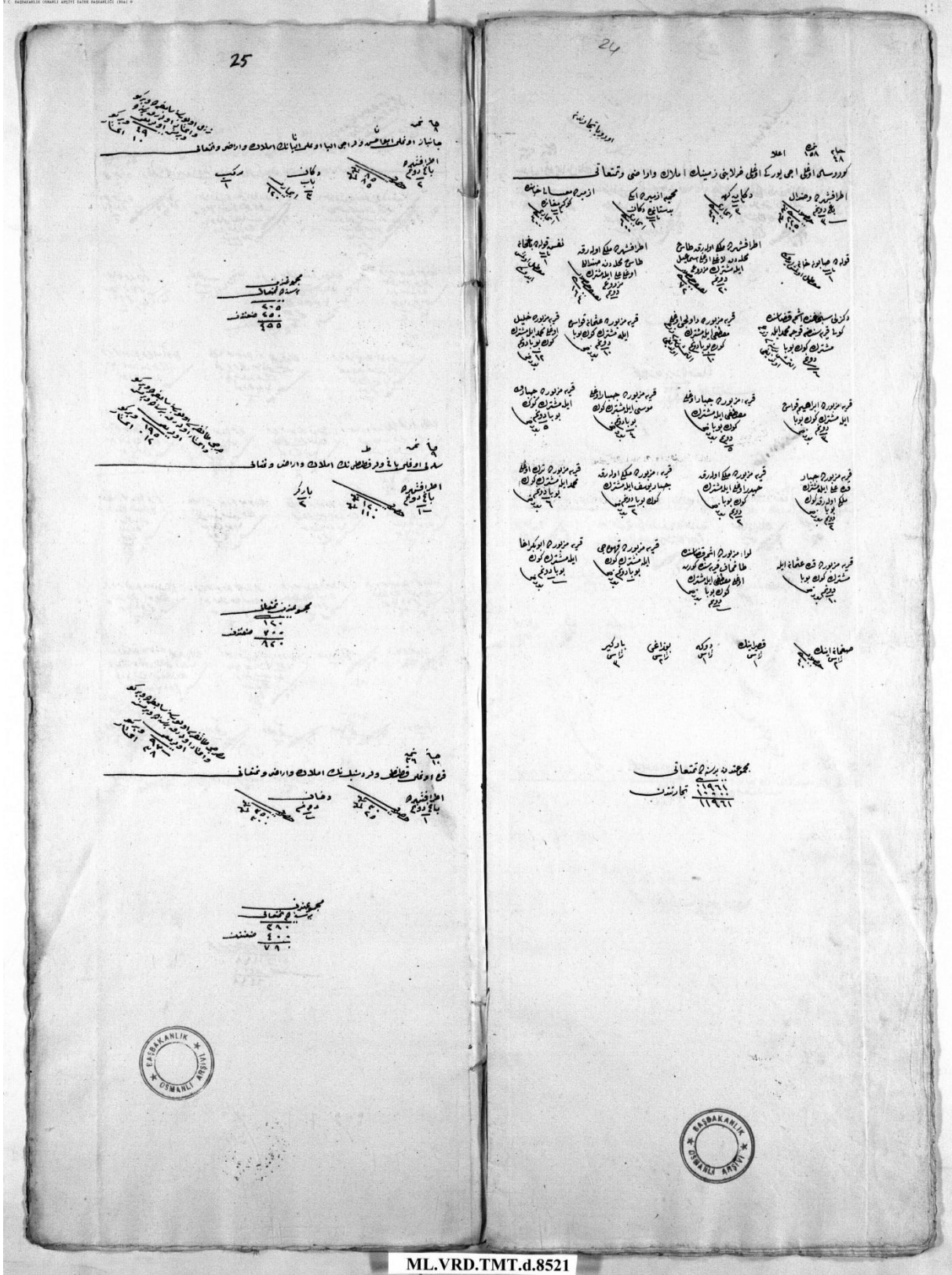
EKLER

Ek 1: Temettuât Defteri Belge Örnekleri

ML.VRD.TMT.d.08548

1. Cami-i Atik Mahallesi Temettuât defterinden bir sayfa.
(BOA.ML.VRD.TMT.d_08548.00006)

ML.VRD.TMT.d.8521

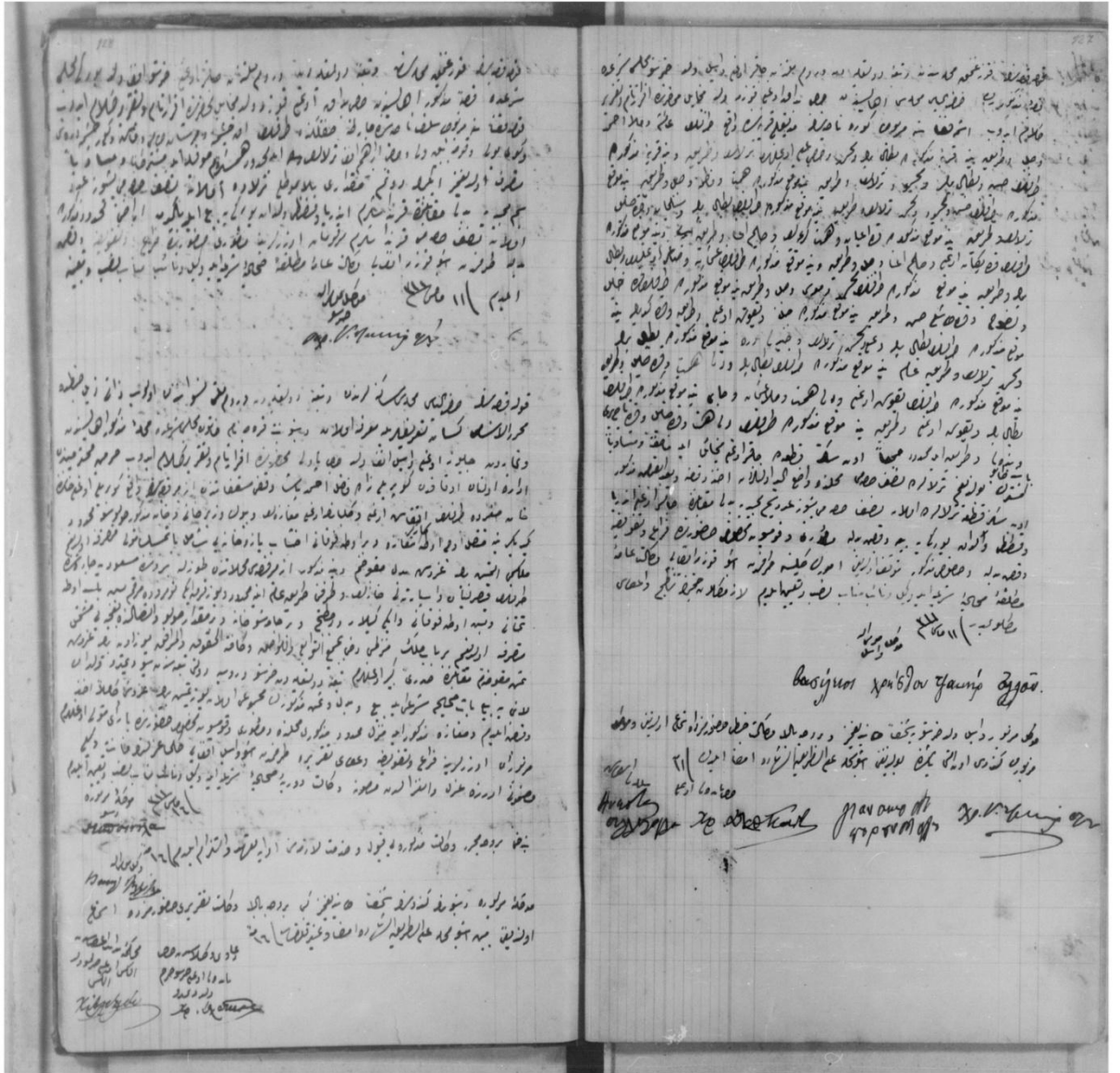
2. Hızır İlyas Mahallesi Temettuât defterinden bir sayfa.

(BOA.ML.VRD.TMT.d_08521.00014)

Ek 2:Şer'iyeye Sicili Belge Örnekleri

1. Manisa Şer'iye Sicili, 406 nolu defterden alınmıştır. (Nikah İzinnameleri)

2. Manisa Şer'iyeye Sicili, 373 nolu defterden bir sayfa

Ek 3:Kula Kazâsına Ait Bir Harita

1. HRT_h__02564_00012

Ek.4. Salnâme ve Arşiv Belge Örnekleri

(٤٧٢)

قوله قضاسی

(مأمورین قضا)

قائم مقام اشرف بك	نائب مصطفى احمد افندی
مال مدیری کامل افندی	تحریرات کاتبی محمد »

(مجلس اداره قضا)

رئیس	قائم مقام قضا	نائب افندی	اعضای طبیعه
محمد عزت افندی	محمد جلال	مال مدیری افندی	
محمد جلال	ایلیا	تحریرات کاتبی »	

(مال قلمی)

مال مدیری معاونی شریف افندی	رفیقی خالد افندی
ناحیه املاک کاتبی خلیل »	صندوق امینی محمد افندی

(بدایت محکمه سی)

رئیس	نائب افندی	اعضا حلمی افندی
اعضا	خرمبو افندی	باش کاتب امین »
کاتب ثانی ابراهیم	مقاولات محرری سلیمان »	مستنطق معاونی عادل »

(تجارت محکمه سی)

رئیس	نائب افندی	اعضا قوزمه افندی
اعضا	ایوب »	کاتب امین »

1. 1315/1897 Yılı Aydın Vilâyeti Salnamesinden Kula ile ilgili sayfa.

قولنامه قضاخانه

<p>نائب عفيف افندی طابو کاتبی شریف افندی اوقاف و کیلی سلیمان افندی ضابطه مأموری ملازم مرحمانا املا و قوعا کاتبی مصطفی افندی مجلس دعاوی رئیس نائب افندی یوسف افندی حاجی خلیل افندی لایبرری افندی دستروا افندی کاتب محمدا افندی</p>	<p>فایم مقام احمد رضا افندی مال مدبری محمد صبر کافندی تحریرات کاتبی حسین افندی سنسری مدبری محمد نصر افندی صندوق مینی بنام اعضا مجلس اذرا رئیس فایم مقام افندی مفتی حسن افندی روحانی و کیلی پور کافندی راشد افندی حاجی محمد افندی خرم لامبو افندی</p>
<p>مناظر و کیلتری خلیل افندی محمد اعینا نظری افندی مصطفی افندی</p>	<p>مجلس اذرا رئیس یوسف افندی راشد اغا شریف افندی حاجی محمد اغا افندی طابو کاتبی افندی عزت افندی قومیسر سلیمان افندی</p>

قوله قضاخانه ناحیه فراسیله برابر مسلم و غیر مسلم درت بیک اوز طوقوزخانه
 اون بر بیک سکر یوز المثن نفوس مزروع و غیر مزروع سکنا اوج بیک دوقم
 اراضی صغیر و کبیر اونوزیدی جامع و مسجد قرق سکر مکنت صیانتی محوید
 قوله بیا وچ عشاء قیدم اوستی اورشلی و یازوقیش بر دوزی نرجاقی قازامرض
 جلدیه نافع کوکری فی قالیجیه وار کلیم و مجاده طوقوز دسکاهله اولوق اخر اوج کلین اوردی

2. 1296/1879 Yılı aydın Vilâyeti Salnâmesinde Kula Kazâsı ile ilgili sayfa

ای صحت

۱۵۳۵

سایه ناطق زبده با حضرت
کونا به سجاغه واقع قوله و صائله از سر و لبه زبده با شایسته حضرتی اصرار و زله
دو ندره بخاره اولدنی در حد استوائی کوزه حارتونه اعتبار اصرار و خانه
سجاغه اللام فتنه ختمه ایجاک اجار خصصتک صید والدیته حواله ک
مجلس والدیه نسیب و غیره عیای جناب مکتوبه استبداد اولدنده اراده اصحاب
جناب جهاد رومی اولدنده منظمه و شرفه دور سریلوب منطوقه کالینی
کنیسه و الاشاره حضرتی سدر لک و سایر الهلک فودور تحریرات طالقیه
مریطاکو لریک اولدنده ختمه قر اجار انصافه کلمه بدیهه لردیونیه
صلح

3. Kula Kazâsı'nın Saruhan Sancağına İlhakına Dair Belge.
(BOA.A.MKT.NZD_53/63)

بسم الله الرحمن الرحيم
 في يوم الاثنين من شهر ربيع الثاني سنة ١٠٤٠
 في مدينة حلب

بسم الله الرحمن الرحيم
 في يوم الاثنين من شهر ربيع الثاني سنة ١٠٤٠
 في مدينة حلب

بسم الله الرحمن الرحيم
 في يوم الاثنين من شهر ربيع الثاني سنة ١٠٤٠
 في مدينة حلب

بسم الله الرحمن الرحيم
 في يوم الاثنين من شهر ربيع الثاني سنة ١٠٤٠
 في مدينة حلب

بسم الله الرحمن الرحيم
 في يوم الاثنين من شهر ربيع الثاني سنة ١٠٤٠
 في مدينة حلب

حضرنا من سلاطنة العارفين وبرهان الواصلين الحاج بكناش وبقدر من الحنفى والحلى حضرتنا مالك محروسه
 المسالك بادشاهيين واقوع طريف عليه فقرا سنة مشروطه ومنتهى اولادها و مزعة دن اولوب كونا هديه
 سجاغدن واقوع مدينة قوره مدون شاه جلبي ديكلمه مشهور ليم باشا ومولك تريمه وخطيفه معصيه وقت
 مزعة نك حصه با را شريف عيشه مشرف اولاد طريف بكناش علي بابا ابن محمد بلاول فوت اولوب حالي
 وخدمتي محفل الملقين مدينة مذكرة كمان عليا و صلحا و خطيبا و سائر جماعت مسلمان مجلس شريف طوبى و بقره
 ايلدك مدينة مرقوم باعنان بعض عهودت السيد شيخ الحاج اسمعيل و برادري السيد خليل و ايضا السيد
 واعيدتلك اجداد لاري مرقوم مزعة اولوب حالي صلح حال ايله معروفان و اربابا سجاغدن اولوب حالي
 متصرف اولوب والاد مرقوم اجداد لاري سيزلتن صلح حال ايله معروفان و اربابا سجاغدن اولوب حالي
 و محل مستحق وشايبه عنبات اولادله ذكر اوتمان نك حصه مزعة دارلق متوقاي مرقوم بكناش علي بابا نك بلاول
 وظيفه معصيه سيد مزبوران السيد شيخ الحاج اسمعيل و برادري السيد خليل و ايضا السيد خليل و ايضا السيد
 حاله قور قاضي سي عبد الرحمن اقدري واعيدري بالتمام والاكتمال اعلام ائمه ليله و حيد مشهور اولوب مزعة
 دن حصه مزبور متوقاي مرقوم بكناش علي بابا نك بلاول و حيد مشهور اولوب مزعة
 مختادري مرقومان السيد شيخ الحاج اسمعيل و برادري السيد خليل واعيدري بالتمام والاكتمال اعلام ائمه ليله و حيد مشهور اولوب مزعة
 وآيين و درونيه اطعام طعام ايلاري اورد و يدارينه برات شريف عيشه صدره واحدا بيورطق باين باير
 اعلايه عن اولاد لاري باي امروشان و لطف احسان لمرته او حقه نكدر حصر في اليوم الحادي والعشرون
 من شهر شعبان المعظم سنة تسع وثمانين وماية وكيف

بسم الله الرحمن الرحيم
 في يوم الاثنين من شهر ربيع الثاني سنة ١٠٤٠
 في مدينة حلب

بسم الله الرحمن الرحيم
 في يوم الاثنين من شهر ربيع الثاني سنة ١٠٤٠
 في مدينة حلب

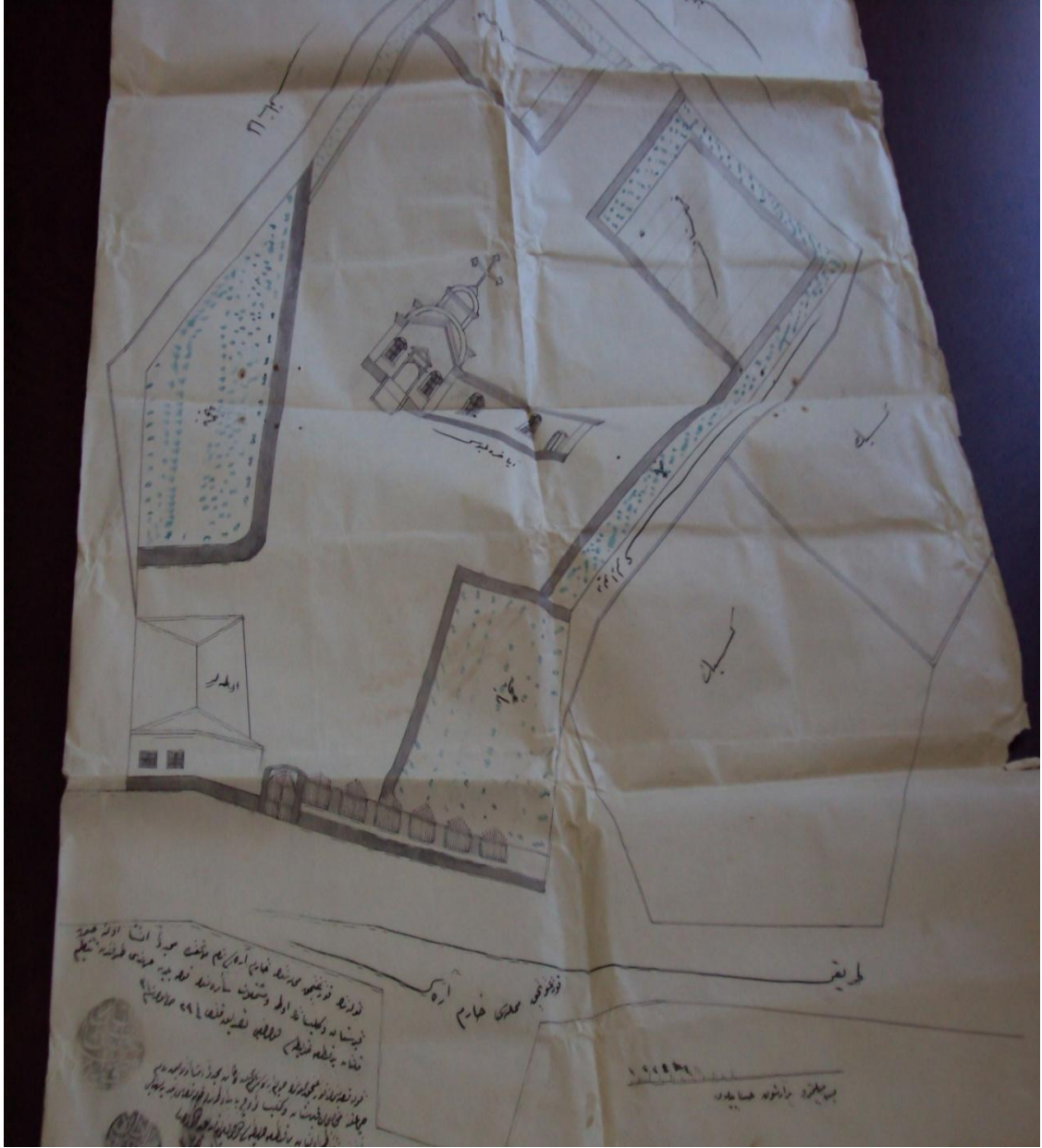
4. Kula'da Şeyh Çelebi olarak bilinen Süleyman Paşa Türbesi Vakfi Mezraası Hissesinin Tevcihine Dair. (BOA.C.EV_31673)

معرض جاكرميته لبربر
سلكه اضافته باب ضبطه محبوس بولته اوله نبعه دوضعه دوز و قولك مندره جرمي اعلى سيمونه ابله طاوله جبر اعلى
سراب نيزيني بوكوندره باسقاليز اولو هسبده مرقوماني باسقاله ايرتسي نه نيم قلمه اوزره لطفاً و عنانیه منوال
متردع محبوسه تخديصي هفوضه ماعده و عنانیه دوقطري سا يانه بيلدي نياز م باسراج و هه كره امرو زمانه حضرت
مدله الور كدر ۲۱۶ سلكه

6. Simkeş Esnafından olup Hapiste bulunan Çarkçı oğlu Simon ile Tavukçu oğlu Serab'a Paskalya kutlamasından sonra teslim olmak üzere izin verilmesine dair. (BOA.A.DVN_113/17)

7. Kula'daki Rum Mezarlığında İnşası Düşünülen Kiliseye Ait Proje ve Plan. (BOA.BEO_711/53282)